

Siyaset Biliminde Güncel Tartışmalar

Editör
RAMAZAN İZOL

BİDGE Yayınları

Siyaset Biliminde Güncel Tartışmalar

Editör: Doç. Dr. Ramazan İZOL

ISBN: 978-625-6707-88-7

1. Baskı

Sayfa Düzeni: Gözde YÜCEL

Yayınlama Tarihi: 25.12.2023

BİDGE Yayınları

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının ve editörün yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Sertifika No: 71374

Yayın hakları © BİDGE Yayınları

www.bidgeyayinlari.com.tr - bidgeyayinlari@gmail.com

Krc Bilişim Ticaret ve Organizasyon Ltd. Şti.

Güzeltepe Mahallesi Abidin Daver Sokak Sefer Apartmanı No: 7/9 Çankaya /
Ankara

ÖNSÖZ

Siyaset bilimi, toplumların düzenlenmesi, güç ilişkilerinin analizi, devletin rolü ve demokratik süreçlerin incelenmesi gibi pek çok önemli konuyu içeren bir disiplindir. Her geçen gün dünya değişiyor, toplumlar evriliyor ve siyaset bilimi de bu değişimlere ayak uydurarak güncel tartışmalarla şekilleniyor. Günümüzde siyaset bilimi, kendine özgü dinamikleri, çeşitliliği ve hızlı değişimleri ile ön plana çıkan bir disiplindir. "Siyaset Biliminde Güncel Tartışmalar" adlı bu eser, bu dinamik alanın farklı yönlerini ele alarak okuyucuları çağdaş siyasi tartışmaların içine davet ediyor. Kitap, çeşitli konuları kapsayarak siyasetin zengin mozaiklerini ortaya koymakta ve okuyuculara geniş bir bakış açısı sunmaktadır.

Siyaset bilimi, salt teorik bir çerçeveden çok, güncel olayları anlama ve yorumlama becerisi gerektiren bir alandır. Bu kitap, okuyuculara sadece temel teorik bilgileri sunmakla kalmayıp aynı zamanda güncel olayları değerlendirme ve analiz etme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olacaktır.

"Siyaset Biliminde Güncel Tartışmalar" adlı bu eseri okurken, siyasetin dinamik doğasını anlamak ve eleştirel bir bakış açısıyla dünya olaylarına yaklaşmak için gerekli araçlara sahip olacaksınız. Bu kitapla, siyaset bilimine ilgi duyan herkese bilgi vermek amaçlanır ve siyasetin karmaşıklığını keşfederken kendi düşünce dünyalarını zenginleştirmeleri beklenir. Güncel siyasi tartışmalar, bu kitapta ele alınan konular aracılığıyla canlı ve etkileyici bir şekilde okuyuculara sunulmaktadır. Yazarlar, eleştirel düşünceyi teşvik ederken, okuyucuların kendi görüşlerini oluşturabilmeleri için gerekli zeminleri hazırlamaktadır. "Siyaset Biliminde Güncel Tartışmalar" adlı bu eser, siyasete ilgi duyan herkese, öğrencilerden akademisyenlere kadar geniş bir kitleye hitap etmektedir.

Kitap, her biri uzmanlık alanında deneyimli yazarlar tarafından kaleme alınmış bölümler aracılığıyla, siyasetin farklı boyutlarına odaklanmaktadır. Bu sayede, okuyucular, özgün ve güncel analizlerle donatılmış bir perspektif kazanacak, aynı zamanda siyasi süreçleri derinlemesine anlamak için gerekli bilgiye sahip olacaklardır.

Editör

Doç. Dr. Ramazan İZOL

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
İÇİNDEKİLER	5
Aliya İzzetbegoviç'in Düşüncesinde İslam ve Siyaset.....	7
Ahmet AYDIN	7
Mahmut Esat Bozkurt	22
Hüseyin Tolga ARSLAN	22
Amerika Birleşik Devletleri'nde Salıncak Eyaletlerde Valilik ve Başkanlık Seçimleri	50
Muhammed Murat Öymez	50

Harp ve Vazife Malulleri ile Ailelerine Sağlanan Haklar ve Bir Model Önerisi	58
İsmail IŞIKTAŞ.....	58
Küresel Güvenlik Perspektifinde Rusya-Ukrayna Sorunsalı ve Analiz	86
Mesut BAŞDOĞAN	86
A Life Dedicated to Turkishness: Ganire Pashayeva.....	120
Melek KAYMAZ MERT	120
Causation and Process Tracing Method in Social Sciences.....	140
Çağlar EZİKOĞLU	140

BÖLÜM I

Aliya İzzetbegović'in Düşüncesinde İslam ve Siyaset

Ahmet AYDIN¹

Giriş

Siyasi tarihe yön veren en önemli unsurlardan biri düşünceleriyle, davranışlarıyla, uygulamalarıyla tarihe iz bırakan liderlerdir. Bu liderlerden bazıları o kadar ön plana çıkmışlardır ki ortaya koydukları düşüncelerin ve sergiledikleri pratiklerin yansımaları temsil ettikleri devleti ya da hareketi aşarak dünyaya mal olmuştur. Böylesine önemli liderlere farklı dinden, kültürden ve coğrafyadan rastlanabilir. Bu liderlerden biri de Avrupa'da, halkının özgürlüğü için fikri, siyasi ve askeri açıdan çetin mücadele vermiş olan Aliya İzzetbegović'tir.

Aliya İzzetbegović Bosna Hersek'in bağımsızlığı için mücadele vermiş, bu süreçte iki defa hapse atılıp işkence görmüş, askeri komutanlık yapmış, devlet başkanı seçilmiş bir lider olarak Bosna Hersek halkının en önemli aktörü haline gelmiştir. Çok yönlü

¹ Dr, Siyaset Bilimci, ahmetaydin7@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3521-2188.

bir fikir adamı olan İzzetbegoviç, kaleme aldığı eserler arasında, Müslümanların Batı'ya karşı neden geride kaldığını tartıştığı, Müslümanları İslami değerlere dönmeye davet ettiği ve emperyalist güçlerin baskısından kurtulmak için birlik olunması gerektiğini anlattığı “İslam Deklarasyonu” ve İslam’ın insanı her alanda kuşatan ve idealize eden bir öğreti olduğunu savunduğu “Doğu ile Batı Arasında İslam” Müslüman toplumlar başta olmak üzere dünya çapında ilgi görmüştür.

Siyaset felsefesi, birlikte yaşamak durumunda olan insanların toplumsal sorunlarına çözüm arayan bir düşünme çabasına (Toku, 2015: 9) karşılık gelmektedir. İzzetbegoviç de İslam’ın doğru anlaşılması halinde toplumsal sorunlara kesin çözümler getirebileceğine inanarak felsefi çıkarımlarda bulunmuştur. Onun yazıları, insanı ve toplumu açıklamaya çalıştığı tespitleri oldukça dikkat çekmiştir. İzzetbegoviç’i birçok düşünürden ayırt eden önemli bir husus düşüncelerini uygulama alanına sahip olmasıdır. Bu anlamda İzzetbegoviç, önemli bir düşünür olmakla beraber bir eylem adamıdır.

Çalışmada öncelikle düşünür hakkında genel bilgi verilmiş, daha sonra İzzetbegoviç’in İslam ve siyaset yaklaşımı araştırılmıştır. Bu sayede düşünür, yazar ve “Batılı” bir lider olan İzzetbegoviç’in, İslam’ın hayatın her alanına hitap eden evrensel karakteri temelindeki yaklaşımı ortaya koyulmak istenmiştir.

Aliya İzzetbegoviç Hakkında Genel Bilgi

Aliya İzzetbegoviç, 8 Ağustos 1925’te Bosna-Hersek’in Bosanski Samac kasabasında dünyaya gelmiş, yetişme dönemi Saraybosna’da geçirmiştir (İzzetbegoviç, 2003a: 19). Müslüman Boşnak bir ailenin çocuğu olan İzzetbegoviç, bir taraftan ailesinin etkisiyle Kur’an eğitimi almış, diğer taraftan o dönemde Sırların uyguladığı asimilasyon politikaları doğrultusunda eğitim verilen ikokulda eğitim almıştır (Yorulmaz, 2015: 35-36). Liseyi Bosna’da okuyan İzzetbegoviç bu yıllarda hayatın anlamını sorgulamış ve bir bunalım dönemine girmiştir. Kominiz, ateizm ve Avrupa merkezli felsefi metinler üzerine yaptığı okumalar ve çevresindekilerle girdiği

tartışmalar neticesinde kararını vermiş ve İslam'ın tek doğru yol olduğuna inanmıştır. Daha sonra hukuk eğitimi alan İzzetbegović (İzzetbegović, 2003a: 20-21), Hırvat ordusu tarafından askere alınmak istenince iki yıl kadar Bosna'dan ayrılmış ancak döndüğünde askere alınmıştır. Lise yıllarında Genç Müslümanlar Teşkilatı üyeliği sebebiyle askerliği bitmeden 21 yaşındayken tutuklanmıştır. İzzetbegović, yaklaşık 3 yıl süren hapishane yıllarında Müslümanlara çeşitli eziyetler edildiğini, örneğin, ibadetin yasaklanmasının yanında domuz eti yemeye zorlandıklarını aktarmaktadır (Eliaçık, 2007: 44,46,50).

İzzetbegović'in, Müslüman toplumları ayağa kaldırmak amacıyla 1970 yılında yayınlanan en önemli eserlerinden biri "İslam Deklarasyonu" büyük yankı uyandırmıştır. Bu eser sebebiyle 1983 yılında tekrar tutuklanan İzzetbegović, kendisine vad edilen özgürlük tekliflerine dayalı siyasi baskılara direnmiş ve fikrinden vazgeçmemiştir. 14 yıla mahkum olan İzzetbegović, yaklaşık 5 yıl sonunda 1988 yılında kamuoyu tepkileri ve dünya çapındaki baskılar sonucunda serbest bırakılmıştır (Eliaçık, 2007: 52-53).

Cezaevindeyken parti kurmak üzere çalışmalara başlayan İzzetbegović ve arkadaşları SDA (Stranka Demokratske Akcija - Demokratik Eylem Partisi) partisini kurmuş ve 1990 yılındaki seçimlerden zaferle çıkmıştır (İzzetbegović, 2003b: 73). Bosna Hersek'in özgürlüğü için uzun bir mücadele dönemine giren İzzetbegović 1992 yılında Bosna Hersek'in bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu kararın Avrupa Topluluğu (AT) tarafından kabul edilmesi, yoğun Sırp saldırılarına sebep olmuştur. Avrupa ülkeleri Boşnaklara sırtını dönmüş, Birleşmiş Milletlerin silah ambargosu sebebiyle de zor durumda kalan Boşnaklara yönelik soykırıma varan saldırılar gerçekleşmiştir. Batı dünyasının gözleri önünde yapılmak istenen soykırıma müdahale eden devlet ise Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olmuştur. NATO üzerinden müdahale eden ABD, küresel liderliğini Avrupa'ya göstermek için yakaladığı fırsatı değerlendirmiş ve Sırları püskürterek barış müzakerelerinin yolunu açmıştır (Dağcı & Dal, 2016: 114). Üç yıldan fazla süren savaş Hırvatistan, Yugoslavya ve Bosna Hersek arasında 1995 yılında

imzalanan Dayton Anlaşması'yla sona ermiştir. Savaşta kimin kazançlı çıktığı tartışması yaşanırken İzzetbegoviç, verdiği bir mülakatta şu beyanda bulunmuştur: “Bizler ahlaki olarak kazananlarız. Askeri galip ise yok. Herkes hem kaybetti hem kazandı” (İzzetbegoviç, 2003a: 253).

Bariş sonrası yapılan seçimlerde cumhurbaşkanı seçilen İzzetbegoviç, sağlık sorunlarını gerekçe göstererek 2000 yılında görevinden ayrılmış, yaklaşık 3 yıl sonra, 19 Ekim 2003 tarihinde vefat etmiştir. Aliya İzzetbegoviç, sahip olduğu felsefi birikimini yazdığı eserlerle sonraki nesillere aktarmıştır. İslam Deklarasyonu-İslami Yeniden Doğuşun Sorunları, Özgürlüğe Kaçışım: Zindandan Notlar, Doğru Batı Arasında İslam, Tarihe Tanıklığım gibi eserleri, felsefi ve siyasi birikimini, aynı zamanda hayatının dönüm noktalarını içermesi bakımından önemlidir.

Aliya İzzetbegoviç ve İslam

İzzetbegoviç, dinin insanlar arasındaki eşitleyici gücünü vurgular ve tarih boyunca ortaya çıkan toplumsal yaklaşımların insanlar arasındaki eşitsizliğe vurgu yaptığını belirtir. Sürekli bir sınıf, millet vb. mensubiyet üzerinden “eşitsizliğin doğallığı” vurgusu yapılmaktadır. Fiziki anlamda bu doğru olsa da eşitliğinin manevi bir gerçeklik olduğunu düşünen İzzetbegoviç, eşitlik için bir yaratıcıya inanmak gerektiğini belirtir: “İnsanların eşitliği ve kardeşliği, ancak ve ancak insanı tanrının yaratması durumunda mümkündür.” (İzzetbegoviç, 2012: 76-77). Ona göre din, insanın teslimiyeti ifade eder. Bu teslimiyet hizmet edilmeye layık olan kudrete yapılır (İzzetbegoviç, 2006: 68). İzzetbegoviç din kavramını Batılı ve İslami olmak üzere iki şekilde açıklar ve ikisinin arasındaki niteliksel farkı vurgular. Batılı anlamda “religion” şeklinde ifade edilen din, insanın manevi yönünü temel alır ve dünya işlerinden uzak tutulur. İslami anlamda ise din kapsayıcıdır ve insanın günlük hayatındaki sıradan alışkanlıklarından küresel hedeflerine kadar referans alınır (İzzetbegoviç, 2010: 21).

Bunun yanında, İzzetbegoviç bütün dünya görüşlerini üç grup içerisine almıştır; dini, materyalist ve İslami görüş.

İzzetbegoviç, Batıdaki religion anlamında sadece maneviyatı işaret eden “dini” görüşün esasında ruhu temel aldığını, materyalist görüşün ise maddeyi temel aldığını ifade etmiştir. Ona göre İslam sadece bir din olmadığı gibi sadece dünya işlerine yönelik de değildir. Bu bakımdan İzzetbegoviç, bu iki etken arasında dengeleyici unsur olan ve ruh ile maddenin biraradalığını gösteren bir İslam anlayışını işaret etmektedir (İzzetbegoviç, 2012: 11). İzzetbegoviç bu düşüncesini şöyle özetler:

“Hayatı sadece din ve dua ile değil, aynı zamanda çalışma ve bilimle tanzim etmek gerektiğine inanan, dünya tasavvurunda ibadethane ile fabrikanın yan yana olması gerektiğine izin vermekle kalmayıp talep eden, insanları sadece terbiye etmek değil aynı zamanda onların dünyadaki hayatını kolaylaştırmak gerektiğini düşünen ve bu iki hedefin birbirine kurban edilmesi için hiçbir sebebin bulunmadığı fikrinde olan kimse, o İslam' a aittir.” (İzzetbegoviç, 2010: 47).

İzzetbegoviç, İslam ile ilgili geleneksel yaklaşımlardan bazı açılardan sıyrılarak özgün bir tavır sergilemiştir. İzzetbegoviç'e göre İslam'ın beş şartı (şehadet, namaz, zekât, oruç, hac) genel olarak Müslüman toplumlarda İslam olarak tanınmış, bu da İslam'ın ana mesajına bir nevi gölge düşürmüştür. Kur'an'ı iyice okuyup yorumlayan birinin sadece bu şartların İslam'ı yansıtmadığına rahatlıkla ulaşabileceğini düşünen İzzetbegoviç, bu şartların insanları kısıtladığını ve örneğin adil olmak ve cihat etmek gibi çok önemli mesajların göz ardı edilerek Kur'an'ın mesajını yanlış anlamaya sevk etmek için kullanılabileceğini ifade etmiştir. Kur'an'ın ruh ve bütünlüğünü temsil etmede yetersiz olan bu şartlara –fıtratında tembellik olan- insanlar tarafından ilgi gösterilmektedir. Bu yaklaşım zamanla toplumda namaz kılan, zekât veren, hacca giden, oruç tutan bir Müslümanın cenneti garantilediği algısına yol açmıştır. Çünkü bu beş şartı öğrenmek, Kur'an'ı okuyup temel mesajını yorumlamaktan daha konforludur. Oysa İslam'da mücadelenin boyutunu oluşturan ve birçok yerde geçen "iman edin ve salih amel işleyin" gibi toplumu dönüştürücü mesaj göz ardı edilmektedir. Kur'an okunduğunda her şeyden önce bu iki şartın

(iman edin ve salih amel) öne çıktığını belirten İzzetbegoviç, bunların esasında insanı Müslüman yapan şartlar olduğunu savunur. Ayrıca bu iki unsurun bir arada olması gerektiğini vurgulayan İzzetbegoviç, sadece iyilik yapmak, iyiliği yaparken belirli bir inançtan yoksun olmak, iyiliğin boyutunu değiştirebilirken, sadece inanmak da pasifize olmuş bir ruhu temsil edecektir. İslam'a göre insani olan her şey iman etmek ve iyi amelden oluşmakta, İslam bütün insanları bu iki hedefe doğru çağırmaktadır (İzzetbegoviç, 2017: 155-160). Bu bağlamda İzzetbegoviç İslam anlayışını şöyle açıklar:

“Biri İslam nedir? diye sorduğu ve özellikle de bunu çocuğum yaptığı zaman cevabım şu olacaktır: İman etmek ve iyi amel işlemektir. Ondan sonra da namaz, oruç, zekât ve hac hakkında konuşurum ve sonunda da şunu vurgularım, bunlar ibadetlerdir. Eğer senin ruhun Allah’a olan imanla ve davranışların iyilik etmekle doluyorsa onlar İslam’a aittir. Yok, eğer bunlar yoksa bu ibadetler diğer bütün boş inançlar gibi anlamsızdırlar. Söz konusu durum, bütün insani yorumlara ve uygulamalara rağmen, her zaman yeniden İslam’ın kaynaklarına ve ana kaynak olarak da Kur’an’a neden dönmemiz gerektiğini açıklamaktadır.” (İzzetbegoviç, 2017: 160-161).

İslam’ın “Oku!” emriyle güçlü bir çağrıyla yola çıktığını ve insanları keşfetmeye davet ettiğini ifade eden İzzetbegoviç ilk emrin devamında gelen "Rabbinin adıyla oku" emrinin ise okumanın tefekkürle gerçekleşebileceğini, dolayısıyla dünyaya bakışın bir sanat eserini incelemek gibi olduğunu belirtir. İslam dinindeki bu bakış açısı kaybedilmemiştir, ancak Müslümanlar üzerindeki baskı ve saldırılar sebebiyle İslami bakış olması gerektiği şekilde gelişmemiştir. İzzetbegoviç, Müslümanların özgürleştikçe bu bakış açısının gelişeceğine inanmıştır (İzzetbegoviç, 2003a: 375). İzzetbegoviç’e göre İslam realist bir öğretilerdir. Öyle ki insanın günlük hayatına dokunur ve alışkanlıklarına kadar prensipler kazandırmak ister. Dolayısıyla İslamı anlaşılır kılan şey onu yaşayan insanlardır (İzzetbegoviç, 2012: 257). Bu bakımdan İzzetbegoviç’in İslam düşüncesi hayatı çevreleyen bir niteliktedir. İnsanı inşa ederek

Müslümanlaştıran İslam, dini-dünyevi ayrımı yapmadan bütünlük içerisinde Müslümanın ilişkide olduğu her alanda İslam'ın insana kazandırdığı bakış açısını görmek ister.

İslam'daki ibadetlerin insana etkisi üzerinde de duran İzzetbegoviç, örneğin, namazın sadece bir ibadet olmadığını, abdest ve namaz ile gevşekliğe tedbir alındığını ve bir disiplin tesis edildiğini belirtir. “Temizlik imandandır” sözü İslam'a mahsustur. Diğer dinlerde insan bedeni bu kadar önemsenmemiştir. Abdest ve namazla insan bedenlen ve ruhen temizlenir. Namazda Kabe'ye belirli vakitlerde yönelmek coğrafi bir bilgi gerektirerek insanın ibadetini tabiatla ilişkiye sokar. Namazın cemaatle kılınması Müslümanların dışlayıcı bir bireyselleşme haline girmesini engeller. Cuma namazlarıyla ise bir araya gelen Müslümanların birlikteliği tazelenir. Cami ayrılıkçılığa bir karşı duruş ve eşitlik hissiyatını kazandıran bir mekandır (İzzetbegoviç, 2012: 265-267). Burada İzzetbegoviç'in, bir taraftan insanın doğasındaki eğilimlerin İslami emirlerle terbiye edilmesine, diğer taraftan İslam'daki birleştirici yöne vurgu yaptığı görülmektedir. Dolayısıyla insan dini bir yaşantıyı dünya hayatından ayrı görmemeli ve dinini, dünyasını terbiye eden bir kudretin rehberliğinde yaşayarak anlamlandırmalıdır. Abdest ve namazın gereklerini yerine getiren insan, bulunduğu an içerisinde zaman, mekan, yön, beden temizliği, ruh temizliği ve ilahi güçle olan muhabbetini bir arada ve disiplin içerisinde gerçekleştirmek durumundadır.

İzzetbegoviç, İslam anlayışındaki Allah'a itaatın insana olan itaati reddettiğini, insanın kaderini kabullenişini de onu özgür kıldığını dile getirmiştir. Bu hürriyetin edinilmesinin bir şartı, insanın kaderine boyun eğmesidir. İnsanın dünyadaki mücadelesini anlamlı ve kabul edilebilir kılan, salt hakimiyetin insanda olmamasıdır. İnsana düşen, kendi sınırındaki çabayı göstermektir, sonuçlar Allah'ın taktirindedir. Dolayısıyla İslam demek bir anlamda teslimiyet demektir. Bu teslimiyet, insanın çabasının üzerine inşa ettiği ve sonuçların kendisinden olmadığını bilerek ihtiyacı olan huzuru elde edebildiği, dünya hayatının sıkıntılarını aşmayı sağlayan bir yaklaşımı ifade etmektedir (İzzetbegoviç, 2012: 360). Kur'an'ın

birçok yerinde mücadele ve direniş yüklü ayetlerin yer aldığını örnek olarak sunan düşünüre göre: “İslam'ın en temel parolası Allah'tan başka ilah yoktur” ifadesidir. Bu parola, hakimiyeti kayıtsız şartsız sadece Allah'a atfetmekte, bunun dışında insanın hiçbir mutlak güç kabul etmemesi gerektiğini ifade etmektedir. Böylece dünyaya ait ve yapay otoritelere karşı insanın özgürlüğü inşa edilmektedir. Tarih boyunca kutsallık atfedilen çeşitli idoller, sözde kurtarıcılar gibi öne çıkan/çıkarılan kişiler, toplumları tahakküm altına almıştır. Buna benzer tarihsel olaylara karşın İslam ortaya çıkmış ve ubudiyete layık olanın sadece Allah olduğunu ilan ederek, insanın özgürlük mücadelesinde temel dayanak noktası olmuştur. İslam'daki insanı özgürleştiren bu yaklaşım bütün çağlara hitap eden bir niteliğe sahiptir (İzzetbegoviç, 2017: 102-103,128).

İslam'ın iki önemli özelliğinden/gücünden bahseden İzzetbegoviç, bunların birinin insana, diğerinin tüm insanlığa yönelik olduğunu söyler. İnsanlara yönelik olan özellik insanın terbiye edilmesidir. İslam insanı terbiye eder, insanlığa/dünyaya ise nizam verir. Ancak gelineen noktada muhafazakar anlayışın bunu engelleyen önemli unsurlardan biri olduğunu ve “İslami yenilenme”yi reddettiğini belirtir. İslam'ı geçmişte arayan muhafazakarlar, İslam'ı sadece bir din olarak görmektedir. Halbuki İslam, hayatın her alanında söyleyecek sözü olan bir niteliğe sahiptir. İslam görünenle görünmeyen, bu dünya ile ahiret arasında köprü kurar. Bu gerçekleşmediğinde insan dengeyi kuramaz, ya yobazlaşır ya da ateizme sürüklenir. Muhafazakar yaklaşımda şeyh ve hocaların tutumu önemli bir belirleyicidir. İslam'ın yorumunu tekeline alan bu gruptaki insanların -İslam'da yeri olmayan- ruhban sınıfına yol açabileceğini belirtmektedir. Halbuki İslam'da yaratıcı ile kul arasında aracı yoktur ve Müslüman kendi başına sorumluluk sahibidir. Bunların önemli bir sorunu da dinin zamana göre tekrar yorumlanmasına karşı sert duruşlarıdır. Onlara göre din ilk dönemlerdeki şekliyle ve yorumuyla değişmezdir. İzzetbegoviç, bu anlayışı sert şekilde eleştirir ve İslam'ın hayata hitap etmesi için şeriatın yeniden yapılanması gerektiğini, bunun dine bir saldırı olmadığını belirtir (İzzetbegoviç, 2010: 21-22).

İzzetbegoviç'in İslam anlayışının Müslümanlar için bir yeniden şahlanış vizyonu sunduğu söylenebilir. Bu şahlanış hem maddi hem de manevi olmakla beraber ikisi arasında dengeli bir yaklaşım söz konusudur. Bu yaklaşım Kur'an'ın mutlak ve yerleşik emirleri korunmakla beraber, yoruma müsait çerçevesinin yeniden ele alınmasını ve bir anlamda Müslümanların İslamlaşmasını öngörmektedir.

Aliya İzzetbegoviç'te Siyaset Düşüncesi

İslam açısından insan, her ne yapıyorsa ahlaklı yapmalıdır. Bu anlamda insanın siyasal bir varlık olduğu düşünüldüğünde siyasetin ahlaki önceliklerden ayıramayacağı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla İslam düşüncesinde ahlak -Hristiyan düşüncesinde manevi alanda görülen ve siyasetten ayrılan ahlak anlayışının aksine- herşeye yöneliktir ve siyaset bundan bağımsız değildir. İzzetbegoviç düşüncesinde de İslam sadece manevi alana hitap eden bir anlayış değil, bunun çok ötesinde ve insanın ilişkide olduğu herşeyde kendini göstermesi gereken bir anlayıştır (Akın, 2013: 56-57).

İzzetbegoviç'in, Müslüman toplumların içinde bulunduğu sorunlara çözüm arayan "Genç Müslümanlar" teşkilatına dahil olmasıyla siyasal hayatına başladığı söylenebilir. Bu süreçte siyasi fikirlerini teşkilat üyeleriyle paylaşmış, İslam'ın her alanda olduğu gibi siyasal alanda da mevcut ideolojilere kıyasla insana adil ve ahlaklı bir toplumsal hayat imkanı verdiğini savunmuştur. Ona göre tarihte var olan bütün hakiki İslami hareketler aynı zamanda siyasi hareketlerdir. Bunun sebebi İslam'ın bir din olmakla beraber diğer alanları da kapsayan, hayatın tamamını kuşatan bir öğreti, yaşam tarzı olmasındandır. İzzetbegoviç'e göre İslam tam ve yeterli olmasıyla, başka bir deyişle "dünyayı tanzim etme hakkını kendinde görmesiyle" İslami olamayan toplumsal ve siyasal kurumlarla bir arada düşünülemez. Bunu anlamak için Müslüman toplumlardaki gayri İslami yapıların başarısızlığına bakmak gerektiğini söyler. Bu anlamda, örneğin, İslam'da laiklik kurumu olamayacağı savunur.

Bunun da ötesinde düşünüre göre devlet, dini desteklemelidir (İzzetbegoviç, 2010: 47-48).

İzzetbegoviç'e göre insanlar özgür ve eşit yaratılmıştır, hiçbir millet diğerinden daha ayrıcalıklı değildir. Bütün insanlar doğuştan devredilemez haklara sahiptir. Despot bir yönetim sadece mutlak monarşi ile gerçekleşmez, çoğunluğun tahakkümü de despotizmdir. Çoğunluğun mutlak hakim kabul edildiği bir toplumda azınlıklar yaşam alanı bulamaz, kendilerini ifade edemez. Dolayısıyla bir toplumda özgürlüğün tesis edildiğini anlamak için farklı düşüncelerin ifade edilip edilmediğine bakmak gerekir (İzzetbegoviç, 2003a: 378). Bu anlamda demokrasi; azınlıkların baskı altında olmadığı, sınıfsal ayrıcalıkları reddeden, eşitliğe dayanan bir nitelik arz etmelidir (İzzetbegoviç, 2007: 223).

Milli ve milliyetçilik kavramları üzerinde duran İzzetbegoviç, bu iki kavram arasında çok keskin bir farklılık olduğunu belirtir. Ona göre milli duyguya sahip bir insan, mensubu olduğu topluluğu olumlu ve olumsuz yönlerinden değerlendirerek sever. Ancak milliyetçilik ayrılıkçı bir yaklaşıma karşılık gelmektedir. Milliyetçi duygu empatiden yoksundur ve bu duyguya sahip insanlar mensubu olduğu toplumu sevmekten ziyade kendilerinden olmayanları ötekileştirerek onlara karşı nefret besler (İzzetbegoviç, 2003a: 381). Tahakküm altında bir hayatı kabul etmeyen İzzetbegoviç, bağımsızlık anlayışını: “Büyük Allah’a yemin ederiz ki köle olmayacağız!” şeklinde en üst perdeden ifade eder: (İzzetbegoviç, 2007: 56).

II. Dünya Savaşından sonra dünya yeniden şekillenmeye başlamış ve İzzetbegoviç'e göre geline nokta kapitalizm ve sosyalizmin klasik iddialarından taviz vermek durumunda kalmıştır. Düşünür, İslam'ın orta yol anlayışı doğrultusunda bu iki ideolojiyle birlikte her sistemin ön yargıdan bağımsız bir şekilde değerlendirilebileceğini belirtir. Böylece siyasi ve ekonomik sistemlerin insani gelişime olan katkıları tespit edilerek toplumsal adaleti dikkate alan İslami prensipler doğrultusunda daha ileri

seviyede bir yaklaşım gerçekleştirilebilir (İzzetbegoviç, 2010: 94-97).

Bunun yanında İzzetbegoviç, bireysel sorumluluk üzerinden saygın bir şahsiyet sahibi olunması gerektiği belirtir. Bu sayede insan, tahakkümü reddedecek izzete erişebilir. Zira tebaa kültürü insanın sahip olduğu iradesini başkalarının kontrolüne vermek gibidir. Sorumlu ve şahsiyetli olmak aynı zamanda özgür olmanın da gereğidir. Bu çerçevede modern kurumları eleştiren İzzetbegoviç, bu kurumların insanları standart hale getirme çabasının insanı bir taraftan özgürlükten uzaklaştırdığını, diğer taraftan insanları mobilize etmeyi kolaylaştırdığını belirtir. Bu sebeple modern toplum anlayışından sıyrılıp topluluk fikrini değerlendirmek gerekir (Düzgün, 2009: 8). Buradaki toplum, kişinin modern anlayış doğrultusunda törpülenmesini ve aslında asli unsurlarını tehtid eden zorunlu bir uyum gerektirirken, topluluk ya da eski deyişle cemaat ise kişinin farklılıklarını muhafaza etmesine olanak tanıyan bir anlayıştır. İnsanların birarada yaşama mecburiyetini araçsal gören İzzetbegoviç, insanların manevi ihtiyaçlarının karşılanması için cemaat kültürüne yönelmek gerektiğini belirtir (Aydin, 2013: 48).

İzzetbegoviç, Müslüman toplumlardan Batı ülkelerine doğru gerçekleşen beyin göçünün önemli bir sorun olduğunu görmüş ve Müslüman toplumların köklü bir değişime ihtiyacı olduğunu düşünmüştür. Manevi ve ahlaki açıdan yeterli seviyeye ulaşmadan Batıya eğitim almaya giden Müslümanların kendi değerlerini korumakta zorlandığını ve Batıdan aldıkları kültürün etkisiyle kendi toplumlarına karşı üstünlük psikolojisine girdiklerini tespit etmiştir. Ona göre, bu modernistler İslam'ı yanlış yaklaşımlardan yola çıkarak değerlendirir ve eğitim gördükleri Batı ülkelerinin etkisiyle kendi toplumlarına karşı üstünlük psikolojisine girerek yukarıdan bakarlar. Bunlar, kendilerini, toplumları için kurtarıcı olarak görürler. Bunun için Batılılaşmanın çözüm olacağına inanarak kendilerini reformist ilan ederler. Batı tarzı bir yaşamla toplumsal refahın yolunun açılacağını zanneden modernistler, kendi toplumlarının yerleşik ve köklü kültürel öğelerini Batılı olan karşılıklarıyla ikame etmeye çalışır. Bu durum Batıya bağımlılığı

arttırmaktadır. İzzetbegoviç buradan yola çıkarak asıl bağımsızlığın manevi bağımsızlık olduğunu, maneviyatı kapsamayan bağımsızlığın “milli marş ve bayrağa indirgeneceğini” ifade eder. Bu sorunun ancak Müslüman toplumların eğitim anlayışındaki değişimle çözülebileceğini, bunun için de eğitime gerekli kaynağın ayrılması gerektiğini savunmuştur. Batıdan alınması gerekenler tespit edilmeli ve kullanılmalıdır. Bu süreçte İslam’ın ilk dönemlerindeki gibi, komplekse girmeden hareket edilmelidir. Bunu inşa eden bir eğitim politikası ile Müslüman toplumlar gerçek anlamda bağımsızlaşacaktır (İzzetbegoviç, 2007: 202-204; İzzetbegoviç, 2010: 23-26)). Bu anlamda İzzetbegoviç’in siyaset anlayışının, İslam dışı öğretilerden de faydalandığı, ancak temelde İslam anlayışıyla şekillendiği görülmektedir. Eserlerinde anlatmaya çalıştığı gibi İslam’ı “insanı ilgilendiren her şey ile ilgili” olan ilahi bir öğreti olarak değerlendirmiş ve uygulamaya çalışmıştır.

Sonuç

Aliya İzzetbegoviç Müslüman bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiş fakat zihin dünyasında yaşadığı tereddütlerin ve aklına takılan soru işaretlerinin üzerine giderek İslam’ı kendi aklıyla kabul etmiş bir kişiliktir. Çevresinin ve yaşadığı toplumun zihnine çizdiği sınırları yıkıp geçmekten korkmamış, özellikle döneminin etkin ideolojileriyle yaptığı zihinsel mücadeleden sağlam bir İslam inancıyla çıkmıştır.

Siyasi tarihin en hareketli, en kanlı dönemlerinden birinde ve oldukça hareketli bir coğrafyada, üstelik amacına ulaşabilme adına herşeyi mübah görebilen Makyavelist eğilimli liderlerin etkili oldukları siyasal bir ortamda İzzetbegoviç, inandığı ahlaki değerlerden ve İslami prensiplerden ödün vermeyerek mücadele etmeye çalışan bir düşünür ve liderdir.

İslam dininin ne Yahudilik gibi aşırı dünyaya dönük ne de Hıristiyanlık gibi aşırı maneviyata dönük olduğunu, tam bir denge dini olduğunu görmüş, hayata bakışını da bu çerçeveye oturtmuş bir din anlayışına sahiptir. Ona göre din, günün belli kısımlarında

içimizden çıkarabileceğimiz, beklemeye alabileceğimiz bir olgu değildir. Din, insanın yaşam tarzı, hayata bakışıdır.

İzzetbegoviç, özel hayatında olduğu gibi siyasi mücadelesinde de İslami prensipleri kendisine rehber edinmiştir. Kapitalist ve sosyalist yaklaşımları kökten reddetmek yerine onlarda iyi yanlar varsa bunları değerlendirmek gerektiğini söyleyerek açık fikirli olmak gerektiğini belirten düşünür, bu yaklaşımıyla dışa kapalı ve dar düşünce pratiklerinden sıyrılmayı tavsiye etmiştir. İslami prensipleri temel aldığı siyasal anlayışında, herkesin eşit olduğu, azınlıkların haklarının korunacağı bir demokrasiyi savunmuştur.

Özetle, İzzetbegoviç'in toplumsal hayata yaklaşımının, İslam dininin insana sunduğu vizyon üzerinden şekillendiği görülmektedir. Onun için İslam sadece manevi alana hitap eden değil, hayatın her alanında rehberlik eden ve maddi dünyayla maneviyat arasında denge sağlayan bir anlayış, yaşayış ve düşünüş biçimidir.

KAYNAKÇA

Akın, M.H. (2013). Aliya İzzetbegoviç'in siyaset felsefesi ve İslam, *Doğu Batı Arasında İslam Birliği İdeali: Vefatının 10. Yılında Aliya İzzetbegoviç*, (Merve Akkuş Güvendi, Ed.), 26 Ekim 2013, İstanbul, 55-64, E – ISBN: 978 - 605 - 60594 - 8- 3.

Aydın, M. (2013). Aliya İzzetbegoviç'te ütopya ve dram, *Doğu Batı Arasında İslam Birliği İdeali: Vefatının 10. Yılında Aliya İzzetbegoviç*, (Merve Akkuş Güvendi, Ed.), 26 Ekim 2013, İstanbul, 41-54, E – ISBN: 978 - 605 - 60594 - 8- 3.

Dağcı, G. T. & Dal, A. (2016). Soğuk Savaş sonrası Bosna-Hersek bağımsızlık süreci ve Aliya İzzetbegoviç. *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (11), 107-129. DOI: 10.17828/yalovasosbil.286903 (13.11.2017).

Düzgün, Ş. (2009). Aliya İzzetbegoviç ve kurucu irade olarak İslam. *Kader Kelam Araştırmaları Dergisi*, 7 (1), 0-20. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/kader/issue/19161/203623> (12.11.2017).

Eliçik, İ. (2007). *Aliya İzzetbegoviç: diren*. (1. Baskı). İstanbul: İnşa Yayınları.

İzzetbegoviç, A. (2003a). *Kendi kaleminden Aliya İzzetbegoviç: II. Endülüs soykırımına geçit vermeyen bilge adam*. (Alev Erkilet, Ahmet Demirhan, Hanife Öz, Çev.). İstanbul: Vakit Gazetesi Yayınları.

İzzetbegoviç, A. (2003b). *Tarihe tanıklığım*. (8. Baskı). (Alev Erkilet, Ahmet Demirhan, Hanife Öz, Çev.). İstanbul: Klasik yayınları.

İzzetbegoviç, A. (2006). *Özgürlüğe kaçışım: zindandan notlar*. (4. Basım). (Hasan Tuncay Başoğlu, Çev.). İstanbul: Klasik Yayınları.

İzzetbegoviç, A. (2007). *Köle olmayacağız*. (Feridun Terzioğlu, Çev.). İstanbul: Fide Yayınları.

İzzetbegoviç, A. (2010). *İslam deklarasyonu*. (4. Baskı). (Rahman Ademi, Çev.). İstanbul: Fide Yayınları.

İzzetbegoviç, A. (2012). *Doğu batı arasında İslam*. (4. Baskı). (Salih Şaban, Çev.). İstanbul: Yarınl Yayınları.

İzzetbegoviç, A. (2017). *İslami yeniden doğuşun sorunları*. (2. Baskı). (Rahman Ademi, Çev.). İstanbul: Fide Yayınları.

Toku, N., (2015). *Siyaset felsefesine giriş*. (1. Baskı). Konya: Çizgi Kitapevi.

Yorulmaz, H. (2015). *Bilge lider Aliya İzzetbegoviç*. İstanbul: Hat Yayınevi.

BÖLÜM II

Mahmut Esat Bozkurt

Hüseyin Tolga ARSLAN¹

Giriş

Mahmut Esat Bozkurt, Kuvayı Milliye ruhunu taşıyanlardanandır. Henüz öğrencilik yıllarında bir Avrupa üniversitesinde, kapitülasyonların hiç de adil olmadığını ve bağımsız bir ulusun kabul edemeyeceğini anlattığı doktora tezini kabul ettirerek, uluslararası düzeyde önemli bir siyasi başarı elde etmiştir. Bozkurt, öncelikli olarak bir Kuvayı Milliyecidir. Bilindiği üzere ulusal mücadele yıllarında Kuşadası ve yöresinde, halkı örgütleyerek, işgalcilere karşı direnilmesi noktasında halkı bilinçlendirmiş ve toprakların asla işgal güçlerine terkedilmemesi için fiilen çalışmıştır.

¹ Öğr. Gör. Dr, Bahçeşehir Üniversitesi Genel Eğitim Bölümü, İstanbul, drtolgaarslan@gmail.com ORCID: 0000-0003-2395-5283

Bozkurt, üniversite öğreniminin ardından Kuvayı Milliye'ye, sonrasında da TBMM'ye milletvekili olarak katılmış, yöre ve bölgesinin en seçkin, en değerli eylem adamlarından birisi olmuştur. Milletvekilliği yaptığı dönemde Atatürk ile sıkı bir ilişki içerisinde bulunmuş ve Türk Devrimi'nin önde gelen simalarından birisi olmayı başarmıştır. İktisat ve Adliye Vekilliği görevlerini üstlendiği dönemlerde, ulusal hukuka ve Türkiye'de gerçekleştirilmekte olan Kemalist devrimin altyapı faaliyetlerine doğrudan katılmıştır. Bozkurt-Lotus olayı sonrasında göstermiş olduğu siyasi/hukuksal mücadele sayesinde, Türkiye'ye uluslararası bir hukuk başarısı kazandırmış olması da hayatının en önemli olaylarından birisidir. Soyadı Kanunu'ndan sonra da bizzat Atatürk tarafından Mahmut Esat'a, *Bozkurt* soyadı verilmiştir.

Mahmut Esat Bozkurt, aynı zamanda dikkatli bir eleştirmen ve gazetecidir. Halk Dostu, Anadolu'da Yeni Gün, Tan gibi gazetelerde yazmıştır. Mahmut Esat Bozkurt'un diğer bir özelliği de Kemalizm'in önemli teorisyenlerinden birisi olmasıdır. Dava'nın başarıya ulaşması ve tamamlanması hususunda mücadele vermiştir. Gazetecilik yılları da özellikle bu döneme rastlamıştır.

Hayatının uzun bir dönemini Atatürk'ün yanında ve Kemalist devrimin içinde geçiren Bozkurt, hayatının sonuna kadar milletvekilliği görevine devam etmiştir.

Ailesi-Çocukluğu ve Gençlik Yılları

Türk Devrimi'nin önde gelen fikir insanlarından olan Bozkurt, çağdaş Türkiye'yi kuran kadro içerisinde oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Nasıl ki Mustafa Necati, Kuvayı Milliye'nin bir neferi olarak katıldığı Ulusal Mücadele'nin ² ulusal niteliğini, evrensel anlam ve önemini daha o günlerdeki yazılarıyla açıklamaya çalışmışsa Bozkurt da gerçekleşmesine katkıda bulunduğu Türk

² Mahmut Esat Bozkurt'un Kuşadası Cephesi'ndeki faaliyetleri için bkz. (Şaduman Halıcı, "Kuşadalı Mahmut Esat Bozkurt", *Milli Mücadele'de Kuşadası Cephesi ve Mahmut Esat Bozkurt Paneli 'Milli Mücadele'de Aydın Cepheleri: 4 Milli Mücadele'de Kuşadası Cepheleri ve Önderleri'*, 8 Eylül 2006, s. 45-56.).

Devrimi'nin içeriğini, özünü ve felsefesini ortaya koymak için o denli büyük çaba göstermiştir.³

Babası Hasan Bey, dört kez evlenmiştir. Mahmut Esat, Hasan Bey'in ilk hanımından dünyaya gelmiştir. Mora'dan göç ederek gelmiş olan aile, Selçuk-Kuşadası arasında, Menderes boyundaki Efes Harabeleri yakınında bir çiftliğe yerleşmiştir. Bu çiftlik aileye, Sultan II. Mahmut'un bir fermanıyla verilmiştir. M. Esat'ın çocukluğu da bu çiftlikte geçmiştir.⁴

Mahmut Esat, 1892 yılında Kuşadası'nın toprak sahibi ve tüccarlarından olan Hacı Mahmutoğullarından Hasan Bey'in oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Hasan Bey aynı zamanda Kuşadası Belediye Başkanıdır. Sonraki yıllarda İzmir İl Genel Meclisi üyeliği yapmıştır. Annesi ise Hatice Mekiye Hanımdır.

M. Esat, ilköğretimini Kuşadası'nda ve İzmir'deki Yusuf Rıza Mektebi'nde tamamlamış, İzmir İdadisi'ni bitirdikten sonra 1908 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne girmiştir. 1912 yılında Hukuk Fakültesi'ni bitirerek, dayısı Ubeydullah Efendi'nin yardımıyla İsviçre'ye gitmiş; Fribourg Üniversitesi'nde hukuk alanında tekrar lisans eğitimi alarak bu alanda doktora yapmıştır.

M. Esat'ın doktora tezi *Osmanlı Kapitülasyonları Rejimi* başlığını taşımaktadır. Kapitülasyonlara ilişkin tezini, henüz I. Dünya Savaşı'nın devam ettiği bir sırada, kapitülasyonların kaldırılması hakkında Osmanlı İmparatorluğu'nun tek yanlı yetkiye sahip olduğunu, bilimsel bir tezle kabul ettirmiştir. M. Esat'ın Osmanlı kapitülasyonlarına ilişkin tezini, 1919 yılında Fribourg Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde savunmuş ve tezi üniversite tarafından kabul edilmiştir. Fribourg Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanlığı'ndan tezinin dereceyle kabul edildiğine dair belge olarak

³ ARIKAN, Zeki, “ Kuşadalı Mahmut Esat Bozkurt”, Milli Mücadele'de Kuşadası Cephesi ve Mahmut Esat Bozkurt Paneli 'Milli Mücadele'de Aydın Cepheleri: 4 Milli Mücadele'de Kuşadası Cepheleri ve Önderleri', 8 Eylül 2006, Kuşadası. s. 65.

⁴ Kemal Arı, “Mahmut Esat Bozkurt”, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Cilt II, Sayı 4-5, Yıl 1994-1995, İzmir, s. 189, 190.

ülkesine dönmüştür. Bu doktora tezinin on yıl sonra yapılan basımına İsmet İnönü'ye atfen bir ön söz yazmıştır. Bu ön sözde, böyle bir tezi Avrupa üniversitelerinden birinde yapmasının amacının salt unvan kazanmak olmadığını, *kapitülasyonların Türk halkının yazgısı olmadığını kanıtlamak için yazdığını* söylemiştir.⁵

Siyasal Yaşamı

Mahmut Esat Bozkurt'un siyasi yaşamı 15 Mayıs 1920'de TBMM'ye milletvekili olarak seçilmesiyle başlamıştır. Ancak Kuvayı Milliye'deki aktif görevini henüz bırakmadığından olsa gerek, TBMM çalışmalarına hemen katılamamıştır. TBMM'ye gidişi, 1920 yılının Eylül başlarını bulmuştur.

Mahmut Esat'ın, Birinci TBMM'de üzerinde en çok durduğu konu, Mesleki Temsil⁶ meselesidir. M. Esat'a göre, Kurtuluş Savaşı'nda çeşitli sınıflar arasında en büyük katkıyı üretici olan köylü yapmıştır. Her sınıfın katkısı oranında elde edilen başarıdan pay alması gerektiğini düşünen M. Esat, Birinci Meclis'te Mesleki Temsil'i ciddi ve akademik olarak savunmasıyla dikkat çekmiştir.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu

Birinci TBMM'nin milletvekilleri, aynı zamanda, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin de üyesi durumundadırlar. Grubun ilk toplantısında (10 Mayıs 1921) M. Kemal, kuruluş amacını açıklamış ve ayrıca aynı toplantıda grup iç tüzüğü kabul edilmiştir. İkinci toplantıda grup yönetim kurulu üyelerinin seçimine başlanmış ve üçüncü oturumda da seçimler

⁵ Zeki Arıkan, "Mahmut Esat Bozkurt ve Kapitülasyonlar", *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Cilt II, Sayı 4-5, Yıl 1994-1995, İzmir, s. 223.; Hakkı Uyar, "Sol Milliyetçi" Bir Türk Aydın: Mahmut Esat Bozkurt(1892-1943), Bükre Yayıncılık, İstanbul 2000, s. 15.

⁶ Mesleki Temsilcilere göre, emekçi olmayanın seçim hakkı yoktur. Seçim hakkının kullanımı da sendikalar aracılığı ile olacağından emekçilerin çalıştıkları meslek dallarına göre örgütlenmeleri ve sendikalar kurmaları zorunludur. Birinci Meclis'te Mesleki Temsil görüşünü savunanlar, Meclisin ılımlı sosyalist kanadını oluştururken aynı zamanda, İttihatçıların da sol kanadını oluşturmuşlardır. M. Esat da bunlardan birisidir.

tamamlanmıştır. Grup yönetim kuruluna seçilenler arasından M. Esat da bulunmaktadır.⁷

Birinci Meclis

Mahmut Esat, I. İnönü Zaferi'nden sonra, Londra'ya çağrılan Bekir Sami Bey heyetinde delege olarak bulunmuştur.

Hatırlanacağı üzere, 1920 Temmuzunda, Ankara'da *Muallime ve Muallimler Cemiyeti* kurulmuştur. Cemiyet, Mayıs 1921'de Türkiye Muallime ve Muallimler Dernekleri Birliği haline getirilmiştir. Yurdun birçok yerinde teşkilatlanmış bu birliğin idare heyeti üyelerinin büyük bir bölümü sosyalist eğilimli kimselerden oluşmaktadır. Bu üyeler arasında Mahmut Esat da bulunmaktadır.

Mahmut Esat, sahibi olduğu yeşil İstiklal Madalyası, cephede hizmetleri sebebiyle kırmızı-yeşil şeritli madalya ile değiştirilen TBMM üyelerinden birisidir. M. Esat'a verilen kırmızı-yeşil İstiklal Madalyası, hem cephede savaşan, hem de milletvekili olan milletvekillerine verilmiştir. Cephede savaşmayan milletvekillerine yeşil olanı, sadece cephede savaşanlara ise kırmızı olanı verilmiştir. M. Esat ise kırmızı-yeşil İstiklal Madalyasını 24 Nisan 1924 tarihinde almıştır.

İktisat Vekilliği

M. Esat, 28 yaşında milletvekili ve 30 yaşında İktisat Vekili olarak, Türkiye'nin en genç milletvekili ve bakanlarından birisi olmuştur.

M. Esat milletvekili olarak göreve başladığı ilk günden itibaren çeşitli bakanlık teklifleri almaya başlamıştır. 1920 yılı sonlarında TBMM'ye Maarif ve Adliye Vekâletleri için aday gösterilmiştir. 15 Aralık 1920 tarihinde TBMM başkanı Mustafa Kemal'e yazdığı ve içerisinde, aldığı bakanlık önerilerinin bulunduğu mektupta, *Heyet-i Vekilede çalışmasının imkânı*

⁷ Uyar, a.g.e., s. 22.

olmadığını kendisinin İttihat ve Terakki Fırkası'nın –tabiri caizse- sol cenahına kanaat-ı tamme ile merbut olduğunu belirtmiştir.

Adliye Vekâleti'ni kabul etmeme gerekçesi olarak, gördüğü eğitimin Türkiye'nin kanunlarında keskin değişiklikler yapmayı gerektirdiğini ve bunların *-kuvveden fiile çıkarılmasının-* olmamasıdır. Bu nedenle şimdiki hükümetle mümkün olmadığını ileri sürmektedir. Maarif Vekâletini kabul etmeme gerekçesi ise kendini eğitim işlerinin uzmanı olarak görmeyişidir. Bundan dolayı listelerden adının çıkarılmasını istemiştir.⁸

Bozkurt, Milli Mücadele döneminde Rauf (Orbay) Bey Hükümeti'nde ve Fethi (Okyar) Bey Hükümeti'nde, İktisat Vekili olarak görev yapmıştır.

İzmir İktisat Kongresi

İzmir İktisat Kongresi 1920'lerde izlenen iktisat politikaları açısından Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne geçişte bir kopuşun değil devamlılığın olduğunu, yani ulusal ekonominin 1920'lerde de sürdüğünü gösteren bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda, İzmir İktisat Kongresi'ni bu dönemde gerçekleştirilen, ekonomiyi millileştirme girişimleri açısından da değerlendirmek gerekir.⁹

Bu kongre, M. Esat'ın İktisat Vekilliği döneminde (17 Şubat-4 Mart 1923) gerçekleştirilmiştir. Kongrenin toplanmasına öncülük eden M. Esat, İzmir'in kurtulmasından kısa bir süre sonra 21 Kasım 1922 tarihinde İzmir'den Mustafa Kemal'e gönderdiği telgrafta şunları söylemektedir;

“Memleketin iktisadiyatı uzun senelerden beri unutulmuştur. İktisat amilleri dinlenmemiştir. Bu meslek adamlarını dinlemek ve onların dileklerine göre bir iktisat programı vücuda getirmek

⁸ Uyar, a.g.e., s. 34-37.

⁹ Murat Koraltürk, “Milli İktisat, Ekonominin Türkleştirilmesi İzmir İktisat Kongresi”, *Toplumsal Tarih*, Sayı 182, Şubat 2009, s. 37.

doğrudan doğruya memleketin vicdanını ve kalbini dinleyerek bir program vücuda getirmek lazımdır.”

Söz konusu amaçlarını gerçekleştirmek için; İstanbul Hükümeti’nin yerini alan Ankara Hükümeti ile yakın ilişkiler kurmak isteyen İstanbul’daki Türk tüccarların düzenlemeyi düşündükleri Dış Ticaret Kongresi, Ankara Hükümeti’nin çok daha geniş katılımlı bir İktisat Kongresi düzenleme kararıyla aynı tarihlere rastlamıştır. İktisat Vekili Bozkurt, İstanbul’daki tüccarlara gönderdiği telgrafta, düzenlemeyi düşündükleri kongreyi ertelemelerini ve İzmir’deki İktisat Kongresi’ne katılmalarını istemiştir.¹⁰

Mahmut Esat Bozkurt’un Birinci TBMM’de Mesleki Temsil’i nasıl savunduğundan bahsedilmişti. Şimdi, ülkedeki tüm ekonomik yatırımcıların, girişimcilerin, özellikle çiftçi, köylü gibi; Cumhuriyetin kurucu unsuru olarak düşündüğü tüm kesimleri kongrede toplayabilir ve yönetimde söz sahibi edebilirdi. Bu sebeple kongreye çok önem vermiştir. Ancak temsilde yaşanan sıkıntılar nedeniyle M. Esat başarılı olamamıştır.

M. Esat 1920’li yıllarda, parlamentarizmin ve kuvvetler ayrılığının, bir zümre ya da diktatörlük idaresini doğurduğuna dikkat çekmektedir. Bu sistemin hâkimiyeti milliyeyi tam olarak sağlayamadığını belirtmektedir.

M. Esat bir konuşmasında, Türkiye’de izlemesi gereken ekonomik siyaset hakkında şunları söylemektedir;

“Yeni Türkiye iktisadiyatı mevcut iktisat sistem ve siyasetlerinin hiçbirinin aynı olamaz. Memleketimizin iktisadi mana ve ihtiyacına iktisat tarihimizin ruhiyatına muvafık başlı başına bir iktisat siyaseti takip eylemek mecburiyetindedir. Biz iktisat meslekleri tarihinde mevcut mekteplerden hiçbirine mensup değiliz. Yeni Türkiye muhtelif bir iktisat sistemi takip etmelidir. İktisadi teşebbüs kısmen devlet ve kısmen teşebbüs-i şahsi tarafından

¹⁰ Uyar, a.g.e., s. 37-42.

deruhte edilmelidir. Mesela büyük kredi müessesatını, sanayi teşebbüsatını ilah, devlet idare edecektir. Çünkü memleketimizin iktisadi vaziyeti bunu istilzam ediyor”

Yabancı sermayeye karşı olmadıklarını belirten Bozkurt, yabancıların Türkleri *medeni bir millet* olarak tanımaları ve ona göre davranmaları gerektiğini söylemektedir. Milletlerin medeni, yarı medeni ve barbar olarak ayrılmalarına ve milletlere buna göre haklar tanınmasına karşı olduklarını belirtmiştir. Yeni Türkiye’yi *halk hükümeti* olarak tanımlamıştır.

Yüzyılımızın ekonomik savaşımında *bireysel* değil, *toplu* bulunmak gerektiğini bireysel girişimlerin, toplu yabancı ekonomi dünyası karşısında başarısız olmaya mahkûm olduğunu söylemektedir. Bu nedenle özellikle de kooperatif şeklindeki şirketlere Türkiye’nin gereksinimi bulunduğunu düşünmektedir.

M. Esat, *bugünkü eğitim* -dönemin- sisteminin *zengin ve âlim milletlere* uygun olduğunu, Türkiye’nin ekonomik ve toplumsal yapısına uymadığını söylemekte ve kongrede liberal ekonomik politikaları eleştirerek *Yeni Türkiye İktisat Mektebi*’ni önermektedir. Ancak kongrede aksi yönde alınan kararlar, yani liberal ekonomik kararlar, 1930’lu yılların başına kadar uygulanmıştır. M. Esat’ın kongrede tüm meslek gruplarının örgütlenmesini sendikalaşmasını savunmuştur. Ancak bunu başaramaması, İktisat Vekilliğinden istifasını kolaylaştırıcı bir etken olmuştur.¹¹

1924 Anayasa Tartışmaları

1924 yılında kabul edilen Teşkilatı Esasiye Kanunu’nun TBMM’de görüşülmesi sırasında Halk Fırkası üyeleri arsında bazı tartışmalar ortaya çıkmıştır. Kanuni Esasi Encümeni’nin hazırladığı Anayasa tasarısına milletvekillerinin büyük bölümü karşı çıkmıştır. Tasarıya en çok karşı çıkanların başında gelen M. Esat, tasarımı şu şekilde eleştirmiştir (9 Mart 1924):

¹¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: II, İçtima Senesi: 2, Cilt: 7, s. 217. Aktaran: Uyar, a.g.e., s. 49-53.

“Efendiler biliyoruz ki, Cumhuriyet ve onun zaruretinden olan çok zecri teceddütler 1336 Teşkilatı Esasiyenin netice-i mutlakasındadır. Bu yeni teceddütlerin ifade ettiği mana ve mefhumu hukuki bir şekilde tespit için Kanuni Esasi Encümeninin hazırladığı yeni Kanunu Esasi lahiyası bendenizin görüşüme, anlayışına göre inkılâbın en aziz umdesini za’fa duçar etmektedir.”

Anayasa’nın kabul edilmesinden kısa bir süre sonra yazdığı bir makalede M. Esat; 1924 Anayasası’nın 1921 Anayasası’nı tamamladığını, ancak 1921 Anayasası’ndan bazı tavizlerin verildiğini ileri sürmüştür. 1924 Anayasası işleri hep sağdan gördü. *Halk hâkimiyeti esasatı çok kuvvetli olan Birinci Teşkilat-ı Esasiye’den yapılan fedakârlıkların yeniden tazmini lazımdır. Bu halk inkılâbı için şeref işidir. [...]Türk İhtilali’nin en temiz saf çehresi Birinci Teşkilatı Esasiye’dir. Fransız Devrimi’nin de en saf çehresi olarak İnsan Hakları Beyannamesi’ni gören M. Esat, 1921 Anayasası’nın esasatından mana ve ruhundan yapılacak fedakârlıklar inkılâba karşı daima bir irtica telakki edilmelidir demektedir.*¹²

1924 Anayasası’nda Cumhurbaşkanı’na geniş yetkiler verilmesine ilişkin tartışmalar ve sonraki gelişmeler hakkında Falih Rıfkı Atay şunları yazmaktadır:

“Bir aralık Cumhurbaşkanı’na veto ve fesih hakları verilmesi meselesi çıktı. Mecliste tartışmalar günlerce sürüp gitti. Veto ve fesih haklarına karşı koyanlardan ikisi, Şükrü Saraçoğlu ve Mahmut Esat Bozkurt’tu. Bir akşam Atatürk: Çağırınız onları buraya dedi. Geldiler. Sabaha kadar kendileri ile tartıştı. Ve sabahleyin veto ve fesih haklarından vazgeçti. Ama hiçbir kırgınlığı kalmadığı sonradan ikisini de Bakan yapmasından kolayca anlaşılabilir. Bu davranışı diktatörce değildi.”¹³

¹² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: II, İçtima Senesi: 2, Cilt: 7, s. 217. Aktaran: Uyar, a.g.e., s. 49-53.

¹³ Falih Rıfkı Atay, *Atatürkçülük Nedir?*, Ak Yayınları, İstanbul 1966, s. 35.

“Sol Milliyetçi” Halk Dostu Gazetesi ve Serbest Cumhuriyet Fırkası

Mahmut Esat, SCF denemesi sırasında Adliye vekilliği görevinden ayrılmıştır. O ayrıldıktan sonra Trabzon Milletvekili Nebizade Hamdi'nin çıkardığı Halk Dostu gazetesinde imzasız yazılar yazdığı tespit edilmiştir. Kendisini “Sol Milliyetçi” olarak tanımlayan *Halk Dostu*'nun yayın politikasına bakıldığında; ekonomik yolsuzlukların eleştirildiği¹⁴ tek dereceli seçim sisteminin savunulduğu,¹⁵ Osmanlı borçlarının ödenmesine karşı çıkıldığı¹⁶ ve borç erteleme (moratoryum) ilan edilmesi istendiği¹⁷ görülmektedir.¹⁸

CHF'li milletvekilleri tarafından çıkarılan Halk Dostu gazetesinde yine CHF'lilerin yaptıkları yolsuzlukların dile getirilmesi ve bunların şiddetli bir şekilde eleştirisi; *Fransız Devrimi arasında J. Paul Marat'ın çıkardığı I'Ami du Peuple (Halk Dostu) gazetesinden etkilendikleri* izlemini vermektedir.¹⁹

Mahmut Esat, daha Cumhuriyet ilan edilmeden önce, Ankara'da Türk Ocağı'na Cuma Konferansları vermektedir. Adliye Vekili olduğu dönemde de Kuşadası Türk Ocağı delegesi olarak, Türk Ocakları Kurultaylarına katılmıştır. Füsun Üstel'in belirttiğine göre M. Esat Nisan 1927 tarihli Dördüncü Kurultay'da Nisan 1928 tarihli Beşinci Kurultay'da ve Nisan 1930 tarihli Altıncı Kurultay'da Kuşadası Türk Ocağı delegesi olarak bulunmuş ve bu üç kurultayda da Kurultay Başkanı seçilmiştir. Mahmut Esat, 8 Ocak 1928 tarihinde Türk Ocakları Hars ve Merkez Heyetleri şerefine verilen

¹⁴ Halk Dostu, “İrtişa Dosyaları Mahkemeye Veriliyor”, *Halk Dostu*, 24 Kânunuevvel 1930.

¹⁵ Halk Dostu, “Cumhuriyette Halk Vasiye Muhtaç Değildir ”, *Halk Dostu*, 14 Kânunusani 1931.; Halk Dostu, “Tekrarlıyoruz: Halk Rey'ini Doğrudan Doğruya Meb'usuna Vermelidir”, *Halk Dostu*, 15 Kânunusani 1931.

¹⁶ Halk Dostu, “Osmanlı Borçlarını Vermeyeceğiz!”, *Halk Dostu*, 3 Kânunuevvel 1930.

¹⁷ Halk Dostu, “Hapis Değil Moratoryum Lazım ”, *Halk Dostu*, 20 Kânunuevvel 1930.

¹⁸ Hakkı Uyar, *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, Boyut Kitapları, İstanbul 1998, s. 313-314.

¹⁹ Uyar, *Sol*, s.54.

bir ziyafette, Türk milliyetçiliğinin düşünce ve kültür birliğine dayandığını ve laik bir milliyetçilik anlayışı olduğunu belirterek, *Türk milliyetçiliğinde devlet mefhumu, laik, halkçı, cumhuriyetle ifade olunabilir*, demiştir.

1930 yılındaki SCF denemesi sırasında Bozkurt, fırkanın kurucuları arasında yer almış; ancak çok partili hayat denemesinin başarısız olması ve Menemen Olayı sonrasında ²⁰ yaşanan gelişmelerle, CHF'nin giderek daha otoriter ve daha disiplinli bir nitelik kazandığı görülmüştür.

Anlaşıldığı üzere 1931 yılı yeni bir dönemin başlangıcını ifade etmektedir. Uyar'a göre;

“Kapatılan partilerin yanı sıra, muhalefet odağı olabilecek tüm dernekler de ya kapatıldı ya da etkisizleştirilerek CHF'nin kontrolü altına alındı. İlk kapatılan dernek Türk Ocakları oldu. Bunda, o dönemde en güçlü dernek ve dolayısıyla muhalefet odağı olabilecek yapıda olmasının etkisi büyüktür. M. Esat'a göre, Türk Ocakları CHF ile aralarında “ikilik” olmasın diye kapatılmıştı. Öyleyse, Mason Locaları da kapatılmalıydı.”

²⁰ Halk Dostu, “Yeşil Tehlike Bastırılmıştır”, *Halk Dostu*, 25 Kânunuevvel 1930.; Halk Dostu, “İnkılâp İstirap İçindedir”, *Halk Dostu*, 30 Kânunuevvel 1930.

Mahmut Esat ve Mason Locaları

1931 yılında Türk Ocakları'nın kapatılmasıyla başlayan süreç, 1935 yılına kadar birçok derneğin kapatılmasıyla sonuçlanmıştır. Kapatılan bu dernekler arasında Mason Locaları da vardır. Dönem itibarıyla CHF içinde mason olanlar olduğu gibi, masonluğa karşı olanlar da bulunmaktadır. Bu kişiler arasında Mahmut Esat Bozkurt, Recep Peker, Şükrü Saraçoğlu gibi partinin önde gelenleri Masonluğa karşı olarak CHF içinde yer almaktadır. Masonluk aleyhtarı arasında kamuoyu önünde en yoğun faaliyette bulunan ise Mahmut Esat Bozkurt'tur. Ekim 1931 tarihinde Mason Locaları aleyhine yoğun bir kampanya başlatan M. Esat, İzmir basınında çıkan yazıları ile konuyu ülke gündemine taşımıştır. Masonluğun Türk Devrimi'ne Türk milliyetçiliğine düşman olduğunu ileri süren M. Esat *beynelmilelci* ve *emperyalist* olmakla suçladığı Mason Locaları'nın kapatılması için uzun uğraşlar vermiştir.²¹

Devrim Tarihi Dersleri

İlk kez 1932 yılında Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip, yüksekokullarda Devrim Tarihi derslerinin konması gerektiğini savunmuştur.²²

Türk Devrimi'nin ideolojisi olan Kemalizm'i²³ gençliğe benimsetmek ve yaymak amacıyla, 1934 yılının bahar aylarından itibaren üniversitelerde Devrim Tarihi dersleri okutulmaya başlanmıştır. Üniversite son sınıf öğrencilerine bu dersleri okutacak olanlar, devrimin lider kadrosudur. Bunlardan biri olan M. Esat, devrimin hem eylemcilerinden hem de teorisyenlerindendir.

²¹ Uyar, *Sol*, s.62.; Mahmut Esat Bozkurt ve Masonlar için ayrıca bkz. (Ergün Aybars, "Mahmut Esat Bozkurt ve Masonlar", *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Cilt II, Sayı 4-5, Yıl 1994-1995, İzmir, s. 245-262.).

²² Sina Akşin, "Bozkurt ve Peker'in Devrim Tarihi Ders Kitapları", *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Cilt II, Sayı 4-5, Yıl 1994-1995, İzmir, s. 233.

²³ Mahmut Esat Bozkurt, "Kamâlizm'in İdeolojisi", *Tan*, 27 Mayıs 1935.; Mahmut Esat Bozkurt, "Kamâlizm'in İdeolojisi", *Tan*, 28 Mayıs 1935.

İsmet İnönü'nün CHP Değişmez Genel Başkanı Seçilişi

Atatürk'ün ölümünden sonra İsmet İnönü, CHP'nin *Değişmez Genel Başkanı* seçilmiştir. CHP'nin 26 Aralık 1938 tarihli olağanüstü kurultayından itibaren ise “Şef”lik kavramı resmi bir nitelik kazanmıştır. Atatürk döneminde ise *şef* kelimesi sık sık kullanılmaktadır; ancak resmîyet kazanmamıştır. İnönü döneminde ise; İnönü, *Milli Şef* olarak anılmaya başlandığı görülecektir.

Mahmut Esat'a göre, demokrasi için birden çok parti gerekmemektedir, aslında tek parti ile de demokrasi -dönemin koşullarına göre- mümkündür.²⁴

Mevcut tek parti yönetiminin ülke birliği sağladığına dikkat çeken M. Esat, çok partili ortamda politikacılar arasındaki yaşanan rekabet ve dövüşün, ülkeye zarar verdiğini düşünmektedir. Bu görüşleri ile *değişmez genel başkanlığın sürekliliğinin yanı sıra, tek parti yönetiminin de sürekliliğinden yana bir tavır sergilemektedir.*

Adliye Vekilliği Dönemi

Ankara Hukuk Mektebi'nin Açılması

Cumhuriyetin ilk yıllarında Adliye Vekili olan M. Esat, bakan olduğu Kasım 1924-Eylül 1930 tarihleri arasında birçok başarıya imza atmıştır. M. Esat, Adliye Vekili olmasından bir yıl kadar sonra, Hukuk Devrimi'nde önemli yeri olan ve Hukuk Devrimi'ni yaşatacak olan hukukçuları yetiştirmek üzere, 1925 yılında Ankara Adliye Hukuk Mektebi'ni kurmuştur.

Adliye Vekilliği döneminde Hukuk Fakültesi'nin Profesörler Meclisi Başkanlığı'nı da yürüten M. Esat, burada kısa bir süre *İhtilaller Tarihi* dersini okutmuştur. Derste, İngiliz, Fransız, inkılâpları ve prensipleri, Almanya, İtalya ve Merkezi Avrupa'daki

²⁴ Mahmut Esat Bozkurt, “Türk Demokrasisi ve Ekonomik Sistemi”, *Tan*, 21 Mayıs 1935.; Mahmut Esat Bozkurt, “Demokrasi ve Ekonomik Liberallik”, *Tan*, 22 Mayıs 1935.; Mahmut Esat Bozkurt, “Toplama Alanında Demokrasiler”, *Tan*, 24 Mayıs 1935.

yenilik hareketleri, Sovyet Rusya İhtilali ve prensipleri, Türkiye ihtilalleri konularını işledi. 1941 yılına kadar Ankara Hukuk Fakültesi'nde *Devletler Genel Hukuku*, 1936-1941 yılları arasında Siyasal Bilgiler Okulu'nda *Anayasa Hukuku*, 1934-1941 yılları arasında da üniversitelerde *Devrim Tarihi Dersleri* okutmuştur.²⁵

Hukuk Devrimi

Hukuk Devrimi'ne ilişkin önemli konularından biri Ceza Kanunudur. Bilindiği gibi, Türk Ceza Kanunu İtalya'dan alınmıştır. Bu nedenle, tek parti yönetimi faşist İtalya'dan kanun aldığı gerekçesiyle uzun yıllardır eleştirilmektedir. Hâlbuki İtalya'dan alınan Ceza Kanunu 1889 tarihli kanun olma niteliğini taşımaktadır. Dolayısıyla, İtalya'nın faşist olduğu dönemde alınmamıştır. Bu konuda M. Esat, bir makalesinde şunları söylemektedir;

Dünyanın en iyi Ceza Kanunu diye aldığımız İtalya Ceza Kanunu'nu İtalyanlar değiştirmişler ve yenisini yapmışlar; eskisini çürüğe çıkarmışlar, şeklindeki dedikodularının bilimsel dayanağı yoktur.

“İtalya eski Ceza Kanunu, bütün ceza âlimlerinin, modern ceza ilmine en uygun olduğunda ittifak ettikleri bir eserdir. Bugün de bu böyledir. İtalya hükümetinin bunu bugün, bir tarafa bırakarak yenisini kabul etmiş olmasındaki sebepleri başka yerlerde aramalıdır. Biliyoruz ki, bizimkinin esası olan İtalya eski Ceza Kanunu, yapıldığı zaman, İtalya'daki devlet rejimi demokratik idi. Ceza Kanunu da bu rejimin icaplarına göre yapılmıştı. Demokrasiyi inkâr eden, onu yirminci asrın bir dejeneransı diye gören faşistlik İtalya'ya hâkim oluverince bütün prensipler değiştiriliverdi. Her şey faşistliğin icaplarına göre kuruldu. Her şeyden önce faşist rejim için bir müeyyide lazımdı. İtalya eski Ceza Kanunu, demokrasiyi inkâr eden faşistlik için bir müeyyide olamazdı. Bu bir tarafa bırakıldı. Yerine şimdi faşist ceza kanunu kondu.”²⁶

²⁵ Uyar, *Soİ*, s. 68-72.

²⁶ Mahmut Esat Bozkurt, “Türk Ceza Kanunu; Türk Ceza Muhakemeleri Kanunu”, *Hukuk Gazetesi*, sene 2, no. 14, 10 Haziran 1936. Aktaran: Uyar, *Soİ*, s. 75.; Ayrıca bkz.

Bozkurt-Lotus Davası

2 Ağustos 1926 gecesi, Ege Denizi'nin açık sularında *Bozkurt* adlı kömür yüklü Türk gemisi ile *Lotus* isimli ticaret gemisinin çarpışması sonucunda, Bozkurt batmış ve sekiz Türk gemici kaybolmuştur. Lotus, kurtarabildiği kadar tayfa ve Bozkurt gemisinin kaptanını alarak İstanbul'a gelmiştir. Bozkurt gemisinin kaptanı Hasan ve Lotus gemisinin kaza sırasındaki görevli süvarisi Desmons tutuklanmıştır. Yapılan yargılama 15 Eylül'de sonuçlanmış; dikkatsizlik ve tedbirsizlikten ölüme neden olmaktan Hasan Kaptan 4 ay hapis ve Desmons da 80 gün hapis ve 22 lira para cezasına çarptırılmıştır. Fransa kendi vatandaşını Türk mahkemesinin yargılanmasına şiddetle karşı çıkmış ve hemen serbest bırakılmasını istemiştir. Türkiye, Fransa'nın verdiği notayı reddederek Türk adliyesinin bu davaya bakmaya hakkı olduğu ve bağımsız mahkemenin aldığı kararın değiştirilmesinin de mümkün olmadığını ileri sürmüştür. Takip eden süreçte, her iki ülke aralarında anlaşarak, konuyu Lahey Uluslararası Adalet Divanı'na götürmeye karar vermiştir.

Bozkurt- Lotus davasının uluslararası bir nitelik kazanması sonucunda, Türkiye'yi dönemin Adliye Vekili ve Hukuk Devrimi'nin mimarı Mahmut Esat savunmak istemiştir. Lahey'de Türkiye'yi başarılı bir şekilde savunan ve Adalet Divanı'na Türk tezini kabul ettiren M. Esat'ın bu davayı kazanmasıyla birlikte, devletlerarası hukuk alanında Türkiye'nin Batı devletleri ile eşit düzeyde olduğu eylemsel olarak ispatlanmıştır. M. Esat'ın bu başarısından dolayı Atatürk ona Bozkurt soy ismini vermiştir.(1934)²⁷

(Suna Kili, "Mahmut Esat Bozkurt Hukuk Devrimi ve Çağdaşlaşma", *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Cilt II, Sayı 4-5, Yıl 1994-1995, İzmir, s. 275-283.).

²⁷ Durmuş Tezcan, "Bozkurt-Lotus Davasının Uluslararası Hukuktaki Önemi ve Yeri", *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Cilt II, Sayı 4-5, Yıl 1994-1995, İzmir, s. 267-274.

Adliye Vekilliği'nden Ayrılma Nedenleri

M. Esat, Milli Mücadele'nin kazanan siyasi kadroların ekonomik hayata atılmalarından, daha doğrusu siyasi nüfuzlarını kullanarak ekonomik çıkar elde etmelerinden rahatsız olmaktadır. Dönemin birçok politikacısının İş Bankası'nda, yabancı sermayeli şirketlerin yönetim kurullarında, İnhisar İdaresi'nde yönetim kurulu üyesi olması, arsa vurgunculuğuna (spekülasyonculuğa) girişmesi, rüşvet ve yolsuzluğa yönelmeleri onun tepkisini çekmiştir. *Hırsızlarla Boğuşacağız!* yazısı da bunun sonucunda yazılmıştır.²⁸

Mahmut Esat, Serbest Fırka (SCF) denemesi sırasında 21 Eylül 1930 tarihinde Adliye Vekilliği görevinden istifa etmiştir. İsmet Paşa'ya gönderdiği istifa telgrafında Türk Ulusu ve Türk Devrimi aleyhine olan gelişmeler nedeniyle, *mecliste ve fırkada serbest çalışmak için istifa ettiğini* belirterek görevinden ayrılmıştır.

Mahmut Esat 1930 yılından sonra herhangi bir bakanlıkta görev almamıştır. Eylül 1930 tarihinden ölümüne kadar (Aralık 1943) geçen süre içerisinde, sadece milletvekili olarak TBMM'de yer almıştır.²⁹

Düşünce Yapısı

Mahmut Esat Bozkurt'a göre düşünce, uygulamaya dönüşmediği sürece anlam kazanamamaktadır. Bu yapısıyla Bozkurt'un bir eylem adamı olduğu söylenebilir. Bozkurt'a göre, J. J. Rousseau düşüncelerini yazmıştır; ancak bunları pratiğe dönüştürmemiştir. Lenin ise, teorilerini pratiğe dönüştürmüştür. Atatürk ise Lenin ve Rousseau'dan farklı olarak, teorilerini önce pratiğe dökmüş ardından yazma işine girişmiştir. Bozkurt, Atatürk'ü işte bu sebepten dolayı takdir etmektedir. Ondaki bu yaklaşımın sebebi, *tarihi kahramanların yaptığı tezini benimseyen Carlyle'in* etkisinde kalmasıdır. Bundan dolayıdır ki, Atatürk'ün önder olarak

²⁸ Halk Dostu, "Hırsızlarla Boğuşacağız! ", *Halk Dostu*, 21 Kânunuevvel 1930.

²⁹ Uyar, *SoI*, s.79-81.

gerçekleştirdiği büyük Türk Devrimi'ne, Atatürk İhtilali adını vermektedir.

Ancak Bozkurt'u salt bir eylem adamı olarak değerlendirmek yeterli değildir. Onun bu çabasını anlamak adına düşünce hayatının üzerine eğilmek ve incelemek gerekmektedir. Bozkurt, aynı zamanda Kemalist Devrim'in de ideologlarından. Hatta Kemalist Devrim'i ilk kez belli bir sistem çerçevesine oturtmaya çalışan, geniş kapsamlı teorileştirme çabasına girişen Bozkurt olmuştur.³⁰

Bozkurt, Kemalist Devrim'i tanımlarken, *halk cumhuriyeti*, *halk devleti* gibi tanımları birlikte kullanmıştır. O, Türkiye Cumhuriyeti'ni bir halk devleti, halk cumhuriyeti olarak görmüştür. Böyle olması konusunda da gerekli girişimlerde bulunmuştur. Özellikle bir önceki bölümde siyasal yaşamı hakkında bilgi verilirken onun halkçı tavrı somut bir biçimde ortaya konulmuştur. Mondros Mütarekesi'nden 1924 Anayasası'na kadar geçen dönem içerisinde, Türkiye'nin; siyasi, sosyal, askeri ve ekonomik sorunlarını ele alırken, daima geçmişten ve tarihten yararlanmıştır. Kemalist Devrim'in, sorunların temeline inen ve sorunları kökünden kazımaya yönelik yaklaşımının kurucularından olarak nitelendirmek yanlış olmaz.³¹

Bozkurt, Kemalist Devrim'in tamamlanması gerektiğini, tek dereceli bir seçim sistemini ve ülkedeki tüm teşekküllerin Meclis'te temsilini sağlayacak bir yönetim fikrini savunmuştur. O, *Türk İhtilali'nin Düsturları* adlı seri yazılarını şöyle bitirmektedir;

“Türk İhtilali; siyasi düsturlarını, siyasi ve ictimai müessesatını ikmal etmiş olmakla beraber, bunları halkın malı yapabilecek teminatı vücuda getirmiş değildir. Bizce ihtilalin üçüncü safhası olacaktır. Türkiye’de (Halk Cumhuriyeti)nin tesisi, (halk hâkimiyeti)ne müstenit bir idarenin, (Milli Hükümet)in tekrar ve tespiti ancak ve ancak iktisat ve maarif teşkilatının kurulmasına

³⁰ Uyar, *Soİ*, s. 99-102.

³¹ Mahmut Esat Bozkurt, “Kamâlizm’in İdeolojisi 1”, *Tan*, 27.5.1935.; Mahmut Esat Bozkurt, “Kamâlizm’in İdeolojisi 2”, *Tan*, 28.5.1935.

mütevakkıftır. Bu teşkilat Türk halkını ve onun menfaatlerini ne dereceye kadar yakından ifade ederse o rütbe bir halk, bir millet devri küşad edilmiş olacaktır. Mamafih yapılan şeyler büyüktür. Üçüncü safhaya girebilmek için vaziyeti ve zemini hazırlamıştır.”³²

Bozkurt, Türk Devrim’ni tanımlarken, *1918 Türk İhtilali* deyimini³³ kullanmış ve ihtilalin prensiplerini şu şekilde kısaltmıştır; Ulus egemenliği (kayıtsız ve şartsız), Cumhuriyetçilik, Milletçilik, Devletçilik, Halkçılık, Laiklik, İnkılapçılık.

M. Esat Bozkurt, Kemalizm deyimini 1932 yılından itibaren kullanmaya başlamıştır. Bozkurt, Kemalizm’in salt Türkiye sorunlarına değil, 20 yüzyılda yaşanan uluslararası siyasi, sosyal, ekonomik tüm sorunlara çözüm üretebileceğini düşünmektedir.

Kemalizm’i; ekonomik anlamda ılımlı devletçi olarak, siyasi anlamda milliyetçi, cumhuriyetçi, parlamenter ve barışçı olarak tanımlamıştır.³⁴

Liberalizm’in zamanının dolduğundan ve Marx’ın, Liberal ekonominin iş görmezliğini dâhiyane fikirleriyle ortaya koyduğundan söz ederken, 20. yüzyılın tüm problemlerine ancak Kemalizm’in çözüm üretebileceğinden bahsetmiştir.³⁵

³² Mahmut Esat Bozkurt, “Türk İhtilali’nin Düsturları 12”, *Saday-ı Hak*, 6 Haziran 1924. Aktaran: Uyar, *Soİ*, s. 101.

³³ “M. Esat, Yeni Türkiye’nin Osmanlı İmparatorluğu’ndan farklı olarak, bir “Halk Devleti” olduğunu, daha 1921 yılında birçok yazısında ortaya koyuyor. Bu bağlamda, yapılan işin “inkılap” değil “ihtilal” olduğunu belirtiyor. Atatürk İhtilali, Türk İhtilali deyimlerini kullanıyor ve “ihtilal” hakkında şunları söylüyor: “*İhtilal kelimesini inkılap manasında kullanmıyorum. Zaten inkılap tabiri yanlıştır. İnkılap bir şeklin diğer bir şekle girmesi demektir. Fransızca’daki ‘Revolution’ kelimesinin bizdeki mukabili ihtilaldir. İhtilal bir varlığın yerine başka bir varlık ikame etmektir. Türk ihtilali saltanatın yerine Cumhuriyeti kurdu*” (Hakkı Uyar, “Türk Devrimini Teorileştirme Çabaları: Mahmut Esat Bozkurt Örneği-1”, *Toplum ve Tarih*, Sayı 119, Kasım 1993, s. 9-15.).

³⁴ Mahmut Esat Bozkurt, “Türk Demokrasisi ve Ekonomik Sistemi”, *Tan*, 21.5.1935.; Mahmut Esat Bozkurt, “Kamalizm’in İdeolojisi 1”, *Tan*, 27.5.1935.

³⁵ Uyar, *Soİ*, s. 103.

Marksizm

Bozkurt Marx'ı, Atatürk İhtilali kitabında şu şekilde tanımlamıştır;

“Karl Marx da büyük feragat örneklerindendir. Marx, Matmazel Vestfalen ile evlendi. Hem kendisi, hem karısı zengin aileye mensuptular. Ortaya attığı sosyalist davası uğrunda hapishanelere düştü. Kaçtı. Sürgünden sürgüne koştu. Fransa'ya gitti. Almanya'nın müdahalesi üzerine Fransa'yı terke mecbur oldu. Belçika'ya geçti. İşçi hareketleri başladı. Orayı da terk ile İngiltere'ye gitti. İngiltere'de barınabildi. Hayatını sıkıntı içinde bitirdi. Gazetelere yazılar yazarak geçiniyor, ara sıra da arkadaşı Engels'in yardımına mazhar oluyordu. Bugün Londra'nın bir mezarlığında, başında küçük bir taş olduğu halde, ebedi uykusunda yatıyor. Fakat dava mahiyeti ne olursa olsun, bugün Rusya'da Marx'ın heykelleri yükseliyor. Dava dünyayı düşündürüyor. İşte bilginin, yüksek düşüncenin, feragatin verimi!”³⁶

Bozkurt, bilindiği üzere Ulusal Mücadele Dönemi'nde, bizzat M. Kemal tarafından kurdurulan Resmi Türkiye Komünist Fırkası'nın³⁷ üyelerinden birisidir. 20 Ekim 1920 tarihli Anadolu'da Yeni Gün gazetesinde yayınladığı *Yeşil Elma* başlıklı yazısında Komünizm'i şöyle tanımlamıştır; *Komünizm Türkler için bir ideal değil, bir vasıttır. Türklerin ideali Türk milletinin birliğidir, altın elmadır*, demektedir.³⁸

Bozkurt'a göre; *Marx, bize değer ve iş; değer artışı; tarihsel maddecilik; merkezleşme ve özellikle de sınıflaşma kavramını, tüm insanlık tarihini aydınlatacak şekilde açıklamaktadır. O, Marx'ın felsefesini mihenk taşına benzetmektedir. Marx yüzyılların saklı kalmış gerçeğini bir ışıldak gibi yansıtmaktadır. Marx'ın en büyük*

³⁶ Mahmut Esat Bozkurt, a.g.e., s. 44-68.

³⁷ Ankara Hükümeti, Ulusal Mücadele döneminde, Sovyet tehdidine karşı önlem almak ve Sovyetlerden gelen yardımların Avrupa engeline takılmasını önlemek amacıyla kurdurduğu partidir. M. Kemal'in güvendiği kişiler tarafından kurulan partinin kurucularından birisi de Mahmut Esat Bozkurt'tur.

³⁸ Uyar, *Sol*, s. 103.

öngörülerinden birinin hakkımızda söylediği, *Türkler bu gidişle Avrupa'da tutunamayacaklardır, fakat ne yapılırsa yapılsın Türk devleti ortadan kaldırılamayacaktır.*³⁹ Bozkurt aynı zamanda, İktisat Vekilliği sırasında Karl Marx'ın Kapital'ini de çevirme girişiminde de bulunmuştur.

1920, 1930 ve 1940'lı yılların Türkiye'sine bakıldığında, Bozkurt'un Marx'tan övgüyle bahsetmesi dikkat çekici ve önemlidir. Tüm bu övgüye rağmen belirtilmesi gerekir ki, Bozkurt Komünizm karşıtıdır. O, ulusallıktan asla taviz vermeyen ve Türklük bilincini kaybetmeyen bir Türk aydınıdır. Komünizm'de ise bu yoktur, ulusallık kavramı yoktur. Evrensellik kavramı vardır. Komünizm'de birey yerine toplum vardır, bireysel girişimcilik ve mülkiyet edinme hakkı yoktur; Kemalizm ise bireye girişim yapma ve mülkiyet edinme hakkı vardır, demektedir. Komünizm emperyalisttir, Kemalizm anti-emperyalisttir, demektedir.

Kemalizm ile Komünizm'i karşılaştırmış ve şu değerlendirmeyi yapmıştır;

“Kemalizm rejimi milliyetçidir.

Bunun anlamı şudur:

Her şey ve her şey önce Türk milleti içindir. İslamlık, insanlık, bundan sonra gelir.

Komünizm'de, teori olarak, Rus yoktur; uluslararasılık vardır.

Eski üç mısrayla bu iki rejimi birbirinden ayırt edebiliriz.

Komünizm:

‘Vatanım rüy-ı zemin, milletim nevi beşer’ diyor.

Türk İhtilali ise;

‘Ben bir Türk’üm, dinim cinsim uludur

³⁹ Mahmut Esat Bozkurt, “Karl Marx ve Türkler”, *Tan*, 26.7.1935.

Sinem özüm ateş ile doludur' diyor. [...]"

Nasyonal Sosyalizm (Almanya)

Bozkurt, Nasyonal Sosyalizmi tanımlarken, Hitler üzerinden değerlendirmede bulunmuştur. Nasyonal Sosyalizm'in ihtilal vasıtalarını şu şekilde saymaktadır: *prensibe ihtiyaç, halkın fethi, propaganda ve teşkilat*. Devlet anlayışını ise, *Yahudi-Marksist ve demokratik devlet anlayışı, ırk ve şahsiyeti tanımaz. Bunun aksine olarak ırkçı anlayış, devleti, medeniyetin gereği olarak âriliğin üstünlüğünün ve muhafazasının hizmeti* olarak nitelendirmiştir.

Alman rejiminin diktatörlüğe, Türk rejiminin ise ulusal egemenliğe dayandığını belirtmiştir. Yine Alman rejimi olan Nasyonal Sosyalizm'in emperyalist bir amaç güttüğünü, ancak Kemalizm'in anti-emperyalist olduğunu belirtmiştir.

Her iki rejim de milliyetçi olmakla beraber, Türk rejimi Alman rejiminden ayırdır. Çünkü Alman rejimi ırkçıdır. Türk rejimi ise, kültüre ve dile önem verir.

Ekonomik bakımdan her iki rejim de *devlet sosyalistliğine* dayanır; mülkiyet hakkını ve bireyi tanırlar.⁴⁰

Faşizm (İtalya)

Korporasyonlara dayanan Faşizm'de, milleti bu kurumlar temsil eder. Türk rejiminde millet kendi kendini temsil eder.

Bozkurt, bu İtalyan rejimini şu şekilde tanımlamıştır;⁴¹

“1. Bu devlet sistemi diktatörlüktür. Türk rejimiyle bu noktada uyuşmaz.

2. Korporasyonlar devlettir. Kuvvetini buradan alır. Milleti bu kurumlar temsil eder. Türk rejiminde millet kendi kendini temsil eder.

⁴⁰ Mahmut Esat Bozkurt, “Yeni Türk Rejimi ve Diktatörlük”, *Tan*, 29.5.1935.

⁴¹ Bozkurt, a.g.e., s. 49-194.

3. Emperyalisttir. Bu emel Türk rejiminde nefret edilen bir şeydir.

Her bakımdan bu rejimle bizimki arasında benzerlik yoktur. Geri bir rejimdir. Ortaçağ rejimidir.

4. Faşizm, hükümdarlığı kabul eder. Kemalizm cumhuriyetçidir.”

Bozkurt’a göre Faşist rejimin en büyük zaafı siyasettir. Özgürlükler konusudur.

Liberalizm

Mahmut Esat’ın karşı olduğu ekonomik liberalizm (serbestçilik) dir. 18. yüzyılda liberalizmin meydana çıkış gerekçelerini ortaya koyan M. Esat, 20. yüzyılda liberalizmin insanlığın gereksinimlerini karşılayamadığını belirterek, Türkiye’de liberalizmi savunanlara karşı Tanzimat’tan beri liberalizm nedeniyle ülkenin yarı sömürge haline geldiğini söylemiştir. *Liberallik masalı*, *Liberalliğin Ölümü*, *Serbestçiliğin Kanlı Tarihi* ve *Serbestçilik Hailesi* gibi yazılarında da ele aldığı bu konuları ayrıntılı olarak incelemekte, devletçilik ilkesini savunmakta, muhalifleri (ekonomik liberaller/Serbest Cumhuriyet Fırkası) eleştirmektedir.⁴²

⁴² Hakkı Uyar, “Türk Devrimini Teorileştirme Çabaları: Mahmut Esat Bozkurt Örneği-2”, *Toplum ve Tarih*, Sayı 120, Kasım 1993, s. 9-16.; Mahmut Esat Bozkurt, “Ağaoğlu’nun Anlattıkları” *Tan*, 7 Temmuz 1935.; Mahmut Esat Bozkurt, “Ağaoğlu Ne Yazdı?!” *Tan*, 8 Temmuz 1935.; Mahmut Esat Bozkurt, “Ağaoğlu Ne Yazdı?!” *Tan*, 7 Temmuz 1935.

SONUÇ

Mahmut Esat Bozkurt, hakkında söylenmesi gereken belki de en önemli şey, onun bir halk adamı olduğu gerçeğidir. Kemalist devrimin her şeyden önce halk için gerçekleşmesi gerektiğini savunmuş ve uygulanacak olan tüm kararların önce halk nezdinde yarar sağlaması gerektiği tezini savunmuştur.

Kemalist devrimin uygulama aşamasındaki teorik katkılarının yanı sıra, bizzat Mecliste, Atatürk'e dahi muhalefet edebilecek dirayette olması, hem onun demokratik kişiliğini ortaya çıkarmakta hem de dönemin demokratik sistemi hakkında bizlere önemli bir kaynak sağlamaktadır.

Mahmut Esat Bozkurt, bir düşün adamıdır. Eylem adamıdır. Bozkurt, Hakkı Uyar'ın da dediği gibi *Sol-Milliyetçi* bir Türk aydınıdır. Solcudur, çünkü halktan yanadır, her şeyden önce halkı düşünür ve halkı esas alır. Milliyetçidir, hayatı ve siyasi/hukuksal başarıları bunun en temel kanıtıdır. O'nun milliyetçiliği, önce doktora tezi savunmasında, ardından Kuvayı Milliye mücadelesinde, daha sonrasında Milletvekilliği ve Bakanlık dönemlerinde, nihayetinde Bozkurt-Lotus Davası'nda kendini göstermiştir. Hukuk alanında vermiş olduğu mücadeleler sadece uluslararası alanla sınırlı değildir. İçeride Kemalist devrimin hukuk devrimi olan Mecelle'nin kaldırılarak yerine Medeni Hukuk'un getirilmesi sırasında, Mecliste karşılaştığı muhalefeti, düşünceleri ve sözleriyle söndürmüş ve Kemalist devrimin ateşli savunucularından birisi olduğu gerçeğini

bir kez daha ortaya çıkarmıştır. Yalnız şunu unutmamak gerekir ki, O, asla inanmadığı bir şeyi savunmamış veya arkasında durmamıştır. Medeni Kanun'un/Hukuk'un getirilmesi sırasında Mecliste verdiği savunma, bir filozofu aratmayacak denli derin ve siyasi bir dehanın ürünüdür.

Kemalizm'i anlayabilmek, dönemin analizini doğru bir şekilde yapabilmek için mutlaka okunması ve anlaşılması gereken bir Türk aydını olan Bozkurt, Kuvayı Milliye ruhunu ve dönemin siyasi-sosyal tüm koşullarını kendinde ortaya koyabilen ender halk adamlarından biridir.

KAYNAKÇA

AKŞİN, Sina, “Bozkurt ve Peker’in Devrim Tarihi Ders Kitapları”, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Cilt II, Sayı 4-5, Yıl 1994-1995, İzmir.

ARI, Kemal, “Mahmut Esat Bozkurt”, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Cilt II, Sayı 4-5, Yıl 1994-1995, İzmir.

ARIBURNU, Kemal, Atatürk ve Çevresindekiler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1994.

ARIKAN, Zeki, “ Kuşadalı Mahmut Esat Bozkurt”, *Milli Mücadele’de Kuşadası Cephesi ve Mahmut Esat Bozkurt Paneli ‘Milli Mücadele’de Aydın Cephesleri: 4 Milli Mücadele’de Kuşadası Cephesleri ve Önderleri*’, 8 Eylül 2006, Kuşadası.

ARIKAN, Zeki, “Mahmut Esat Bozkurt ve Kapitülasyonlar”, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Cilt II, Sayı 4-5, Yıl 1994-1995, İzmir.

ATAY, Falih Rıfkı, *Atatürkçülük Nedir?*, Ak Yayınları, İstanbul 1966.

BOZKURT, Mahmut Esat, “Karl Marx ve Türkler”, *Tan*, 26.7.1935.

BOZKURT, Mahmut Esat, “Yeni Türk Rejimi ve Diktatörlük”, *Tan*, 29.5.1935.

BOZKURT, Mahmut Esat, “Kamâlizm’in İdeolojisi”, *Tan*, 27 Mayıs 1935.

BOZKURT, Mahmut Esat, “Kamâlizm’in İdeolojisi”, *Tan*, 28 Mayıs 1935.

BOZKURT, Mahmut Esat, “Türk Demokrasisi ve Ekonomik Sistemi”, *Tan*, 21 Mayıs 1935.

BOZKURT, Mahmut Esat, “Demokrasi ve Ekonomik Liberallik”, *Tan*, 22 Mayıs 1935.

BOZKURT, Mahmut Esat, “Toplama Alanında Demokrasiler”, *Tan*, 24 Mayıs 1935.

BOZKURT, Mahmut Esat, “Ağaoğlu’nun Anlattıkları” *Tan*, 7 Temmuz 1935.

BOZKURT, Mahmut Esat, “Ağaoğlu Ne Yazdı?!” *Tan*, 8 Temmuz 1935.

BOZKURT, Mahmut Esat, “Ağaoğlu Ne Yazdı?!” *Tan*, 9 Temmuz 1935.

BOZKURT, Mahmut Esat, *Atatürk İhtilali I-II*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2008, 3. Baskı.

HALICI, Şaduman, “ Kuşadalı Mahmut Esat Bozkurt”, *Milli Mücadele’de Kuşadası Cephesi ve Mahmut Esat Bozkurt Paneli ‘Milli Mücadele’de Aydın Cephesi: 4 Milli Mücadele’de Kuşadası Cephesi ve Önderleri’*, 8 Eylül 2006.

HALICI, Şaduman, “Yeni Türkiye’nin Yapılanmasında Mahmut Esat Bozkurt (1892-1943)”, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Eskişehir 2004.

Halk Dostu, “İrtişa Dosyaları Mahkemeye Veriliyor”, *Halk Dostu*, 24 Kânunuevvel 1930.

Halk Dostu, “Cumhuriyette Halk Vasiye Muhtaç Değildir ”, *Halk Dostu*, 14 Kânunusani 1931.

Halk Dostu, “Tekrarlıyoruz: Halk Rey’ini Doğrudan Doğruya Meb’usuna Vermelidir”, *Halk Dostu*, 15 Kânunusani 1931.

Halk Dostu, “Osmanlı Borçlarını Vermeyeceğiz! ”, *Halk Dostu*, 3 Kânunuevvel 1930.

Halk Dostu, “Hapis Değil Moratoryum Lazım ”, *Halk Dostu*, 20 Kânunuevvel 1930.

Halk Dostu, “Yeşil Tehlike Bastırılmıştır ”, *Halk Dostu*, 25 Kânunuevvel 1930.

Halk Dostu, “Hırsızlarla Boğuşacağız! ”, *Halk Dostu*, 21 Kânunuevvel 1930.

KİLİ, Suna, “Mahmut Esat Bozkurt Hukuk Devrimi ve Çağdaşlaşma”, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Cilt II, Sayı 4-5, Yıl 1994-1995, İzmir, s. 275-283.).

KORALTÜRK, Murat, “Milli İktisat, Ekonominin Türkleştirilmesi İzmir İktisat Kongresi”, *Toplumsal Tarih*, Sayı 182, Şubat 2009.

UYAR, Hakkı, “Türk Devrimini Teorileştirme Çabaları: Mahmut Esat Bozkurt Örneği-1”, *Toplum ve Tarih*, Sayı 119, Kasım 1993.

UYAR, Hakkı, “Türk Devrimini Teorileştirme Çabaları: Mahmut Esat Bozkurt Örneği-2”, *Toplum ve Tarih*, Sayı 120, Kasım 1993.

UYAR, Hakkı, “*Sol Milliyetçi*” Bir Türk Aydını: Mahmut Esat Bozkurt(1892-1943), Büke Yayıncılık, İstanbul 2000.

UYAR, Hakkı, *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, Boyut Kitapları, İstanbul 1998.

UYAR, Hakkı, Tek Parti Dönemi’nde İktidar ve Muhalefet (1923-1950), Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Doktora Tezi, İzmir 1998.

TEZCAN, Durmuş, “Bozkurt-Lotus Davasının Uluslararası Hukuktaki Önemi ve Yeri”, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Cilt II, Sayı 4-5, Yıl 1994-1995, İzmir.

YAMAKOĞLU, Cihan, Kuva-i Milliyeci İlim ve Fikir Adamı Hatip, Yazar ve (1924-1930) Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.

YETKİN, Çetin, *Atatürk’ün Vatan’a İhanetle Suçlandığı S.C.F. Olayı Serbest Cumhuriyet Fırkası*, Otopsi Yayınları, İstanbul 2004, 3. Baskı.

Mahmut Esat Bozkurt ve Masonlar için ayrıca bkz. (Ergün Aybars, “Mahmut Esat Bozkurt ve Masonlar”, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Cilt II, Sayı 4-5, Yıl 1994-1995, İzmir.

BÖLÜM III

Amerika Birleşik Devletleri'nde Salıncak Eyaletlerde Valilik ve Başkanlık Seçimleri

Muhammed Murat Öyme¹

Giriş

Amerika Birleşik Devletleri, federal bir devlettir. Bu, devletin güçlerinin, federal hükümet ve eyalet hükümetleri arasında bölündüğü anlamına gelir. Eyalet hükümetlerinin başında, valiler bulunur. Valiler, eyalet hükümetlerinin yürütme organının başı olarak, eyalet yasalarını uygulamakla sorumludur. Ayrıca, eyaletlerin iç güvenliğinden, eğitiminden, ulaşımından ve diğer hizmetlerinden de sorumludur. Valiler, eyalet çapında yapılan doğrudan seçimle seçilirler. Seçimler, iki turlu veya tek turlu olabilir. İki turlu seçimlerde, ilk turda en çok oyu alan iki aday ikinci tura kalır. İkinci turda, en çok oyu alan aday vali seçilir. Tek turlu

¹ Öğretim Görevlisi, Bandırma Onyedİ Eylöl Üniversitesi, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8756-5095>

seçimlerde, en çok oyu alan aday doğrudan vali seçilir.² Valiler, eyaletlerin federal politikalar üzerindeki etkisini de ekillendirirler. Valiler, eyaletlerinin federal hkmete karşı çıkarlarını temsil eder ve eyaletlerin federal politikalar üzerindeki etkisini şekillendirir. Bu çalışmada eyalet valiliklerinin siyasi partilere göre dağılımını, valilik seçimlerindeki parti tercihinin başkanlık seçimlerine bir etkisi olup olmadığı incelenecektir.

Eyaletlerde Siyasi Eğilimler

Amerikan seçimleri söz konusu olduğunda belirgin seçmen davranışına yapılacak bir tasnifte göre üç tür eyaletten söz edebiliriz: Cumhuriyetçi, Demokrat ve Salıncak. Amerikan seçimlerinde, eyaletlerin siyasi yapıları önemli bir rol oynar. Eyaletlerin çoğu, genellikle bir siyasi partiye göre eğilimlidir. Bu eğilim, eyaletlerin demografik yapısı, ekonomik koşulları ve siyasi kültürü gibi faktörlerden kaynaklanır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde, Cumhuriyetçi Parti'ye eğilimli eyaletler, genellikle ülkenin güneyinde ve orta-batısında bulunur. Bu eyaletler, genellikle kırsal nüfusa sahip, Amerikan Toplumunun toplumsal ve tarihi değerlerine daha fazla önem veren muhafazakar topluluklara ev sahipliği yapar. Cumhuriyetçi eyaletler, genellikle Cumhuriyetçi Parti'yi başkanlık seçimlerinde destekler. Ayrıca, bu eyaletler, Cumhuriyetçi Parti'nin Kongre'deki çoğunluğunun korunmasında önemli bir rol oynar. Alabama, Alaska, Arizona, Arkansas, Güney Carolina, Güney Dakota, Colorado, Florida, Georgia, Idaho, Indiana, Iowa, Kansas, Kentucky, Louisiana, Mississippi, Missouri, Montana, Nebraska, Kuzey Dakota, Oklahoma, Tennessee, Utah, Wyoming eyaletleri genelde Cumhuriyetçi eğilimlere sahiptir.

Demokrat parti destekçisi eyaletler ise genellikle ülkenin kuzeydoğusunda, batısında ve büyük şehirlerde bulunur. Bu eyaletler, genellikle kentsel nüfusa sahip ve liberal, evrensel

² Lascher, Jr., Edward L. "Governors and the Federal System." *The American Review of Public Administration* 35.3 (2005): 299-320.

değerlere daha fazla önem veren topluluklara ev sahipliği yapar. Kaliforniya, Connecticut, Delaware, Hawaii, Illinois, Maine, Maryland, Massachusetts, Michigan, Minnesota, New Jersey, New Mexico, New York, Kuzey Carolina, Rhode Island, Vermont, Virginia, olarak değerlendirilebilir. Burada belli başlı eyaletlerin sürprizler yaparak farklı partileri tercih etmesi dışında belli başlı bazı eyaletler sıklıkla farklı partilere oy verebilmektedir. Bu eyaletlere salıncak veya mor eyaletler (swing state) denilmektedir.

Son seçimler göz önüne alındığında Arizona, Colorado, Florida, Georgia, Michigan, Nevada, New Hampshire, Pennsylvania, Wisconsin salıncak (mor) eyalet olarak değerlendirilebilir. Bu araştırmada salıncak eyaletlerde vali seçimlerinde tercih edilen partinin başkanlık seçimlerdeki parti tercihinin etkileyip etkilemediği incelenecektir. Mor Eyaletlerdeki valilik tercihlerinin başkanlık seçimlerine bir etkisi olup olmadığı eyaletlerin genel durumunun değerlendirilmesinden sonra değerlendirilecektir.

Seçimler ve Eyalet Valileri

Bu bölümde başkanlık seçimlerinde seçilen başkanın partisi ve eyalet valilerinin partilerine dair bir inceleme gerçekleştirilecektir. Seçimlerde kazanan eyalet valilerinin partileri ve kazanan Amerika başkanının partisi arasında bir bağlantı olup olmadığı incelenecektir. Aşağıdaki tablo (Tablo 1), 1900 yılından 2020 yılına kadar tüm Amerikan başkanlık seçimlerini kazanan başkan, partisi ve seçim yılını içerir. Tablo, ayrıca her seçim yılındaki eyalet vali sayılarını da göstermektedir. Bu sayılar, her seçim yılındaki eyaletlerden kaç tanesinin Cumhuriyetçi veya Demokrat bir vali tarafından yönetildiğini göstermektedir.

Tablo 1:

Seçim Yılı	Başkan	Parti	Cumhuriyetçi Vali	Demokrat Vali
1900	William McKinley	Cumhuriyetçi	27	18
1904	Theodore Roosevelt	Cumhuriyetçi	27	18
1908	William Howard Taft	Cumhuriyetçi	27	18
1912	Woodrow Wilson	Demokrat	29	16
1916	Woodrow Wilson	Demokrat	29	16
1920	Warren G. Harding	Cumhuriyetçi	28	17
1924	Calvin Coolidge	Cumhuriyetçi	28	17
1928	Herbert Hoover	Cumhuriyetçi	27	18
1932	Franklin D. Roosevelt	Demokrat	32	13
1936	Franklin D. Roosevelt	Demokrat	34	11
1940	Franklin D. Roosevelt	Demokrat	36	9
1944	Franklin D. Roosevelt	Demokrat	36	9
1948	Harry S. Truman	Demokrat	30	20
1952	Dwight D. Eisenhower	Cumhuriyetçi	35	15
1956	Dwight D. Eisenhower	Cumhuriyetçi	35	15
1960	John F. Kennedy	Demokrat	29	21
1964	Lyndon B. Johnson	Demokrat	36	14
1968	Richard Nixon	Cumhuriyetçi	32	18
1972	Richard Nixon	Cumhuriyetçi	38	12

³ Eyalet sayısının 45 olduğu son seçim dönemidir.

1976	Jimmy Carter	Demokrat	32	18
1980	Ronald Reagan	Cumhuriyetçi	37	13
1984	Ronald Reagan	Cumhuriyetçi	37	13
1988	George H. W. Bush	Cumhuriyetçi	37	13
1992	Bill Clinton	Demokrat	33	17
1996	Bill Clinton	Demokrat	33	17
2000	George W. Bush	Cumhuriyetçi	31	19
2004	George W. Bush	Cumhuriyetçi	31	19
2008	Barack Obama	Demokrat	30	20
2012	Barack Obama	Demokrat	30	20
2016	Donald Trump	Cumhuriyetçi	30	20
2020	Joe Biden	Demokrat	30	20

Tablo 1’de de belirtildiği üzere, 1900 yılından 2020 yılına kadarki 31 başkanlık seçiminden 16’sında Cumhuriyetçiler, 15’inde ise Demokratlar kazandı. Açıkca görüleceği üzere eyalet sayısı 50’ye çıktıktan sonra Demokrat Partili valilerin 20 üzerine çıktığı, Cumhuriyetçilerin ise 30 altına indiği tek dönem 1960 seçimidir. Bu tablodan anlaşılabileceği üzere kabul edebileceğimiz vali ve başkanların seçiminde parti tercihleri göz önüne alındığında bir bağlantı olmadığı ortaya çıkmıştır. Örneğin 1976 ve 1968 seçimlerinde Cumhuriyetçi Parti oyları %48’de kalmıştır. Fakat Demokrat Partili başkan adayı 68’de %42 alırken 76’da 50,01 ile başkan olmuştur. Vali sayıları aynı olduğundan tutarlılık gösteren Cumhuriyetçi partinin oy oranıdır. Cumhuriyetçi Partinin başkanlık seçimlerinde oylarını arttırdığı dönemlerde vali sayılarında da bir artış olduğu gözlemlenmiştir. Fakat Cumhuriyetçi Vali Sayısı 30’un altına (29’a) bir kez John F. Kennedy döneminde düşmüştür. Burada Kennedy seçimi 0,2’lik bir farkla, 100.000 oy fark ile ucu ucuna kazanmıştır. Cumhuriyetçi Parti’nin 37 eyalette valiliği aldığı 1980, 1984, 1988 yıllarında oy oranları sırasıyla 50,8, 59,1 ve 48,8 şeklinde olmuştur.

Dolayısıyla başkanlık seçimlerindeki oy artışı ile kazanılan valilikler veya oy artışlarında açıklanabilir bir değişim gözlemlenmemiştir.

Ayrıca salıncak eyaletlerde valilik seçimlerinde parti tercihleri ile başkanlık seçimlerinde parti tercihleri farklılık gösterebilmekte dolayısıyla birinde olan artış/artış, düşüş/artış gibi bir korelasyon gözlemlenmemiştir. Ayrıca 2000 sonrası yapılan seçimlerde salıncak eyaletlerin vali ve başkanlık tercihlerine dair bilgiler aşağıdaki gibidir:

Arizona seçmenleri, 2003 yılında Demokrat bir vali seçilmesine rağmen Başkanlık seçimlerinde 2000-2020 seçimleri arasında Cumhuriyetçileri desteklemiş sadece 2020 seçiminde Demokrat aday Biden'a stek çıkmışlardır.

Colorado seçmenleri 1999'dan 2007'ye kadar Cumhuriyetçi vali adayını, 2007'den bugüne tüm seçimlerde ise Demokrat adaylara destek vermiştir. 2000 ve 2004 Başkanlık seçimlerinde Cumhuriyetçi adayı destekleyen Colorado sakinleri 2008, 2012, 2016 ve 2020 seçimlerinde Demokrat başkan adayını desteklemişlerdir. Birkaç seçim daha Demokratlardan yana tavır alması durumunda Demokrat parti destekçisi seçmen davranışı nedeniyle Mavi Eyalet olarak kabul görebilir.

Florida seçmenleri 1999-2019 arası tüm seçimlerde Cumhuriyetçi valiler seçmesine rağmen 2008 ve 2012 seçimlerindeki başkanlık seçimlerinde Demokrat partiyi desteklemiştir. Diğer seçimlerde ise Cumhuriyetçi adayı desteklemiştir.

Iowa 1999-2011'e kadar vali seçimlerinde Demokrat valiler seçmişken 2011'den günümüzde Cumhuriyetçi valilerden yana seçim yapmıştır. 2008 ve 2012 başkanlık seçimlerinde Demokrat adayları desteklerken 2000, 2004, 2016 ve 2020 seçimlerinde ise Cumhuriyetçi başkan adayı seçmiştir.

1984'den 2020'ye kadarki 10 seçimin 8'inde Cumhuriyetçi başkan adayını destekleyen Georgia 1996 ve son seçim olan 2020

seçimlerinde Demokrat başkan adaylarına destek vermiştir. 1872’den 2003 yılına kadar 131 yıllık Demokrat Partili vali seçim geleneğini 2003’ten bu yana Cumhuriyetçi adaylar lehinde terk etmeye başlamıştır.

Michigan seçmenleri 2003-2011 yılları arasında iki seçimde Demokrat parti vali adayını desteklemiştir. 1991-2003 ve 2011-2019 arasında iki seçimde Cumhuriyetçi aday ve 2019’da gerçekleşen son seçimde yine Demokrat partili vali adayına destek vermiştir. 2016 Başkanlık seçimlerinde Cumhuriyetçi Trump’u seçerlerken 1992’den bu yana kalan tüm başkanlık seçimlerinde ise Demokrat adaylarda karar kılmışlardır.

New Hampshire valilik seçimleri göz önüne alındığında salıncak eyalet olmanın hakkını vermekte ve seçmenleri 1997’den bu yana valilik tercihlerini iki parti arasında eşit şekilde paylaşmaktadır. Her ne kadar iki partinin 30 yılı yakın bir süredir sırayla valilik yarışını kazanmasına rağmen New Hampshire halkı başkanlık seçimlerinde 2000 seçimi hariç 2004’ten günümüze Demokrat partili başkan adaylarını desteklemişlerdir.

Pensilvanya’da seçmenin tercihi 2001 ve 2011 seçimlerinde Cumhuriyetçi valilerken 2003’te Demokrat ve 2015’ten günümüze yine Demokrat Partili Valiler olmuştur. 2000 ve sonrası seçimlerde sadece 2016 Başkanlık seçimlerinde Cumhuriyetçi Trump’a olan destekleri dışında Demokrat adayları desteklemişlerdir.

Bu bilgiler ışığında belirgin bir tekrar, bir desen göze çarpmamaktadır. Vali seçimlerinde tercihler başkanlık seçiminin zıddı yönde de gerçekleşmekte, ideolojik bir ayrım genel bir değerlendirmede göze çarpmamaktadır.

Sonuç

Amerika’da eyalet valilerinin ezici çoğunluğunun tarih boyunca Cumhuriyetçilerden oluştuğunu görüyoruz. Salıncak eyaletlerin hesaba katılmasına gerek kalmaksızın yıllara göre seçim sonuçları esas alındığında eyaletlerde seçmenin parti bağlamında vali tercihlerinde dengesizlikler olduğunu, bunun başkanlık seçimleri ile herhangi bir bağlantısı olmadığını söyleyebiliriz. Seçmenin valileri ve başkanlık seçimini tamamen partilerden bağımsız değerlendirdiğini iki seçim arasında herhangi bir parti eğilimi üzerinden tercihte bulunmadığı anlaşılmaktadır. Cumhuriyetçi valilerin %60’ın altına düşmediği gözlemlenmiş ve bu ilerdeki araştırmalarda incelenebilecek bir konudur. 1900 sonrası gerçekleşen 31 seçimde 16 Cumhuriyetçi, 15 Demokrat aday başkan seçilse de Cumhuriyetçi valiler Amerikan Tarihi boyunca seçmenin gözdesi olmuştur. Dolayısıyla seçim sonuçları esas alınarak yapılan bir gözlemde açıkça görüldüğü üzere salıncak eyaletlerde başkanlık performansı valilik seçimine, valilik performansı ise başkanlık seçimine parti bağlamında sonuca etki edebilecek derecede bir artı veya eksi sağlamamaktadır.

BÖLÜM IV

Harp ve Vazife Malulleri ile Ailelerine Sağlanan Haklar ve Bir Model Önerisi¹

İsmail IŞIKTAŞ²

GİRİŞ

Türkiye’de vatan sevgisi ve savunması ile her vatandaşının ilk aklına gelen şehitlik ve gazilik kavramlarıdır. Ülke savunması ve bütünlüğünü tehlikeye atan terörle mücadele kapsamında on yıllarca mücadele verilmiş, bu uğurda binlerce şehit verilerek harp ve vazife malulü olarak gazilik unvanı almış kişiler bulunmaktadır. Dezavantajlı gruplar kapsamında bulunan şehit yakınları ile gaziler için Anayasa’daki hükümler ile pozitif ayrımcılık ilkelerine yer verilmiş ve çeşitli kanun, yönetmelik ve diğer mevzuatlar ile çeşitli hak ve muafiyetler sağlanmıştır.

¹ Bu çalışma, Prof. Dr. Deniz KAGNICIOĞLU danışmanlığında Anadolu Üniversitesi’nde 2023 yılında tamamlanan “Türk Silahlı Kuvvetleri Personeline Yönelik Şehit, Harp ve Vazife Malulleri ile Yakınlarına Sağlanan Haklar ve Bir Model Önerisi: Ankara Örneği” başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

² Dr., Freelance Researcher, ismailisiktas@gmail.com, Orcid: 0000-0001-9460-4646.

Şehit, harp ve vazife malulleri ile bunların yakınlarına yönelik yasal mevzuatlar incelendiğinde işlemlerin yaklaşık %87'sinin bireysel başvuru esasına dayanması, müracaat makamlarının bilmemesi gibi yeterli seviyede bilgiye sahip olmamasının uygulamada mağduriyetler yaşanmasına neden olduğu görülmektedir.

Şehit ve gazi işlemlerine yönelik bilgi edinme konusunda, taraf olan hak sahipleri ve bu haklara yönelik bilgilendirme yapan kurum temsilcilerinden, bilgi edinme konusunda çalışma yapmak isteyen tüm araştırmacılar sorun yaşamakta ve bu konularda genellikle gizliliğe, ketum bir davranış sergilemeye azami özen gösterilmektedir. Bu nedenle, şehit ve gazi işlemlerine yönelik çalışmamız kapsamında ilk kez şehit yakınları ile gazilerimizi ziyarete giden TSK personelinden çalışmamıza katkı vermesi sağlanarak, alan yazında büyük bir boşluğun doldurulacağı değerlendirilmiştir. Yapılan araştırmada verilerin analizi ve çözümü için aşağıda yer alan yedi adet hipoteze yer verilmiştir;

Hipotez-1:: Aile ziyaretlerini gerçekleştiren personelin bilgi seviyesinin iyi seviyede olmadığı ve bu nedenle hak sahiplerinin yeterince bilgilendirilemediği,

Hipotez-2: Aile ziyaretlerini gerçekleştiren personelin mesleğe devam edip etmemesine göre bilgi seviyeleri arasında anlamlı bir fark olacağı,

Hipotez-3: Ziyaret gerçekleştirilen ailelerin, sağlanan haklardan faydalanmaları aşamasında yapacakları müracaatlar ile ilgili en büyük sıkıntı kaynağı ailelerin bilgi seviyelerinin yetersiz olması,

Hipotez-4: Ailelere yapılan ziyaretlerin özellikle sosyal güvenlik ve sosyal yardımlar alanında uzman personel tarafından yapılması gerektiği,

Hipotez-5: Ziyaret gerçekleştiren personelin büyük çoğunluğu yapılan ziyareti kadro görevi dışında, ilave olarak yapacağı bir görev olarak görüldüğü,

Hipotez-6: Askeri personel tarafından yapılan aile ziyareti, genellikle motivasyon amaçlı olarak yapıldığı,

Hipotez-7: Hak sahiplerinin sisteme ulaşmasında merkezi bir sistem oluşturulmasının faydalı olacağı varsayımları kabul edilmiştir.

Çalışmamızda yer alan hipotezler ile elde edilen sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde diğer araştırmacılar ve akademisyenler tarafından ortaya konulan problem alanları, yaşanan mağduriyetlerin kök nedenleri ve sonuçları itibariyle benzer ifadeleri ortaya çıkarması yönüyle ayrıca literatürde ayrı bir öneme sahiptir.

Çalışmanın ortaya çıkmasında şehit ve gazi işlemlerindeki uygulamalarda hukuki düzenlemeler ve sağlanan haklardan faydalanmada kuvvetler arası farklılıkların olması, hak sahiplerini bilgilendirmek ve ihtiyaçlarının tespit edilmesi için TSK bünyesinde yeterli uzman personelin bulunmaması nedeniyle uygun nitelikte personel görevlendirme yapılamaması, ziyaretler için görevlendirilen personelin ise yeterli bilgi seviyesine sahip olmaması, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) aracılığı ile kurumsal bir kültür oluşturularak daha profesyonel bir yaklaşım ile hak sahiplerinin mevcut düzenlemelerden, daha fazla ve etkili bir yöntem ile yararlandırılmasına ihtiyaç duyulması, yasal hakların kullanılmasının müracaat esasına dayanması, müracaatlarda talep edilen her türlü belgelerin devletin resmi kayıtlarında mevcut olmasına rağmen iş gücü ve zaman kaybına yol açacak şekilde gereksiz kırtasiyeciliğe neden olacak şekilde evrak ve belgelerin talep edilmesi, toplumun aldığı kültür itibariyle sağlanan hakların kullanımının toplumun bir bölümü tarafından fırsatçılık olarak değerlendirmesi veya mahalle baskısı nedeniyle haklardan yararlanmada isteksiz davranılması, devletin mevcut hukuki düzenlemelerinin yanında sosyal politikasının bir gereği olarak, tüm hak sahiplerinin fırsat eşitliğinden faydalanmalarını sağlayarak sunulan hizmet, muafiyet, tazminat, maaş ve özel imtiyazları bir lütuf olarak değil, hakkın sahibine teslimiyetine yönelik devletin yerine getirmesi gereken bir borcu olarak değerlendirip, bu

kapsamda bir sistem oluşturulması gerekliliği olarak sıralamak mümkündür.

Bu bağlamda yapılan bu çalışma ile şehit, harp ve vazife malulleri ile yakınlarına yönelik hukuki düzenlemelerden faydalanmalarını gerçekleştirmek için yeni bir model önerisi sunulması amaçlanmıştır. Böylece e-Devlet Kapısı sisteminde gerçekleştirilecek süreç iyileştirme ve geliştirme faaliyetiyle birlikte haklardan faydalanma sürecinin müracaat esaslı bir yapıdan, merkezi vekalet sistemli bir yapıya dönüşümün sağlanması hedeflenmiştir.

YÖNTEM

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmalar algılar, olgular, durumlar gibi tüm değişkenlerin gözlem veya görüşme gibi yöntemlerle incelemeleri nedeniyle yapılan çalışmanın konusu akımından uygun bulunmuştur. Nitel araştırma; “görüşme, gözlem gibi çeşitli ve farklı tekniklerin kullanıldığı paradigmaların, algı durumlarının ve tepkilerin gerçek bir ortam doğal şekilde ortaya konulmasının hedeflendiği bir süreçtir (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 41)”. Çalışmada, araştırma modeli olarak “Fenomenolojik Yöntem Deseni” kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan Fenomenolojinin temelini filozof Edmund Husserl'in XX. Yüzyıldaki çalışmalarına dayandığı görülmektedir (Öktem, 2005, s. 28). Fenomenoloji ile uğraşanlar araştırmacılar, bireylerin aynı olaylar karşısındaki tecrübelerini paylaştıkları ve deneyimlerini nasıl algıladıklarını tespit etmeye ve yorumlarındaki ortak noktalarını bulmaya çalışır (Fraenkel, Wallen, & Hyun, 2012).

Çalışmamız kapsamında Türkiye’de Ankara ili ve ilçelerinde, şehit yakınları ile harp ve vazife malulleri için aile ziyareti gerçekleştirilmesine yönelik her yıl görevlendirilen ortalama 745 personel araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Örneklem yöntemi olarak, Amaçlı Örnekleme Yöntemlerinden “Benzeşik Örnekleme Yöntemi” kullanılmış ve benzer nitelikteki kişiler seçilmiştir. Bu yöntem, küçük ve homojen bir örneklem ele alınarak

derinlemesine çalışma yapmak ve belirli bir olgunun ayrıntılı resmini vermek için yapılır (Patton, 2014); (Christensen vd., 2015). Ritchie vd. tarafından 2006 yılında yapılan çalışmada, örnekleme yönteminde aynı kültüre bağlı ya da aynı karaktere sahip olan bireylere yer verilebileceği belirtilmektedir (Sevgi, 2017, s. 435).

Ankara ilinde Türk Silahlı Kuvvetlerde çalışan kişiler arasından harp ve vazife malulleri ile ailelerini ziyarete giden personelden seçilen 40 katılımcıdan yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılarak veriler toplanmıştır. 40 katılımcıya demografik bilgiler ile ilgili 6 adet soru, bilgi seviyelerine yönelik 24 adet soru ve uygulamada yaşanan aksaklıkların giderilmesi için yapılan değerlendirme ve tespitlere yönelik altı soru olmak üzere toplam 36 soru yöneltilmiştir. Çalışmada, aynı mesleki birikimleri bulunan katılımcılara yer verilerek Kartopu Örnekleme Yöntemi kullanılmış, dokuz uzman personel tecrübesine dayalı likert tipi ve açık uçlu sorulardan oluşan görüşme soruları kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi ile ölçümler yapılmıştır.

Katılımcılar gönüllük esasına göre araştırmaya katkı sağlamıştır. Araştırmaya katılım sağlayan katılımcılardan görüşme öncesi randevu alınarak daha sonra yüz yüze görüşmeler yapılarak mülakat gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların 5 tanesi kadın, 35 tanesi erkektir. Cevaplar araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme notlarının katılımcılar tarafından doldurulması ve araştırmacı tarafından sorulan açık uçlu soruların cevaplanması sırasında kayıt cihazına yapılan kayıtlar ile toplanmıştır.

Katılımcılarla görüşerek elde edilen bilgiler yazılı doküman haline getirmek amacıyla bilgisayara öncelikle Microsoft Excel 2016 ortamına, daha sonra Nitel veri analizi için RQDA (R package for Qualitative Data Analysis-R i386 3.5.2) programına aktarılmıştır. Elde edilen verilerin analizi için SWOT Analizi metodu seçilmiştir. Personelin görüş ve önerilerinin tespiti amacıyla belirlenen açık uçlu sorular için verilerin tematik kodlamaları belirlenerek, SWOT Analizi ile mevcut ve önerilen sistemin güçlü ve zayıf yanları ile fırsat ve tehdit alanları belirlenmiştir.

Katılımcıların kimliklerinin gizli tutulması için her bir katılımcı için ayrı bir kod numarası verilmesi planlanmış, katılımcılar için Tablo 1.'de belirtilen konuşan kod sistemi uygulanmıştır.

Tablo 1 - Konuşan Kod Sistemi Katılımcı Bilgileri

Form No.	Hedef Kitle			Statü				Katılımcı Sıra No.
1	Ç	E	İ	1	2	3	4	001
	X			X				

Tablo 1.'de örnek olarak verilen katılımcı hedef kitle “Ç-Çalışan”, statüsü “1-Subay” ve katılımcı sıra numarası olarak kaçınıcı katılımcı olduğunu gösteren üç haneli “001” verilerinden oluşan katılımcı sıra numarasının birleştirilmesi ile oluşturulan Katılımcı Kodu “**1Ç1001**” olarak tanımlanmıştır. Verilerin elektronik ortama aktarılmasında da bu kodlar kullanılmış, diğer katılımcıların cevapları ile belgelerin ayrıştırılmasına katkı sağlamıştır.

Nitel bir ölçeğin güvenilirliği ve geçerliği araştırmacı tarafından elde edilen kayıtların yaptığı yorumlarla hayatın doğal akışının gereği gerçeklerle örtüşmesine bağlıdır. Nitel araştırmalarda aynı olgunun iki kez ölçülmesinde sonuçların kesinlikle aynı çıkmayacağı, güvenilirlik ve geçerlik için herhangi bir analiz yöntemi kullanılmayacağı için nitel araştırmalarda aynı meslekte bulunanların incelemesi, sunumu ve savunmasıyla güvenilirlik sağlanabileceği değerlendirilmiştir (Guevara & Mendias, 2002, s. 347-353). Bu nedenle, katılımcılar tarafından cevaplandırılacak sorulara ilişkin görüşme sorularının son şekli yapılan değerlendirilme sonrasında, alanda görevlendirilen iki uzman personel (subay ve astsubay statüsünde iki personel), iki şehit yakını (şehit kardeşi ve şehit kızı), bir harp malulü (gazi uzman erbaş) ile bir vazife malulü (gazi er) personel ve üç öğretim üyesi olmak üzere toplam dokuz kişi tarafından verilmiştir.

Likert tipi bir ölçekte yeterli sayılabilecek güvenirlik katsayısının 1,00'e yakın olması beklenir (Tezbaşaran, 2008, s. 49). Güvenirlik testi kapsamında araştırma sonuçlarının doğruluğunun tespit edilmesi için 40 katılımcıdan elde edilen Likert tipi sorular 20 kişiden oluşan iki farklı gruba ayrıldıktan sonra karşılaştırılmış ve doğruluk oranı 0,9893 olarak tespit edilmiştir.

Likert tipi sorular için Kabul Edilebilir Cevaplama Oranı (KECO) %99,98 olarak yapılandırılmış görüşme yönteminde kullanılan açık uçlu sorular için ise KECO %75,00 olarak gerçekleşmiştir. Her iki soru seti için tespit edilen KECO %70,00'in üzerinde olduğundan, "Çok İyi" seviyede gerçekleşmiştir (Tonta, 2017, s. 16).

BULGULAR

Katılımcıların Demografik Özellikleri

Tablo 2.'de araştırmaya katkı veren katılımcılara ait demografik özellikler bulunmaktadır.

Tablo 2 – Katılımcıların Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler		n	%
Cinsiyet	Kadın	5	12,5
	Erkek	35	87,5
Yaş	26-35	9	22,5
	36-45	17	42,5
	46-50	12	30,0
	50 ve üzeri	2	5,0
Medeni Durum	Evli	37	92,5
	Bekâr	3	7,5
Mesleğe Devamı	Evet	36	90,0

	Hayır	4	10,0
Mezuniyet	Lise	1	2,5
	Ön Lisans	4	10,0
	Lisans	29	72,5
	Lisansüstü	6	15,0
Statü	Subay	17	42,5
	Astsubay	22	55,0
	Devlet Memuru	1	2,5
TOPLAM		40	100,0

Tablo 2’de görüldüğü üzere;

- 5 kadın 35 erkek katılımcı bulunmaktadır. TSK’de görevli personelin çoğunluğunun erkek personel olması ile paralellik göstermekte %87,5 erkek %12,5 kadın personel olarak gerçekleştiği,
- Katılımcıların %77,5’inin 35 yaş üzerindeki gruplardan oluştuğu, bu grubun tecrübeli, aktif çalışma hayatına katılan ve en az 11 yıllık mesleki tecrübeye de sahip olduğu; 10 yıllık hizmet süresinin altında bulunan katılımcıların ise toplam katılımın %22,5’ni oluşturduğu ve 26-35 yaş aralığında olduğu,
- Araştırmaya katılan katılımcıların medeni durumları incelendiğinde evli personelin oranın %92,5 olduğu, bekar personel oranı ise %7,5 olarak gerçekleştiği,
- Katılımcılar mezuniyet durumuna göre değerlendirildiğinde %2,5’sinin lise, %10,0’unun ön lisans, %72,5’sinin lisans, %15,0’inin ise lisansüstü eğitim düzeyine sahip olduğu,

- Personelin statüsüne göre dağılımı incelendiğinde %42,5'inin ise subay, %55,0'inin en fazla katkı sağlayan astsubay, %2,5'sinin ise devlet memurlarından oluştuğu,
- Mesleğe devam eden personel ile emeklilik, istifa vb. nedenlerle TSK'den ayrılan personel verileri incelendiğinde, %90'ının mesleğine devam ettiği, %10'unun ise çeşitli nedenlerle (emeklilik, istifa, sözleşme feshi vb.) sistemden ayrıldığı tespitlerine yer verilmektedir.

Aile Ziyaretlerini Gerçekleştiren Personelin Bilgi Seviyesinin İyi Seviyede Olmadığı ve Bu Nedenle Hak Sahiplerinin Yeterince Bilgilendirilemediği

Nitel uygulama katılımcı bilgi seviyesi verileri (Merkezi Eğilim/Aritmetik Ortalama) hem katılımcı hem de konu bazlı olarak değerlendirildiğinde;

- Bilgi seviyesinin “Orta Düzeyde” olduğu,
- Özellikle Gümrük Vergisi, Kira Ödemesi ve Silah Taşıma/Bulundurma Harcı Muafiyetlerinde bilgi düzeyinin “Kısmen Yeterli” seviyede kaldığı,
- Sadece personelin %30'unun yeterli düzeyde bilgi sahibi olduğu, %70'inin ise daha alt düzeyde bilgi seviyesinde bulunduğu,
- Ayrıca, ziyareti gerçekleştiren personelin ziyaret öncesinde bilgilendirme düzeyleri hakkındaki aile ziyaretlerini gerçekleştiren personelin bilgi seviyesinin iyi seviyede olmadığı ve bu nedenle hak sahiplerinin yeterince bilgilendirilemediği H₁ hipotezini doğrulayan 14 katılımcı görüşüne Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3 – Aile Ziyareti Gerçekleştiren Personelin Ziyaret Öncesi Bilgi Düzeyleri

Katılımcı Kodu ve Veri Alanı	Katılımcıların Görüşleri
1Ç1005 [180:229]	Kesinlikle gidecek personel bir eğitime alınmalı.
1Ç1007 [323:338]	Yeterince değil.
1Ç1009 [202:298]	Bizim elimizde ailenin sosyo-ekonomik durumuna göre verebileceğimiz yardımlar ile gitmemiz gerek.
1Ç1010 [113:156]	Herhangi bir bilgilendirme tarafıma yapmadı.
1Ç1010 [158:202]	O yüzden karşı tarafa iletceğim bir şey yok.
1Ç1010 [204:214]	Bilgim yok.
1Ç1010 [300:358]	En azından bizim tarafımızdan yeterince bilgilendirilmiyor.
1Ç1011 [271:297]	Bu konu hakkında bilğim yok.
1Ç1011 [913:950]	Bu konu hakkında bilgi sahibi değilim.
1Ç1012 [199:281]	Şehit ya da gazi hakları hakkında hiçbir bilğim olmadan bu ziyareti gerçekleştirdim
1Ç1014 [40:60]	Bilgi sahibi değilim.
1Ç1015 [407:531]	Asıl onların bilmesi gerekenler neler, sosyal haklar neler, onlar hiç anlatılmadı. Mesela ne bileyim ne bir eğitim verildi.
1Ç1015 [604:725]	Soruları oluyordu onların, “Şu nasıl oluyor bu nasıl oluyor” diye. Bilmiyorduk ki, ben bilmiyordum ki, onlara ne söyleyeyim.
1Ç1015 [726:746]	Bana da öğretilmedi.
1Ç1016 [76:140]	Kendi yaptığım ziyaretlerde yeterli bilgi seviyesine sahip değildim.
1Ç1016 [144:212]	Bu konuda da bana bilgilendirmede bulunan bir kimse maalesef olmadı.
1Ç1017 [131:209]	Aile ziyaretine giden personelin yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünmüyorum.

1Ç2008 [571:657]	Personele bu konuda bence iki üç ay hizmet içi eğitim verilmeli, bilgi sahibi olmalı.
1Ç2012 [0:59]	Ziyareti yapan personel haklar konusunda bilgilendirilmiyor.
1Ç2020 [372:391]	Hiçbir bilgim yoktu.

Aile Ziyaretlerini Gerçekleştiren Personelin Mesleğe Devam Edip Etmemesine Göre Bilgi Seviyeleri Arasında Anlamlı Bir Fark Olacağı

Merkezi eğilim/aritmetik ortalama verileri incelenmiş sistemden ayrılan personelin bilgi seviyesinin 2,17 ile “Orta Düzeyde” olduğu, halen görevde bulunan personelin bilgi seviyesinin ise 2,57 ile “Orta Düzeyde” olduğu tespit edilmiştir. Bu veriler ışığında her iki grup arasında anlamlı bir fark bulunmamakla birlikte H_2 hipotezi doğrulanmamıştır.

Ziyaret Gerçekleştirilen Ailelerin, Sağlanan Haklardan Faydalanmaları Aşamasında Yapacakları Müracaatlar ile İlgili En Büyük Sıkıntı Kaynağı Ailelerin Bilgi Seviyelerinin Yetersiz Olması

Tablo 4’te hak sahibi ailelerin bilgi seviyelerinin yetersiz olduğunu ortaya koyan H_3 hipotezi 20 katılımcı görüşü yer almaktadır.

Tablo 4 - Aile Ziyareti Gerçekleştiren Personelin, Şehit yakınları, Harp ve Vazife Malullerinin Bilgilendirilme Düzeyleri Hakkındaki Görüşleri

Katılımcı Kodu ve Veri Alanı	Katılımcıların Görüşleri
1Ç1001 [191:210]	Bilgilendirilemiyor.
1Ç1002 [444:495]	Kesinlikle yeterince bildirildiklerini düşünmüyorum.
1Ç1003 [308:349]	Tam bilgilendirilemediklerini düşünüyorum.
1Ç1004 [330:370]	Fazla bilgilendirilemediğini düşünüyorum.
1Ç1006 [364:386]	Bilgilendirme yetersiz.
1Ç1007 [473:544]	Personel ve ailesi ile ilgili önemli bilgilerin verilmesi gerekmektedir.

1Ç1007 [699:743]	Yeterince bilgilendirilemediğini düşünüyorum.
1Ç1011 [549:590]	Çoğunun haklarını bildiklerini sanmıyorum.
1Ç1011 [834:912]	Belki hak sahiplerine bir belge veya haklarına yönelik bir veriliyor olabilir.
1Ç1011 [1045:1081]	Şu anki seviyeyi yetersiz görüyorum.
1Ç1012 [429:476]	Yeterince bilgilendirilmediklerini düşünüyorum.
1Ç1013 [188:283]	Ailelerin sahip oldukları haklar konusunda yeterli seviyede bilgi sahibi olduğunu düşünmüyorum.
1Ç1013 [536:613]	Ailelerin konu hakkında yeterli bilgi seviyesine sahip olmadığını düşünüyorum
1Ç1014 [228:263]	Bilgilendirildiklerini düşünmüyorum.
1Ç1015 [1793:1841]	Kesinlikle çok bilgili olduklarını düşünmüyorum.
1Ç1015 [1954:1990]	Yoksa çok fazla bilgileri yok bence.
1Ç1017 [462:508]	Yeterince bilgilendirildiklerini düşünmüyorum.
1Ç2001 [851:918]	Hak sahipleri %50-60 kulaktan duyma şeklinde bilgilendirilmektedir.
1Ç2002 [243:315]	Hak sahiplerinin, haklarının tam olarak farkında olduklarını sanmıyorum.
1Ç2002 [386:430]	Yeterince bilgilendirilemediğini düşünüyorum.
1Ç2003 [517:551]	Bilgilendirilmediğini düşünüyorum.
1Ç2008 [977:1010]	Hak sahipleri bilgilendirilmiyor.
1Ç2008 [1011:1065]	Şu sorduğunuz sorular, bunları şehit aileleri bilmiyor.
1Ç2010 [151:163]	Orta düzeyde.
1Ç2010 [428:481]	Yeterli düzeyde bilgilendirilmediklerini düşünüyorum.
1Ç2014 [116:137]	Haklardan habersizler.
1Ç2014 [262:292]	Bilgileri yok denecek kadar az.
2Ç2021 [227:258]	Yeterince bilgi sahibi değiller.
3Ç2022 [332:364]	Bilgilendirildiğini düşünmüyorum.

Ailelere Yapılan Ziyaretlerin Özellikle Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardımlar Alanında Uzman Personel Tarafından Yapılması Gerektiği

Yapılan araştırma sonucunda her kod için yapılan raporlamada Tablo 5’de katılımcılar tarafından, uzman personel görevlendirilmesi gerektiğine yönelik **H₄** hipotezi doğrulayan 15 katılımcı görüşü yer almaktadır.

Tablo 5 - Katılımcıların Uzman Personel Görevlendirilmesi Gerektiğine İlişkin Görüşler

Katılımcı Kodu ve Veri Alanı	Katılımcıların Görüşleri
1Ç1006 [453:488]	Lisan-ı münasip ile anlatmak gerek
1Ç1012 [340:427]	Şehit ve gazi haklarını bilen bir ekip kurulmalı onlar tarafından bilgilendirilmelidir.
1Ç1013 [457:535]	Bir devlet görevlisi görevlendirilerek sürekli bilgilendirilmesi sağlanabilir.
1Ç1014 [0:38]	Uzman personel tarafından yapılmalıdır.
1Ç1014 [62:155]	Şehit ve gazilerimiz için onların adına resmi müracaatları yapan uzman personele ihtiyaç var.
1Ç1015 [1202:1296]	Onların sosyal hakları neler olduğu bildirilmeli kendilerine ki, bilinçli olarak gitmek lazım.
1Ç1016 [248:307]	Sadece Genelkurmay Başkanlığına sorumluluk bırakılmamalıdır.
1Ç2001 [100:180]	Aile ziyaretini gerçekleştiren personel aileye yardımcı değil, destek olmalıdır.
1Ç2001 [726:850]	Personelden alınan bilgi doğrultusunda ihtiyacı tam olarak ne ise en ince ayrıntısına kadar profesyonelce bilgilendirilmeli.
1Ç2001 [181:250]	Aileye yardımcı olacak ayrıca her konuda bilgili profesyonel bir ekip.
1Ç2006 [438:574]	Bunda kişinin kapasitesi, almış olduğu eğitimi her şey burada önemli insan ilişkileri, halkla ilişkiler ve kurumsal bilince ulaşmak zor.
1Ç2006 [1232:1320]	Sorumlu olduğu aileye giderken karşıdan ne gibi bir talep geleceğini bilmeden gidiliyor.
1Ç2006 [1458:1576]	İnsanlar seçilirken, şehit ailesinin durumunun farkında olarak, Adama göre iş değil de işe göre adam seçilmesi lazım.
1Ç2008 [497:570]	Tüm kuvvetlerde şehit aile kısmı var ama orada çalışanlar da bilmiyorlar.
1Ç2008 [1067:1273]	Çünkü mevzuat o kadar hızlı değişiyor ki, bir bakıyorsunuz kanun değişmiş, ondan sonra öğreniyoruz. Değişen kanunlar için bir birim oluşturulmalı ve insanlar bilgilendirilmeli, bunların hiçbirini bilinmiyor.

1Ç2010 [0:149]	Yapılan aile ziyaretlerine sıra usulü değil de gönüllülük esasına dayalı ve bilgisi yeterli seviyede personelin gönderilmesi gerektiğini düşünüyorum.
1Ç2012 [156:191]	Sorun bizlerin bilgilendirilmemesi.
1Ç2014 [139:264]	Ziyaretlere bir sosyal hizmet uzmanı katılabilir. Sosyal hizmet uzmanları sürekli irtibat halinde olmalı, mesaj atmalı vs.
1Ç2020 [146:370]	O yüzden ziyarete gidecek kişilerin gerekirse konunun uzmanları tarafından bilgilendirilmesi ve böyle bir aile, kişi karşısında nasıl konuşacağı, davranacağını bilen kişilerin görevlendirilmesinin doğru olacağını düşünüyorum.
2Ç2021 [0:58]	Görevlendirmeler daha yetkili kişilerin olması uygun olur.
2Ç2021 [59:149]	Yardımcı olabilecek kişilerin ziyaret etmesi gerekiyor. Herkesin gitmesi sorunu çözemiyor.
3Ç2022 [0:133]	Görevlendirilen personelin görüşlerinin ve iletilerin dikkate alınarak sorun çözümüne yönelik olacağından daha yetkili kişiler olmalı.
3Ç2022 [391:462]	Fakat yapılmak için yapılmaması ve bu personelin ilgili olması gerekir.

Ziyaret Gerçekleştiren Personelin Büyük Çoğunluğu Yapılan Ziyareti Kadro Görevi Dışında, İlave Olarak Yapacağı Bir Görev Olarak Görüldüğü

Tablo 6’da aile ziyareti gerçekleştiren personelin, yapılan görevlendirmeler hakkında H₅ hipotezi doğrulayan 16 katılımcı görüşü yer almaktadır.

Tablo 6 - Personelin Yapılan Görevlendirmeler Hakkındaki Görüşleri

Katılımcı Kodu ve Veri Alanı	Katılımcıların Görüşleri
1Ç1001 [57:88]	Görevlendirildiğimi düşündürüyorum.
1Ç1002 [30:78]	Görevlendirmelerin devam etmesinin uygun olacağı.
1Ç1003 [0:58]	Seçilen personelin konuya ilişkin bilgi sahibi personelden.
1Ç1003 [62:85]	Gönüllülerden seçilmesi.
1Ç1004 [0:58]	Yapılan görevlendirmelerin adil olduğunu değerlendiriyorum.

1Ç1007 [31:108]	Söz konusu aile ve yakınları üzerinde rutin bir faaliyet olarak algılandığını.
1Ç1007 [112:210]	Görevlendirmelerin personel içinde o gün için verilen bir görevmiş gibi algılandığını düşünüyorum.
1Ç1008 [0:60]	Görevlendirilen personel birlik mevcuduna göre yapılmaktadır.
1Ç1011 [224:269]	Bir hizmetten ziyade bir zorunluluk olmalıdır.
1Ç1012 [19:107]	Bulduğum birlikte genellikle yeni ve tecrübesiz personel bu gibi ziyaretleri yapıyorlar.
1Ç1012 [109:197]	Daha olgun ve tecrübeli personelin bu görevi yapmasının daha uygun olduğunu düşünüyorum.
1Ç1015 [58:102]	Genelde bunu kıdemsizlere veriyorlardı zaten.
1Ç1015 [133:254]	Aslında o göreve yaşını başını almış tecrübeli personelin, kıdemlilerin gitmesi gerekirken, genelde kıdemsizler gidiyordu.
1Ç1016 [0:76]	Görevlendirmelerin öncelikle gönüllü personelden seçilmesi uygun olacaktır.
1Ç1017 [0:54]	Aile ziyaretleri gönüllülük esasına göre yapılmalıdır.
1Ç2001 [0:99]	Aile ziyaretlerinde yapılan görevlendirmeler her yıl değiştirilmeden en az 2-3 yıllık yapılmalıdır.
1Ç2003 [0:148]	Yapılan ziyaretler genellikle aile ortamında gerçekleştiği için görevlendirilen personelin evli ve orta yaş üzerinde olması gerektiğini düşünüyorum.
1Ç2006 [43:95]	Gönüllülük esasına göre yapan arkadaşlarımız da var.
1Ç2006 [690:803]	Kıdemli olduğu ve gitmek istediği halde gidemeyen ve gençler gitsin diye görevlendirilmeyen personel bulunuyordu.
1Ç2007. [25:48]	Rastgele yapılmaktadır.
1Ç2010 [0:73]	Yapılan aile ziyaretlerine sıra usulü değil de gönüllülük esasına dayalı.

Askeri Personel Tarafından Yapılan Aile Ziyareti, Genellikle Motivasyon Amaçlı Olarak Yapıldığı

Tablo 7’de aile ziyareti gerçekleştiren personelin, aile ziyaretlerini motivasyon amaçlı olarak gerçekleştirdiklerine yönelik H₆ hipotezi doğrulayan 12 katılımcı görüşü yer almaktadır.

Tablo 7 – Yapılan Aile Ziyaretlerinin Motivasyon Amaçlı Olarak Gerçekleştirdiklerine Yönelik Personel Görüşleri

Katılımcı Kodu ve Veri Alanı	Katılımcıların Görüşleri
1Ç1001 [0:47]	Ailenin yanında olduğumuz düşüncesini yansıtmak
1Ç1005 [441:538]	Gazi, şehit ve ailelerine gereken ilgi ve önemi saptamak için konunun içselleştirilmesi gerekiyor
1Ç1006 [0:66]	Olumlu, özellikle şehit ve gazi ailelerinin hatırlanması açısından
1Ç1007 [212:321]	En azından ara ara faaliyetler ile her zaman onların yanında olduğumuzu hissettirmek gerektiğini düşünüyorum
1Ç1010 [0:35]	Aile ziyaret esnasında onure oluyor
1Ç1011 [65:223]	Vatan için görevlerini yapanlar şehit olmak ya da gazi olmak insanların yakınlarının durumunu görmek, halini hatırını sormak ve onları unutmadığımızı göstermek
1Ç1011 [300:369]	Ben ziyaret esnasında manevi olarak destek olmak için gerçekleştirdim
1Ç1011 [371:413]	Elimden daha fazlası gelse yapmak isterdim
1Ç1015 [341:406]	Zaten onlara gidiliyordu da kuruyemiş, pasta çiçek götürülüyordu.
1Ç1015 [531:603]	Gidiyorduk sadece, halini hatırı soruyor, hediyelerini verip geliyorduk.
1Ç1015 [1603:1672]	Unutulmadıklarını, aidiyet duygusunu, unutulmadıklarını geliştiriyor,
1Ç2002 [55:236]	Toplumsal, sosyal ve dini açıdan çok önemli olan, vatani uğruna canını, canından çok sevdiği evladını feda eden saygın insanlara bir minnet, şükran ziyareti olduğu unutulmamalıdır.
1Ç2006 [1321:1457]	Bazı şehit yakınları var ki, maddi olarak aşmış, o konuda bir sıkıntısı yok. Ama manevi olarak, psikolojik olarak verilecek çok şey var.
1Ç2006 [1577:1654]	Bir anneye temas etmek, kendisinin de bir evladı olduğunu hissettirmek lazım.
1Ç2008 [159:270]	Varsa bir sıkıntıları bize anlatmalarını söylüyorduk. Sizin taleplerinizi Gnkur.Bşk.'mıza ulaştırınız diyorduk.
1Ç2009 [0:39]	Ailenin unutulmadığı hissini verilmesi
3Ç2022 [300:330]	İlgi gösterilirse yeterli olur

Hak Sahiplerinin Sisteme Ulaşmasında Merkezi Bir Sistem Oluşturulmasının Faydalı Olacağı

Merkezi sistemin kurulmasına yönelik katılımcıların tamamı olumlu görüş bildirmiştir. Tablo 8’de aile ziyareti gerçekleştiren personelin, merkezi sistem oluşturulması hakkında **H₇** hipotezi doğrulayan 32 katılımcı görüşü yer almaktadır.

Tablo 8 – Aile Ziyareti Gerçekleştiren Personelin, Merkezi Sistem Oluşturulması Hakkındaki Görüşleri

Katılımcı Kodu ve Veri Alanı	Katılımcıların Görüşleri
1Ç1001 [399:438]	Kesinlikle merkezi bir sistem kurulmalı.
1Ç1002 [497:522]	Çok güzel ve faydalı olur.
1Ç1002 [524:575]	Günümüz teknolojik gelişmeleri buna zaten müsaittir.
1Ç1002 [577:626]	Bakanlık nezdinde bir sistem kurulması uygun olur.
1Ç1003 [351:411]	Takip ve kontrol açısından uygun olacağını değerlendiriyorum.
1Ç1004 [212:264]	Öncelikle kurulacak bir iletişim merkezi vasıtasıyla.
1Ç1004 [372:388]	Çok faydalı olur.
1Ç1005 [853:1078]	Kesinlikle olması gerektiğini düşünüyorum. Ancak internet üzerinden sağlanacak bir merkezi bilgilendirme sisteminin kişi/aile eğitim, kültür, beşerî ilişkiler ve coğrafi faktörler üzerine kurgulanması gerektiğini düşünüyorum.
1Ç1006 [490:504]	Çok güzel olur.
1Ç1006 [506:615]	Bu bilgilendirme neticesinde, aileler merak ettikleri konuları daha kolay bir şekilde, sıklımadan öğrenebilir.
1Ç1006 [674:717]	Müracaat noktalarını daha kolay öğrenebilir.
1Ç1006 [719:735]	İşlem hızı artar.
1Ç1006 [737:778]	Daha geniş kitleye ulaşım imkânı sağlanır.
1Ç1007 [745:888]	İnternette merkezi olarak bilgilendirme iyi olursa da internet kullanmayan kullanamayan ailelerin bilgilendirilmesinde mağduriyet yaşanabilir.

1Ç1008 [297:410]	Ailenin geçmişteki bilgilendirmeleri merkezi olarak ziyarete gidecek personel tarafından görülebilmesi uygun olur
1Ç1009 [616:799]	Hak sahipleri muhtarlar veya belediyelerin özel olarak bu konuya ayrılmış uzmanlar tarafından bilgilendirilmesi/işlemlerini başlatacak aileleri haklarına kavuşturması mümkün olabilir.
1Ç1009 [925:993]	Kesinlikle haklar verilmeli, aileler tarafından peşinden koşulmamalı
1Ç1009 [995:1112]	Eğer böyle bir hak varsa ilgili birimler aileleri bulup (belediye, muhtar, emniyet vs.) gerekli işlemleri başlatmalı.
1Ç1010 [360:371]	Uygun olur.
1Ç1011 [1082:1183]	Merkezi bir sistem yararlı olabilir. Çünkü bu sistem hem konuya ciddiyetle yaklaştığımızı gösteriyor.
1Ç1011 [1184:1230]	Hem de hak sahiplerinin biline bilirliliği artar.
1Ç1011 [1231:1282]	Tabiri caizse kıyıda köşede unutulmuş hissetmezler.
1Ç1011 [1283:1372]	Bu canlarını vatan için hiçe sayan kişiler için kaçınılmaz bir görev olmalıdır bizim için.
1Ç1012 [478:506]	Olumlu ve gerekli buluyorum.
1Ç1013 [615:670]	Ailelerin yararına bir uygulama olacağını düşünmekteyim.
1Ç1013 [777:857]	Bu sistem sayesinde ailelerin haklardan faydalanması tam anlamıyla sağlanabilir.
1Ç1014 [156:225]	Aile ve Sosyal Politikalar ve illerde bulunan müdürlükler vasıtasıyla.
1Ç1014 [265:283]	Kesinlikle olmalı.
1Ç1015 [1992:2128]	Aslında güzel olabilir. Tek merkezden yönetilebilir. Şehit aileleri de gazilerde, aileleri de nereye müracaat edeceğini bilir en azında.
1Ç1015 [2129:2474]	Sosyal hakkı olup olmadığı konusunda sağı solu arayıp şurayı mı burayı mı arayım demektense, bilir ki bir tane numara var. Nasıl ki yangın ihbar hattı, polis hattı belli, bir tane numara olur şehit ve gazi yakınları merkezi, üç numara. Bir numara olur, sorunları bildirir, sosyal hakları öğrenir, hatta bir web sitesi kurulur. Oradan da öğrenir.
1Ç1016 [678:769]	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına rapor etmek suretiyle, merkezi bir yapı kurulabilir.
1Ç1016 [544:674]	Her ilin valiliklerinde kurulacak bir komisyon vasıtası ile şehit ailelerimizin maddi durumu ve ihtiyaçlarının takibi yapılabilir.
1Ç1017 [509:553]	Çok olumlu ve faydalı olacağını düşünüyorum.
1Ç2001 [919:1066]	Merkezi bir sistem kurulduğu takdirde kullanmadığı hakların tespiti yapılarak aile ziyaretçi personel tarafından o konularda bilgilendirilebilir.

1Ç2002 [432:452]	Kesinlikle kurulmalı.
1Ç2002 [454:833]	Bu merkez öncelikle hak sahiplerinden önce hak sahipleri ile iletişim kuracak kişilere; hak sahibi hakkında detaylı bilgi vermeli, ziyarete giden kişi sanki o kişiyi tanıyormuş gibi olmalı (şehadet olayının yeri, zamanı, şekli, gazi ise geçirilen süreçlerde yapılan işlemler, yardımlar, eksik kalınan yerler, anne-baba veya evliyse eş ve çocuklarının durumları, ihtiyaçları).
1Ç2002 [895:1074]	Sonuç olarak merkezi bir sistem kurulması haklardan faydalananların yanı sıra bu ziyaretler için görevlendirilen şahısların bilgilendirilmesi açısından elzem olduğunu düşünüyorum.
1Ç2003 [552:731]	Merkezi bir sistem kurulmasının yararlı olacağını düşünüyorum. Bu sayede eğer hak sahibi bu konuyla ilgileniyor ve istekli ise her zaman ulaşabileceği bir sistem ve muhatap bulur.
1Ç2004 [126:210]	Merkezi bir sistem bu iş için uygun olur. Takip konusunda yeterli seviyeye ulaşılır.
1Ç2005 [22:40]	Kesinlikle olmalı.
1Ç2006 [3644:3904]	Eğitim seviyesinden kaynaklanan farklılıklar nedeniyle her muhtarlıklar, belediyeler dahi bilgi sahibi. Oy kullanırken muhtarda şehit yakını diye oy pusulasını ayırmış kendisi götürmüş, muhtar bunu yazmış, kaydetmiş ve pusulaları kendi evlerine kadar götürmüş.
1Ç2006 [5795:5829]	Merkezi sistem muhakkak faydalıdır.
1Ç2006 [5831:5865]	Merkezden kasıt daha yaygın olmalı.
1Ç2006 [5867:5905]	Merkezi bir denetleme sistemi olabilir.
1Ç2006 [5907:6050]	Merkezden kasıt şehit ve gazi için oturduğu yerdeki belediyelerde olabilir. E-devlet konusunda kolay ulaşılabilir bir merkeziyetçilik olabilir.
1Ç2007. [253:269]	Doğru buluyorum.
1Ç2008 [1380:1426]	Konu ile ilgili bir birim oluşturulması lazım.
1Ç2009 [155:180]	Gayet olumlu bir çalışma.
1Ç2010 [483:506]	Kesinlikle katılıyorum.
1Ç2012 [193:247]	Faydalı olabilir. Daha düzenli ve kontrollü olabilir.
1Ç2014 [295:345]	Kendilerini özel hissedecekleri bir sistem olmalı.
1Ç2020 [657:715]	Aile ve Sosyal işler bakanlığında bir müdürlük açılabilir.

2Ç2021 [260:297]	Merkezi sistemin olması çok iyi olur.
3Ç2022 [366:390]	Kesinlikle yararlı olur.

33 katılımcıdan 32'si merkezi sistem ihtiyacının karşılanması konusunda olumlu görüş bildirmiştir. 1Ç1007 kodlu katılımcı ise merkezi sistemin kurulmasının yararlı olacağı değerlendirmesini yaptıktan sonra özellikle internet kullanmayan ailelerin bilgilendirilmesinde, merkezi sistem nedeniyle mağduriyet yaşayabileceğine ilişkin sistemde karşılaşılabilecek soruna dikkat çekmiş ve önlem alınması gerektiğini belirtmiştir.

SWOT Analizi

Katılımcıların görüş ve önerilerinin tespiti amacıyla belirlenen açık uçlu sorular için verilerin tematik kodlamaları belirlenmiş ve SWOT Analizi ile Tablo 9'da mevcut sisteme yönelik sistemin güçlü ve zayıf yanları ile fırsat ve tehdit alanları belirlenmiştir.

Tablo 9 - Mevcut Sisteme Yönelik SWOT Analizi

<u>Güçlü Yanları:</u> - Samimiyet, - Güven ortamının oluşması, - Vefa duygusu, - Psikolojik destek.	<u>Zayıf Yanları:</u> - Bilgi yetersizliği, - İletişim eksikliği, - Tecrübe yetersizliği, - Personel yetersizliği, - Ek görevlendirme, - Resmi personeli ailenin kendi çocuğu yerine koyması nedeniyle acıların tazelenmesi, - Ziyaretlerin sadece belirli gün ve tarihlerde yapılması, - Görevlendirmelerin nitelik yerine nicelik ön planda tutularak, nöbet esası gibi sıraya konulması, - Ailenin sosyo-ekonomik yapısının bilinmemesi, - Aile fertlerinin her istek ve beklentisinin karşılanabileceği düşüncesi, - Önceki görevlendirmelerde elde edilen verilerin bir sonraki görevlendirilen personel ile paylaşılması.	İç Etkenler
<u>Fırsatlar:</u> - Yanlış anlaşılmanın önlenmesi, - Yönlendirme.	<u>Tehditler:</u> - Yanlış anlaşılma, - İçeride kapanma, - Daha önceki istek ve şikâyetlere işlem yapılamaması veya geç işlem yapılması, - Beklentinin kalmaması, - Ümitsizliğe düşme, - Eğitim seviyesi yetersizliği, - Mahalle baskısı nedeniyle haklardan faydalanmada geri durma, - Aile tarafından müracaat makamlarının bilinmemesi.	Dış Etkenler
Olumlu	Olumsuz	

SWOT Analizi ile önerilen sisteme yönelik belirlenen sistemin güçlü ve zayıf yanları ile fırsat ve tehdit alanları Tablo 10’da yer almaktadır.

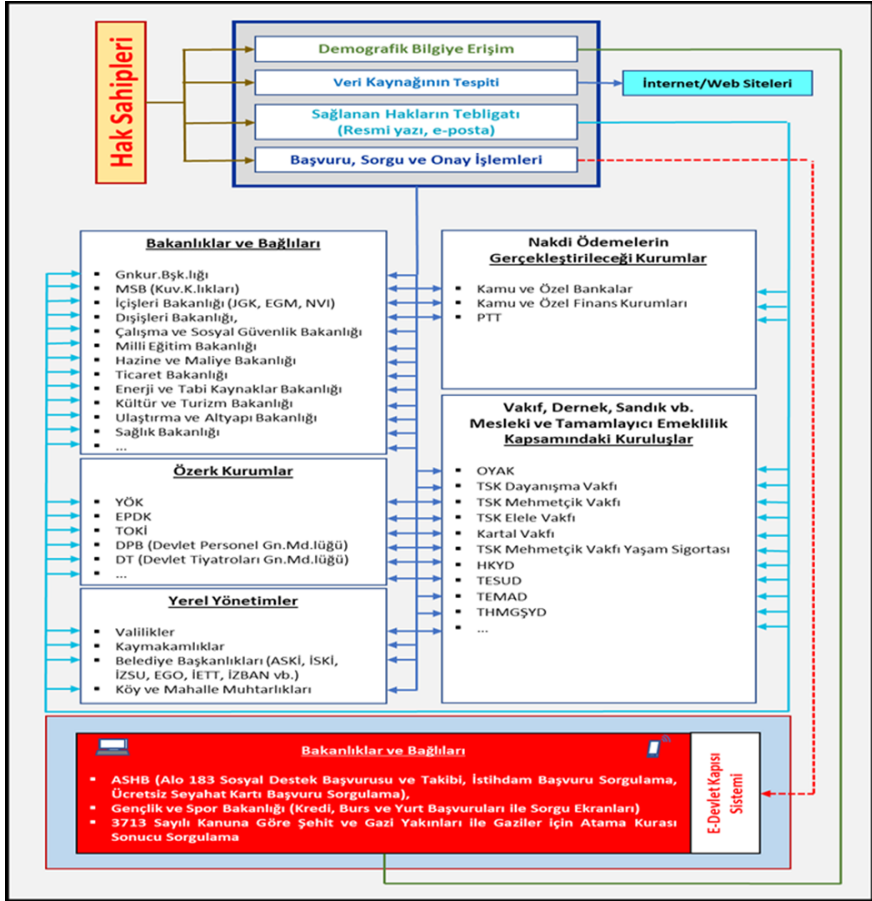
Tablo 10 - Önerilen Sisteme Yönelik SWOT Analizi

Güçlü Yanları: - Güven ortamının oluşması, - Vefa duygusu, - Psikolojik destek, - Zamanında ve hızlı (online) bilgi paylaşımı, - İletişim kolaylığı, - Tecrübeli personel desteği, - Görüşme veya ziyaretlerin zamana bağlı kalmadan gerçekleşme imkânı, - Görevlendirmede niteliğin ön plana çıkması, - Ailenin sosyo-ekonomik yapısının bilinerek, ihtiyaçların tespit edilebilmesine olanak sağlaması, - Aile ile önceki görüşmelerde edinilen bilgilere göre geri dönüş (feed back) imkânı sağlaması, - Haklardan yararlanma için bireysel başvuru yapılmadan merkezi olarak hizmetin ihtiyaç sahibine ulaştırılması, - Aile fertlerinin doğru bilgilendirme sonucunda yanlış beklentileri engelleyeceği,	Zayıf Yanları: Her ailenin internet/mobil hat imkanının bulunmaması.	İç Etkiler
Fırsatlar: - İnternet ve Mobil Uygulamalarda e-Devlet Kapısı sisteminin aktif olarak kullanımının sağlanması, - Merkezi bir sistem ile tek kaynaktan bilgi edinme ve haklardan faydalanmaya imkân sağlaması, - Haklardan faydalanan veya faydalanmayan hak sahiplerinin tespit kolaylığı, - Haklardan faydalanma konusunda vekalet sisteminin geliştirilmesine olanak sağlaması, - Devlete ve sisteme olan güvenin artması, - Vekalet sistemi nedeniyle mahalle baskısına neden olacak bireysel müracaatlara ihtiyaç kalmaması, - Yapılan yönlendirmelerdeki yanlış anlaşılımların önlenmesi, - Önceki müracaat ve şikayetlerin takip edilebilirliğinin sağlanması, - Eğitim seviyesinin yetersizliğinin merkezi sistem ve nitelik personel ile giderilebilmesi.	Tehditler: İnternet hatlarında meydana gelecek problemler.	Dış Etkiler
Olumlu	Olumsuz	

SWOT analizi ile önerilen modelin en zayıf yanı her ailenin internet/mobil hat imkanının bulunmaması olarak belirlenmiştir.

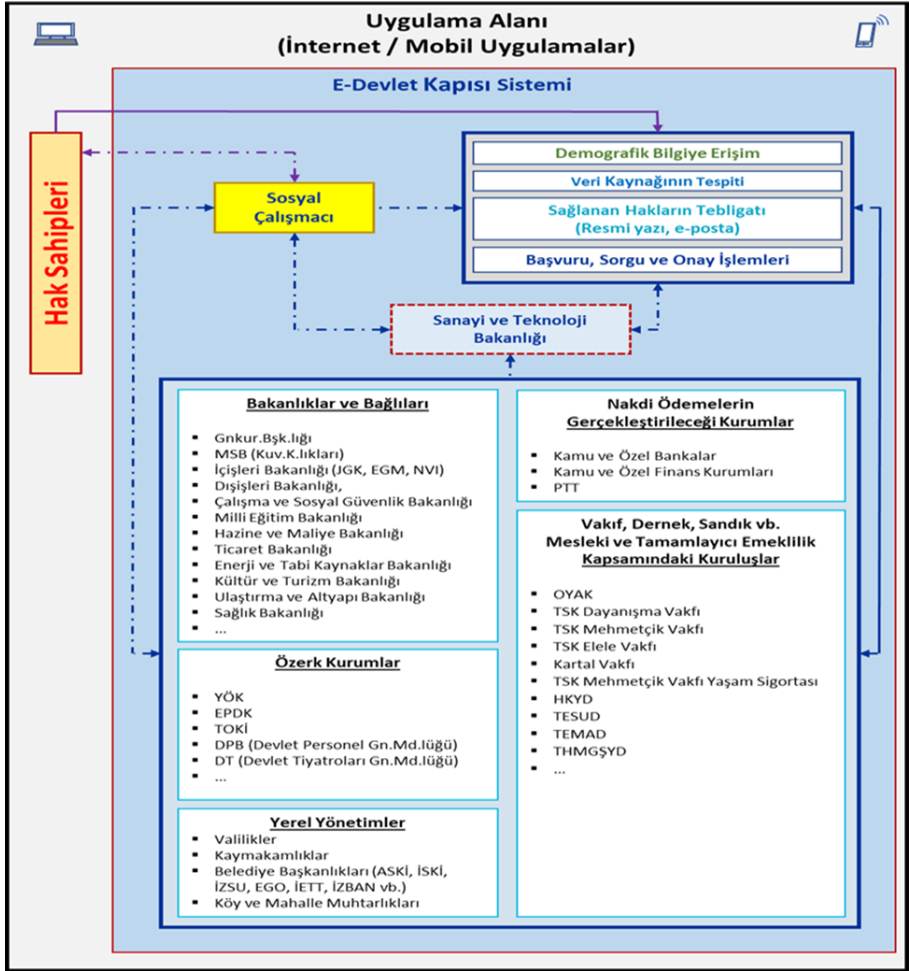
Model Önerisi

Teklif edilen model önerisi e-Devlet Kapısı sistemi içerisinde “Süreç İyileştirme ve Geliştirme” amacıyla hazırlanmıştır. Şekil 1’de mevcut durumun modellemesine yer verilmiştir.

Şekil 1 – Mevcut uygulamanın modellenmesi.

Çalışmamız kapsamında süreç analizi ve iş akış süreçlerinin tasarlanmış olan Vekalet Sistemi (VEKSİS) Model Önerisi Şekil 2’de aşağıda sunulmuştur.

Şekil 2 - Vekalet Sistemi (VEKSİS) Model Önerisi

SONUÇ

Harp ve vazife malulleri (şehit yakınları ve gaziler) ile ailelerine sağlanan hakları ve ihtiyaç duyulan model önerisini inceleyen bu çalışmada, aile ziyaretlerini gerçekleştirmek için görevlendirilmiş katılımcılardan elde edilen verilerin incelendiği nitel analiz sonucunda, görevlendirilen personel ile ailelerin bilgi seviyesine ve bu bilgi düzeylerinin mağduriyetlere etkilerine

odaklanılmış, problemin çözümüne yönelik model önerisi ihtiyacı ortaya konulmuştur.

Katılımcı görüşleri ile hipotezler karşılaştırıldığında altı hipotezde ortak verilere ulaşılarak belli bir yöne eğilim yarattığı görülmüş, sadece bir hipotez için meslek hayatı sonrası farklı verilere ulaşılabileceği konusunda hipotez doğrulanmamış, verilerde anlamlı bir farkın olmadığı görülmüştür. Araştırma kapsamında elde edilen teknolojik gelişmeler ve imkanlar incelendiğinde model önerisinin gerçekleştirilebileceği e-Devlet Kapısı sisteminde gerçekleştirilecek süreç iyileştirme ve geliştirme faaliyetiyle sağlanabileceği, TUIK hane halkı bilişim teknolojileri kullanım araştırma sonuçlarına göre 2022 yılında hanelerin %94,1'inin evden İnternete erişim imkanına sahip olduğu gözlemlendiği (TUIK, 2022), Türkiye'nin 2021 yılı nüfusunun 84.680.273 kişi olduğu ve nüfusun %72,50'sinin aktif olarak e-Devlet Kapısı sistemini kullandığı (Dijital Dönüşüm Ofisi, 2022) tespitleri olmuştur.

SWOT analizi ile önerilen modelin en zayıf yanı her ailenin internet/mobil hat imkanının bulunmaması olarak belirlenmiştir. Ancak, gerek teknolojik gelişmeler ve her hanede bulunan bilgisayar ve cep telefonu abone sayıları, gerekse Cumhurbaşkanlığı Dijital Ofisi ile GSM firmaları arasında yapılan anlaşmalar ile e-devlet kapısı uygulamaları internet kotasından çıkarılması hususları ile GSM firmaları tarafından bu kapsamda sunulan hizmetlerin ücretlendirilmeyeceği dikkate alındığında (altyapı sorunları hariç) önerilen modelin zayıf yanı giderilmiş olacaktır.

Yapılan görüşmeler sonucunda katılımcıların görüşleri ve görevlendirilen personele uygulanan bilgi seviyesi ölçeği ile tespit edilen veriler birlikte değerlendirildiğinde hem hak sahibi ailelerin hem de aile ziyaretlerini gerçekleştiren personelin bilgi seviyelerinin istenen düzeyde olmadığı, bu nedenle çeşitli mağduriyetlerin yaşanmasının kaçınılmaz olduğu görüşü öne çıkmaktadır.

Hak sahiplerinin bilgi seviyelerinin yetersizliği ve müracaat usulleri ile esaslarının başvuru yapılacak kurum veya kuruluşa göre değişmesi nedeniyle başvuru esası yerine hak temelli bir yaklaşımın

sergileneceği, hakların dağıtılmasında yapılacak işlemlerin bir lütuf olarak değil, hakkın sahibine teslimi olarak değerlendirileceği bir model önerisi ortaya çıkmıştır.

Bu model önerisinin uygulanması halinde, en büyük kamu kurumsal kaynak planlaması (ERP) sistemi olan ve bir çok entegre sistemi içerisinde barındıran e-Devlet Kapısı sistemi ile alanında uzman personelin yer aldığı, hak sahiplerine sağlanan hakların ve muafiyetlerin tek merkezden, hiçbir başvuruya dayanmadan, zaman ve işgücü maliyetlerine katlanmadan, fırsat eşitliğinin sağlanarak ülkenin herhangi bir yerinden 7/24 esasına göre tüm işlemlerin hiçbir belgeye gerek kalmadan gerçekleştirilebilmesinin amaçladığı söylenebilir.

Çalışmamızın sosyal politika kapsamında ortaya konulan sayılı model önerilerinden biri olması nedeniyle diğer araştırmacılara yön göstereceği, yeni çalışmaları cesaretlendireceği ve literatüre yeni katkılar sağlayabilecektir.

KAYNAKÇA

Christensen vd., L. (2015). Ankara: Anı Yayıncılık.

Dijital Dönüşüm Ofisi, T. C. (2022, Aralık 17). *e-Devlet Kapısı Kullanıcı İstatistikleri*. <https://www.turkiye.gov.tr:https://www.turkiye.gov.tr/edevlet-istatistikleri?kullanici=Istatistikleri> adresinden alındı

Fraenkel, J., Wallen, N., & Hyun, N. (2012). *How to Design and Evaluate Research in Education*. NY: McGraw-Hillbook company.

Guevara, E., & Mendias, E. (2002, December). *A comparative analysis of the changes in nursing practices related to health sector reform in five countries of the Americas*. Revista Panamericana de Salud Pública.

Işıктаş, İ. (2023, Temmuz 31). Türk Silahlı Kuvvetleri Personeline Yönelik Şehit Yakınları, Harp ve Vazife Malulleri ile Yakınlarına Sağlanan Haklar ve Bir Model Önerisi: Ankara Örneği. Eskişehir, Eskişehir, Türkiye: Anadolu Üniversitesi.

Öktem, Ü. (2005, Ocak 1). Fenomenoloji ve Edmund Husserl'de Apaçıklık (Evidenz) Problemi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, s. 28.

Patton, M. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.

Sevgi, Y. (2017, Aralık 11). Sosyal Bilimlerde Örneklem Sorunu: Nicel ve Nitel Paradigmalar. *Kesit Akademi Dergisi*, s. 435.

Tezbaşaran, A. A. (2008). *Likert Tipi Ölçek Hazırlama Kılavuzu* (Üçüncü b.). ISBN:975-9756-08-5.

Tonta, Y. (2017, 11 16). *Betimleme Yöntemi Yaşar Tonta H.Ü. Bby*. <https://genderi.org:https://genderi.org/betimleme-yontemi-yasar-tonta-hu-bby.html> adresinden alındı

TUİK. (2022, Ağustos 26). *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2022*. [https://data.tuik.gov.tr:https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587](https://data.tuik.gov.tr:https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587) adresinden alındı

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

BÖLÜM V

Küresel Güvenlik Perspektifinde Rusya-Ukrayna Sorunsalı ve Analiz

Mesut BAŞDOĞAN¹

Giriş:Küresel Güvenlikte Rusya-Ukrayna Sorunsalının Teorik Çerçevesi

Küresel politikanın temelde büyük devletler tarafından şekillendirildiği savunulmaktadır (Waltz, 2010: s. 72-73). Bu büyük devletler arasında meydana gelen sorunlar küresel ölçekte geniş bir etki yaratabilir. Devletlerin arasındaki ilişkilere derinlemesine bakıldığında, güç dengesi ve kolektif güvenlik gibi iki ana ilişki türü ön plana çıkmaktadır. Büyük güç kategorisinin ilk türü saf güç dengesi olarak tanımlanır. Savunmacı realistlere göre büyük devletler yayılmacı bir tavır sergilemezler. Devletler belirli bir güç seviyesine ulaştıklarında tatmin olurlar ve kendilerini güvende hissettiklerinde ek güç arayışına girmezler. Bu bağlamda güvenlik,

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ve Terörizm Araştırmaları (YL), İSTANBUL, mesutbasdogan@stu.aydin.edu.tr

güç kazançlarından daha baskın bir rol oynar. Büyük devletler arasında nispeten istikrarlı bir güç dengesi kritik bir öneme sahiptir (Waltz, 2010: s. 87). Büyük devletler, güç dengesi içinde kendilerini daha güvende hissetmek amacıyla genellikle dostane ilişkiler kurduğu komşularla çevrili olmayı tercih ederler. Bölgesel ittifaklar hem resmi ittifaklarla hem de gayri resmi anlaşmalarla oluşturulabilir. Ancak bir ittifakın ya da bir kolektif savunma organizasyonunun üyelerinin ana hedefi, potansiyel bir dış tehdit karşısında birbirlerine askeri destek sağlamaktır. Bir ittifak veya kolektif savunma organizasyonunun üye devletlerinin esas amacı, potansiyel dış tehditler karşısında birbirlerine askeri destek sağlamaktır. Bu organizasyonlar, üye devletler arasında çıkabilecek çatışmaları önlemek ve yönetmek adına belirli kurallar koyarak kolektif güvenlik ortamı oluşturmayı amaçlar. Kurallar, üye devletlerin birbirleriyle tehdit algısı olmaksızın ilişkilerini sürdürebilmelerine imkân tanır. Kuralların temelinde tüm büyük güçlerin birbirlerini eşit olarak kabul etmeleri ve eşit muamelede bulunmaları yatar (Deyermund, 2018: 421-429).

Kolektif güvenlik kavramı tarih boyunca farklı dönemlerde evrim geçirmiş olmakla birlikte temel prensipleri büyük ölçüde sabit kalmıştır. Bu prensipler, uluslararası toplumun birlikte hareket ederek barışı koruma ve tehditlere karşı ortak bir cephe oluşturma fikrine dayanır. Kolektif güvenlik kavramı özellikle 20. yüzyılın üç belirgin döneminde (Birinci Dünya Savaşı, İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş sırasında) yeniden ön plana çıkmıştır. Kolektif güvenlik, uluslararası barış ve güvenliği koruma amacıyla devletlerin bir araya gelerek saldırganlığa karşı ortak bir güç oluşturma fikrini temsil eder. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından barışın sürekliliğini sağlamak ve devletler arası iş birliğini teşvik etmek amacıyla Amerika'nın 28. Başkanı Woodrow Wilson tarafından geliştirilen "*On Dört Madde*" içerisinde de yer alan bir dizi ilkeyi kapsar. Wilson'un bu yaklaşımı uluslararası ilişkilerde iş birliği, diyalog ve barışı önceliklendiren değerlere dayandığı için sıklıkla idealizmle özdeşleştirilir. Birinci Dünya Savaşı'nın bitimini takiben kurulan Milletler Cemiyeti, Wilson'un ilkelerini ve idealist

uluslararası ilişkiler yaklaşımını uygulamaya koyan öncü bir örgüt olarak ortaya çıktı. Devletleri uluslararası platformda bir araya getirerek diyalog yoluyla uluslararası meseleleri ele almayı ve yaşanan sorunlara barışçıl çözümler bulmayı amaçlamıştır (Betts, 1992).

Kolektif güvenlik anlayışının günümüzdeki somut uygulamalarından biri Avrupa Konseyi'nin öncülüğünde beş büyük Avrupa devletinin dış ve iç güvenlik konularında birlikte oluşturduğu temel kurallardır. Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'nün (KGAÖ) tüzüğü bu bağlamda özellikle dikkate değer bir örnektir. KGAÖ'nün temel hedefi üye devletler arasındaki barışı, uluslararası güvenliği ve istikrarı korumaktır. Bu hedefe yönelik olarak üye devletler, kendi bağımsızlıklarını ve toprak bütünlüklerini korumak için birlikte hareket etme konusunda taahhütte bulunmuşlardır. Ayrıca KGAÖ, uluslararası kuruluşlarla iş birliği yaparak daha kapsamlı ve etkin bir güvenlik sistemini geliştirme hedefini öncelikli olarak belirlemiştir (Semerikov, 2013). Kolektif güvenlik örgütleri bölgesel ve küresel düzeyde faaliyet gösterir. Genellikle güç dengesine kıyasla daha istikrarlı bir yapı sergilese de örgütler, büyük devletler arasındaki gerilimlerden ve çatışmalardan tamamen bağımsız değildir. Eğer yanlış yönetilirse kolektif güvenlik örgütleri, klasik güç dengesi ilişkilerine ve hatta savaşa yol açabilir (Khalifa, 2022). Devletlerin eylemleri ve güç dengelerindeki değişimlerin algılanma şekli eylemlerin kendileri kadar önemlidir. İyi niyetle yapılan bir hareketin yanlış anlaşılması, beklenenin tam tersi sonuçlara yol açabilir. İki ya da daha fazla aktör arasındaki algıların kalitesi, politik sistemin özelliklerine (demokratik ya da otoriter olmasına), güvenlik seviyesi, empati kapasitesi ve bürokratik dinamikler gibi faktörlere bağlıdır (Wilson, 2014:45).

Kolektif güvenlik organizasyonlarında saf bir güç dengesi sistemine kıyasla yanlış algılamalar ve iletişim hataları daha nadiren karşılaşılan sorunlardır. Algılar ve yanlış algılamalar teorisine göre küresel güç ilişkilerinin yapısını dikkate almak özellikle önemlidir. Soğuk Savaş sonrası dönemde Rusya ve Batı arasındaki ilişkilerin karmaşıklığı ve bu ilişkilerin yanlış algılamalardan nasıl etkilendiği

bu perspektiften daha net bir şekilde anlaşılabilir. Son zamanlarda Avrupa Birliği (AB), Rusya'da meydana gelen önemli değişikliklere yanıt verme konusunda gecikmeli bir şekilde harekete geçmiş ve politikalarını yeniden değerlendirmek durumunda kalmıştır. Süreç içerisinde kolektif olarak yaşanan analitik kapasite eksikliği, Avrupa Birliği devletlerinin Rusya'daki siyasi değişikliklere nasıl tepki vereceklerini belirleme yeteneklerindeki zorlukları gözler önüne sermiştir. Karar alma sürecinde yaşanan zorluklar özellikle Ukrayna savaşı sırasında daha da belirgin hale gelmiştir, zira bu kriz AB'nin Rusya politikasındaki zorlukları açıkça ortaya koymuştur (Chaban & Lucarelli, 2021). Soğuk Savaş'ın bitişinden itibaren Rusya, Batı dünyası tarafından hak ettiği saygıyı almada güçlük çekmiştir. Ancak Batılı devletler Rusya'nın tutumlarını ve beklentilerini tam olarak kavrayamamıştır. Bu algı farklılıklarının temelinde her iki tarafın da birbirleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması yatmaktadır (Deudney & Ikenberry, 2009). Uluslararası siyasi arenada ilişki içerisinde olan devletler arasındaki bilgi eksikliği, uluslararası ilişkilerde karşılıklı anlayışın ne kadar önemli olduğunu ve eksik olduğunda ortaya çıkan zorlukları vurgulamaktadır.

Uluslararası büyük güç değişimlerini incelemek, farklı bakış açıları arasındaki dinamikleri anlamak için hayati öneme sahiptir (Waltz, 2010). Dünya sahnesindeki güçlerin yükselişi ve düşüşü, politikaları ve etkileşimleri gibi konularda derinlemesine bir anlayış kazanmayı sağlar. Kolektif güvenlik sistemleri, güç dengesindeki ani değişiklikleri absorbe etme kapasitesine sahiptir; buna karşın, klasik güç dengesi sistemleri bu tür değişikliklere karşı en savunmasız olanlardır. Bazen küçük güç hareketleri bile beklenmedik şekilde bir dünya savaşına yol açabilir (Shahi, 2021: 172-186). Büyük güçler arasında yaşanan savaşlar genellikle ya bir gücün yayılmacı eğilimleri sonucu ortaya çıkan dengesizliklerden ya da güç kaybı yaşayan bir devletin giriştiği önleyici savaşlardan kaynaklanır. Saldırgan gerçekçiliğin temelinde yatan varsayım ise büyük devletlerin sürekli olarak daha fazla güç peşinde olduğu ve bu amaç doğrultusunda diğer devletler aleyhine genişlemeye hazır olduklarıdır (Mearsheimer, 2001). Bu teorinin tarihsel bir örneği

olarak, 19. yüzyılın sonlarında Almanya'nın yükselişi ve bu yükselişin tetiklediği iki dünya savaşı gösterilebilir.

Büyük güçler arasında gerçekleşen savaşlar kaçınılmaz olarak insani trajedilere yol açar. Böylesi bir savaşın sonrasında uluslararası düzen genellikle yeniden şekillenir. Yeniden şekillenme dönemi, büyük güçlerin yeni kurallar ve düzenlemeler üzerinde uzlaşmaya vardıkları bir zamandır (Ikenberry, 2001). Yeniden şekillenme süreci uluslararası sistemde meydana gelen önemli değişikliklerden sonra, özellikle büyük çatışmaların veya siyasi dönüşümlerin ardından gerçekleşir. Tarihsel açıdan, savaş sonrası dönemler kritik dönüm noktaları olarak kabul edilir. Savaşın kazananları intikam duygusuna kapılmış olabilirler ancak genellikle amacı uluslararası istikrarı ve düzeni yeniden tesis etmek olan stratejileri benimserler. Bu amaçla bir uluslararası güvenlik sistemi oluşturmak genelde en etkili yaklaşım olarak görülür.

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte küresel iletişim ve karar alma süreçleri daha etkin bir şekilde yönetilmeye başlanmıştır. Önceki savaşlardan çıkarılan dersler doğrultusunda büyük devletler, Birleşmiş Milletler (BM) gibi yeni kurulan uluslararası güvenlik yapılarındaki özel bir statü kazanmışlardır. Beş büyük devlet (Amerika Birleşik Devletleri, Rusya, Çin, Birleşik Krallık ve Fransa) BM Güvenlik Konseyi'nde daimi üyelik ve veto hakkına sahip olarak özel bir konuma yükselmiştir. Bu beşli yapı daha önce etkinliği sınırlı olan Milletler Cemiyeti'nin yerini alarak daha güçlü ve etkili bir uluslararası platform oluşturdu (Manookian, 2022). Ne yazık ki Soğuk Savaş sırasında iki kutuplu bir dünya düzeninde BM, etkili bir güç dengesi sistemi olarak işlev gösterememiştir. Ancak bu süreçte Batı'da hâlâ bir güvenlik topluluğu olarak örgütsel yapısını korumayı başarmıştır (Dall'Agnol, 2018: 494-515; Wood & Sthoeger, 2022).

Soğuk Savaş'ın son dönemlerinde dünya iki karşıt ittifak arasında bölünmüş durumdaydı. Sovyetler Birliği'nin Devlet Başkanı Gorbaçov, ülkenin ekonomik ve siyasi yapısını kademeli olarak reforme etmeyi hedefliyordu. Ancak reforme çabaları

nihayetinde 1991'de Sovyetler Birliği'nin ve Varşova Paktı'nın dağılmasına neden oldu (Cho, 2022). Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Rusya ciddi bir iç siyasi dönüşümle yüz yüze kaldı. 1990'ların başında yeni kurulan Rusya Federasyonu'nun Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) değeri Portekiz'inkiyle eşdeğer seviyede idi. Bu ekonomik durum bazı siyasi çevrelerce Rusya'nın *“nükleer silahlara sahip gelişmekte olan bir ülke”* olarak tanımlanmasına yol açtı. Bu dönem boyunca Rus dış politika yapıcıları, Soğuk Savaş'ı kaybetmiş olmanın gerçeğini kabullenmekte güçlük çektiler ve bu yenilgiyi aşağılayıcı bir deneyim olarak algıladılar (Hill, 2018).

Soğuk Savaş'ın büyük ölçüde kan dökülmeden sona ermiş olması göz önüne alındığında Rusya ile Batı arasında daha barışçıl bir ilişkinin temellerinin atılmasının mantıklı bir beklenti olduğu düşünülebilir. Batı'daki birçok akademisyen ve politika yapıcı Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından Rusya'nın önde gelen Avrupa-Atlantik güvenlik yapılarına, özellikle NATO'ya entegre olacağını öngörmekteydi. Ancak zaman içinde bu beklentilerin gerçekleşmediği görülmüştür. Zira Rusya tarafında NATO'nun askeri bir ittifaktan çok, esasen siyasi bir örgüt haline geleceği yönünde bir perspektif hakimdi (Sperling ve Webber, 2019: 228-260). Moskova'nın perspektifinden bakıldığında, NATO'nun tasfiye edilip yerini pan-Avrupa niteliğinde bir kolektif güvenlik organizasyonuna bırakması daha uygun bir alternatif olarak görülmüştür. Varşova Paktı'nın çöküşü de ittifakların geçici nitelikte olabileceğini göstermektedir. Bu durum realist teorisyenlerin NATO'nun da zamanla benzer bir kaderi paylaşacağını öngörmelerine neden olmuştur (Mearsheimer, 2001). SSCB veya Rusya'nın Batılı güvenlik örgütlerine özellikle NATO'ya katılma konusunda genel olarak ilgisiz olduğunu öne süren birçok siyasi argüman olmasına rağmen, dönem içerisinde NATO üyeliği fikri birkaç kez gündeme getirilmiştir (Sarotte, 2021). Örneğin Eylül 1993'te Başkan Yeltsin Rusya'nın NATO'ya katılma konusundaki ilgisini açıkça ifade etmiştir (Goldgeier, 1998). Putin, başkanlık görevinin ilk döneminde NATO'ya katılımı değerlendirmiş olsa da

olası tepkileri öngörmesi nedeniyle hiçbir zaman resmi olarak NATO üyesi olmayı istememiştir. Üstelik Rusya, NATO'nun “Barış İçin Ortaklık” programına katılmasına rağmen hiçbir zaman NATO üyeliği için resmi bir davet almamıştır (Oxford Analytica, 2021).

Rusya'nın mevcut Avrupa-Atlantik güvenlik yapılarına eşit bir statüde entegrasyonu konusunda Batı'da yeterli bir değerlendirme yapılmamıştır. Bu eksiklik günümüzdeki Rusya-Ukrayna çatışması gibi global güvenliği kökünden etkileyen bir dizi sorunun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Rusya'nın Batılı güvenlik yapılarına entegrasyonunu sağlamak amacıyla en verimli yaklaşım, Avrupa Güvenlik ve İş birliği Konferansı (AGİK) modelini temel alan yeni bir kolektif güvenlik örgütünün kurulması olabilir (Poole, 2020: 283-290). Bu model Rusya'nın mevcut güvenlik yapılarına daha uyumlu bir şekilde entegre olmasını kolaylaştırabilir. AGİK'in bir güvenlik paketi olarak ileri sürülmesi, Atlantik İttifakı'nın önemini ve geleceğini göz ardı edemeyen liderler tarafından geri çevrilmiştir. Bu durumu pekiştiren bir örnek olarak, ABD Başkanı Bush'un Fransız Başkanı Mitterrand'a, *“NATO'nun Batı'nın güvenliği ve istikrarı için vazgeçilmez bir garantör olduğu ve bu rolün başka hiçbir kurum tarafından üstlenilemeyeceği”* yönünde yaptığı açıklama gösterilebilir. 1991 yılında AGİK, etkinliği ve gücü bakımından yetersiz olarak değerlendirilmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi, Rusya'nın kolektif bir güvenlik yapısına entegrasyonu açısından kaçırılmış bir fırsat olarak tarihe geçmiştir. Batı, kolektif güvenlik ilkelerine dayanan yeni bir bölgesel güvenlik düzeni kurmayı reddederek NATO'nun devamlılığını sürdürmeyi tercih etmiş ve bu süreçte Rusya'yı bu yapıya dahil etmeme yolunu seçmiştir (Radchenko, 2020).

Sonuç itibarıyla 12 Şubat 2007'de Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Münih Güvenlik Politikası Konferansı'nda önemli bir konuşma yaparak, uluslararası alandaki duruşunu ve görüşlerini açıkça ifade etmiştir. Bu konuşmasında Putin, Soğuk Savaş sonrası uluslararası düzen hakkındaki perspektiflerini ve görüşlerini belirgin bir şekilde ortaya koymuştur. Putin konuşmasında Rusya'nın Soğuk Savaş döneminden bu yana maruz kaldığı dışlanma hissini ve bu

konudaki genel görüşlerini vurgulamıştır. Ayrıca tek kutuplu bir sistem anlayışını kesin bir şekilde reddederek, uluslararası ilişkilerde aşırı güç kullanımını sorgulamış ve Avrupa Birliği, NATO ile Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı'nın (AGİT) genişlemesine yönelik sert eleştirilerde bulunmuştur (Sarotte, 2021:28-45). Putin'in konuşması mevcut uluslararası sistemin yapısal problemlerine ve Rusya'nın bu sistem içindeki konumuna dikkat çekmiş, Rusya'nın güvenlik ve dış politika önceliklerini açıkça ortaya koymuştur.

Ukrayna'nın Tarihsel Geçmişi ve Sosyal Yapısı

1240 yılında Kiev Prenslığı'nin Tatarlar tarafından ele geçirilmesiyle başlayan tarihsel süreçte Ukrayna toprakları birçok büyük devletin nüfuz alanına girmiştir. Özellikle Karadeniz kıyısındaki Kırım bölgesi uzun bir dönem Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altında bulunmuştur. Ancak 18. yüzyılın ortalarından itibaren bölge önce Rus Çarlığı sonra Rus İmparatorluğu'nun kontrolüne geçmiştir. Kırım, Rus Çarlığı ve daha sonra Rus İmparatorluğu'nun hegemonyası altında yaklaşık iki yüzyıl boyunca kalmıştır. 1917 yılında meydana gelen Rus İhtilali'ne kadar bölge Rus İmparatorluğu'nun kontrolünde kalmıştır. İhtilalin ardından Kırım'ın siyasi ve toprak statüsünde önemli değişiklikler meydana gelmiş, bölge 20. Yüzyılın büyük bölümünde çeşitli siyasi dönüşümler yaşamıştır (Skvorets & Kudinov, 2021). Ukraynalıların yaşadığı bölgelerde kısa süreliğine de olsa bir ulus devlet kurma çabaları gözlemlenmiştir. Ancak 1920 yılından itibaren Ukrayna, 1991 yılına dek Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) bir parçası olarak birlik cumhuriyeti olarak varlığını sürdürmüştür. İkinci Dünya Savaşı sırasında Ukrayna'nın batısında yaşayan Katolik nüfusun bir kısmının Nazi ordularına destek verdiği, doğusunda yaşayan Ortodoks nüfusun ise Kızıl Ordu'ya katıldığı gözlemlenmiştir (Sönmez vd., 2015:658).

Üniter bir ulus devlet yapısına sahip olan Ukrayna aynı zamanda zengin bir etnik çeşitliliği barındırmaktadır. Bu çeşitlilik

ülkenin tarihi, coğrafi ve kültürel yapısını yansıtarak Ukrayna'nın toplumsal ve siyasi hayatına önemli bir boyut kazandırmaktadır. Çeşitlilik aynı zamanda toplumsal ve politik dinamikleri de beraberinde getirmektedir. Ukrayna'daki etnik yapıyı analiz ederken genellikle iki farklı sınıflandırma metodu benimsenir. İlk analize göre Ukrayna'daki etnik gruplar; etnik Ukraynalılar, Rus kültürüne yakın Ukraynalılar, Ukraynalı kültürüne yakın Ruslar ve Rus kimliğini sıkı sıkıya benimsemiş Ruslar olarak sınıflandırılır. Ancak daha geniş bir perspektifle değerlendirildiğinde Ukrayna'nın etnik mozaigi çok daha fazla çeşitlilik gösterir. Ukrayna'nın geniş etnik yelpazesinde; Kırım Tatarları, Gagavuzlar, Rumenler, Macarlar, Polonyalılar, Ermeniler, Almanlar ve Yahudiler gibi çeşitli gruplar yer almaktadır. Ayrıca Ruslar da Ukrayna'da sayısal olarak önemli bir demografik grubu oluşturmakta ve siyasi değişiklikleri tetikleyebilecek potansiyele sahiptir. Bu nedenle onların etkisi özellikle dikkate değerdir. Ukrayna'da gözlemlenen etnik çeşitlilik, coğrafi olarak da belirgin bir şekilde kendini göstermektedir. Ülke temel olarak Batı ve Doğu olmak üzere iki ana coğrafi bölgeye ayrılmaktadır ve bu ayrımın kökleri tarihsel sebeplere dayanmaktadır. Ukrayna'nın batı bölgeleri uzun bir dönem Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun egemenliği altında kalmıştır. Bu bölgede yaşayan Katolik Ukraynalılar kendilerini Avrupa'nın bir parçası olarak görmeye meyilli olup güçlü bir Ukraynalı milli kimliğiyle özdeşleşmektedirler. Ukrayna'nın batı bölgelerinde milli kimlik yönelimi daha belirgindir. Ülkenin batısında Avrupa entegrasyonuna yönelik destek yüksek düzeydeyken, Ukrayna'nın doğusundaki bölgeler uzun bir süre Çarlık Rusya'nın yönetimi altında kalmıştır. Bu bölgelerde yaşayan çoğunlukla Ortodoks Ukraynalılar ve Rus azınlık, Rusya ile derin bağlar kurmuş olup, kendilerini Ruslarla eşit bir Slav ulusu olarak tanımlamaktadırlar. Özellikle kentlerde Rus kültürünün güçlü etkisi altında kalan topluluklar bulunmakta ve bu durum, Ukrayna'nın doğusunda Rusya'ya yönelik daha olumlu tutumların oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Bölgesel farklılıklar, Ukrayna'nın iç siyasetinde ve dış politika yaklaşımlarında önemli bir etken olarak

görülmekte ve ülkenin çeşitli bölgelerinin farklı dış politika eğilimlerine sahip olmalarını açıklamaktadır. Bu coğrafi ve kültürel farklılıklar Ukrayna'nın bölgesel ekonomik faaliyetlerine de önemli ölçüde etki etmektedir. Ülkenin batı bölgeleri yoğun Katolik nüfusu nedeniyle tarımı önemli bir ekonomik faaliyet olarak öne çıkarmaktadır. Öte yandan doğu bölgeleri, madencilik ve ağır sanayi gibi sektörlerin daha baskın olduğu bir ekonomik yapıya sahiptir. Doğu bölgesindeki sanayi faaliyetleri, bölgenin zengin doğal kaynaklarına ve tarihsel sanayi mirasına dayanmaktadır. Ülkenin ekonomik faaliyetlerinin coğrafi ve kültürel dağılımı bölgelerin tarihi gelişim süreçlerini ve mevcut ekonomik potansiyellerini yansıtmakta olup, Ukrayna'nın çeşitli bölgelerinin ekonomik ve sosyal yapılarının farklılıklarını belirgin bir şekilde göstermektedir (Özdal, 2015: 74). Rusya-Ukrayna savaşı, Ukrayna'nın çeşitli ekonomik özelliklerini daha da ön plana çıkarmış ve uluslararası dış politika arenalarında Ukrayna'nın stratejik önemini arttırmıştır. Savaşın etkisiyle Ukrayna'nın enerji kaynakları, tarım ürünleri ve sanayi kapasitesi hem bölgesel hem de küresel dış politika kararlarında daha belirgin bir rol oynamaya başlamıştır. Elbette çatışmalar Ukrayna'nın sanayi üretimini ve ekonomik istikrarını doğrudan etkilemektedir. Aynı zamanda çatışmalar Rusya'nın askeri ve ekonomik stratejilerini de şekillendirmekte ve Ukrayna'nın savunma politikalarında önemli değişikliklere yol açmaktadır.

SSCB'nin dağılmasının ardından Ukrayna planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçiş yapmıştır. Bu süreçte devlete ait fabrika ve gayrimenkulleri özelleştiren iş adamları “oligark” olarak adlandırılmaya başlandı. Oligarklar Ukrayna'nın sadece sosyal hayatını değil aynı zamanda ekonomik yapısını da derinden etkilemiştir. 1994 ile 2005 yılları arasında iki dönem boyunca Ukrayna'nın cumhurbaşkanı olarak görev yapan Leonid Kuçma, Rus yanlısı politikalarıyla tanınmıştır. Kuçma'nın Dnipropetrovsk'taki önemli bir sanayi tesisinin başkanlığını yapmış olması Ukrayna'da siyasi elitler ile iş dünyası arasındaki yakın ilişkilere çarpıcı bir örnek olarak gösterilebilir (Kuzio, 2015: 157-169). Ukrayna'da faaliyet gösteren oligarkların hem Batı ülkeleri hem de Rusya

Federasyonu ile derinlemesine ilişkileri bulunmaktadır. Ancak bu ilişkilerin odak noktası genellikle uluslararası bağlantıları genişletmekten ziyade, mevcut siyasi ve ekonomik yapıyı koruma amacına yöneliktir. Ukrayna'daki iç siyasi kargaşanın oligarklar arasındaki rekabetten kaynaklandığı iddia edilmektedir. Özellikle devrik lider Yanukoviç'in cumhurbaşkanlığı döneminde Ukrayna ekonomisinin yaklaşık %35'lik bir kısmının özelleştirilmesinin planlandığını açıklaması hem ekonomik hem de siyasi arenada gerilimi önemli ölçüde artırmıştır (İmanbeyli, 2014: 4-5). Bu artan gerilim 2014 yılında Ukrayna'da yaşanan krize kadar sürekli yükselmiş ve krizin patlak vermesinde önemli bir etmen olmuştur.

Ukrayna'nın tarihsel ve kültürel bağlamda yaşadığı bölünmüşlük seçim sonuçlarına da doğrudan yansımaktadır. Özellikle Ukrayna'nın doğu bölgeleri ve Kırım'da, Rusya ile yakın ilişkiler kurmayı savunan adaylar ve siyasi partiler geniş halk desteği almaktadır. Ukrayna'nın batısında ise ülkenin ulusal kimliğini vurgulayan ve Rusya'ya daha mesafeli bir yaklaşım sergileyen adaylar ve partiler daha fazla tercih edilmektedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından gerçekleşen ilk dört parlamento ve cumhurbaşkanlığı seçimi Ukrayna'nın farklı coğrafi bölgelerinin politik eğilimlerini belirgin bir şekilde gözler önüne sermiştir. 2010 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde de Ukrayna'nın coğrafi bölgelere göre farklı politik eğilimleri devam etmiştir; Viktor Yanukoviç özellikle ülkenin doğu bölgelerinden, Yulia Timoşenko ise batı bölgelerinden daha fazla destek almıştır (Özdal, 2015: 76).

Ukrayna'daki sosyal bölünmüşlük ülkenin dış politika ve güvenlik algılamalarında belirleyici bir rol oynamaktadır. Karar vericiler için sadece kişisel kimlikleri değil aynı zamanda ülkenin tarihi ve coğrafi gerçekleri de önemli faktörler olarak öne çıkmaktadır. Sovyet sonrası dönemde Ukrayna'nın komşularıyla olan derin sosyal ve kültürel bağlar, politikacılarının güvenlik ve dış politika tercihlerini şekillendiren temel unsurlardan biri olmuştur. Ukraynalı liderler, ülkenin coğrafi konumunu ve içsel bölünmüşlüğü göz önünde bulundurarak Rusya ile Avrupa arasında denge kurma çabası içinde olmuşlardır. Ukrayna'nın dış politikasında denge

kurma çabaları ülkenin liderlerinin tutumlarında açıkça görülebilir. Örneğin, Rusya'ya yakınlığıyla bilinen ikinci Cumhurbaşkanı Leonid Kuçma görev süresince Avrupa Birliği ile daha sıkı ilişkiler geliştirmeye çalışmıştır. Diğer yandan Cumhurbaşkanı olarak göreve başladıktan sonra Leonid Kuçma'nın ilk yurtdışı ziyaretini Rusya'ya gerçekleştirmesi, Ukrayna'nın dış politikasında önemli bir adım olarak kabul edilir. Bu ziyaret iki ülke arasındaki ilişkilerin doğası ve gelişimi açısından sembolik bir öneme sahiptir. Rusya-Ukrayna ilişkisini Nicos Poulantzas'ın teorik çerçevesinden değerlendirdiğimizde her iki ülkenin ekonomik, siyasi ve ideolojik açıdan farklı düzeylerde ortaya çıktığı görülebilir. Poulantzas'ın teorisine göre devletler arası ilişkiler sadece ekonomik ve siyasi güç dengeleri ile sınırlı kalmaz aynı zamanda bu güçlerin ideolojik ve kültürel boyutları da önem taşır. Rusya ve Ukrayna arasındaki etkileşimler sadece iki ülkenin ekonomik ve siyasi güçlerinin karşılaştırılmasıyla değil aynı zamanda bu güçlerin nasıl kullanıldığı ve ideolojik temelleriyle de anlaşılabilir. Böylece iki ülkenin ilişkilerinin çeşitli düzeylerdeki karşılıklı etkileşimler ve çatışmalar yoluyla daha karmaşık bir yapıya sahip olduğu görülür (Poulantzas, 2018:37).

Coğrafi ve Stratejik Önemiyle Ukrayna

Ukrayna'nın coğrafi konumu tarihsel süreç içerisinde hem stratejik bir öneme sahip olmasını sağlamış hem de çeşitli kavimlerin ve devletlerin ilgisini çekmiştir. Ukrayna, Avrupa kıtasının en büyük ülkesi olarak stratejik bir konuma sahiptir. Tarihsel süreç boyunca Ukrayna birçok kabileye ve beyliğe ev sahipliği yapmış ve bu sayede zengin kültürel miras oluşturmuştur. Orta Çağ'dan günümüze kadar bu topraklar üzerinde birçok farklı devletin kurulduğu ve genişlediği görülmektedir (Mitryasova vd. 2021: 125-130). Kurulan beyliklerden biri olan Kiev Prenslığı 9. yüzyılda kurulduğunda, Rus tarihinin dönüm noktalarından birini oluşturmuştur. Fakat Ukrayna'nın tarihsel özelliği sadece bununla sınırlı değildir. Zaman içinde coğrafi konumu nedeniyle Ukrayna, çeşitli güç merkezleri arasında sürekli bir güç mücadelesinin odak noktası haline gelmiştir. Ukrayna'nın coğrafi konumu hem Avrupa'daki hem de Rusya'daki

bölgesel güçler tarafından tarih boyunca stratejik bir geçiş noktası olarak değerlendirilmiştir (Mankoff, 2014: 60). Jeopolitik öneminin yanı sıra Halford Mackinder'in Heartland Teorisi'nde vurguladığı gibi, Ukrayna Avrasya bölgesinin “Kalpgah” (Heartland) kısmında yer alır. Mackinder'a göre Heartland küresel hâkimiyet için stratejik bir anahtar konumdadır. Mackinder'in Heartland Teorisi, Heartland'a sahip olan veya bu bölgede etkin bir güç olabilen bir devletin potansiyel olarak dünyaya hâkim olabileceğini öne sürer. Bu nedenle Ukrayna'nın jeopolitik konumu onu uluslararası arenada kritik bir oyuncu haline getirmektedir (Özalp, 2016:597). Özellikle Rusya için Ukrayna, Avrupa ile olan sınırında stratejik bir bariyer ve tampon bölge olarak işlev görmekte, Batılı ülkelerle arasında bir geçiş bölgesi oluşturmaktadır. Ukrayna'nın stratejik konumu Rusya'nın Yurtdışı Yakın Politikası bağlamında özellikle dikkat çekicidir. Bu politika Rusya'nın komşu ülkelerle olan ilişkilerini ve bu ülkeler üzerindeki etki alanını yönetme yaklaşımını içermekte olup, Ukrayna'nın bu politikada özel bir yere sahip olduğu gözlemlenmektedir. Ukrayna, Rusya için sadece coğrafi komşuluk açısından değil aynı zamanda tarihsel, kültürel ve siyasi bağlantılar açısından da stratejik bir öneme sahiptir.

12. yüzyıldan beri Rus dilinde kullanılan “Ukrayna” kelimesi, "sınır ülkesi" veya “uç ülke” anlamına gelmektedir (Al ve Özdil, 2017: 157). Dilbilimsel ayrıntı günümüzde birçok Rus vatandaşının Ukrayna'ya yönelik algısını ve anlayışını şekillendiren önemli bir faktördür. Gerçekten de Rusya'nın entelektüel kesimi ve halkının önemli bir kısmı Ukrayna'yı bağımsız bir devlet olarak değil, Rusya'nın zengin ve özgün tarihî öyküsünün ayrılmaz bir parçası olarak algılamaktadır. Rusya ve Ukrayna arasındaki tarihi ve kültürel bağların derinliği, bazı Rus aydınları ve halk kesimleri tarafından Ukrayna'nın Rusya'nın tarihi ve özgün hikayesinin özel bir parçası olarak görülmesine yol açmıştır (Saraçlı, 2015). Rusya, Ukrayna'yı jeopolitik konumunun stratejik önemine dayanarak kendi etki alanının bir parçası olarak kabul etmekte ve bağımsız bir Ukrayna varlığını yalnızca geçici bir durum olarak değerlendirmektedir. Bu algı sadece tarihsel veya kültürel bağlarla

açıklanamamakta; daha karmaşık ve çeşitli faktörlerin etkisini yansıtmaktadır. Ukrayna, stratejik olarak Avrupa'nın iki önemli bölgesel güvenlik kompleksi ile Avrasya'daki Sovyet sonrası bölge arasında kritik bir sınırdaki yer alır. Bu coğrafi konum Ukrayna'nın uluslararası ilişkiler ve bölgesel güvenlik açısından önemini artırmaktadır. Jeopolitik konumu ülkenin sahip olduğu enerji potansiyeliyle birleştiğinde, Ukrayna'nın coğrafi konumunun stratejik değerini daha da yükseltmektedir. Ukrayna'nın enerji kaynaklarına erişimi, bölgesel güç dengelerinde önemli bir faktör oluşturmakta ve bu da ülkenin uluslararası sahnede oynadığı rolü güçlendirmektedir. Ukrayna, 29 milyar metreküp enerji üretim kapasitesiyle dünya sıralamasında 29'uncu sıradadır. SSCB döneminden kalma enerji santrallerinin modernizasyonu ve kapasitelerinin artırılması, Ukrayna'nın önemli bir gelişme potansiyeli kazanmasını sağlamıştır (Claessen, 2021:122). Rusya coğrafi konumunun bir sonucu olarak enerji kaynaklarını Avrupa Birliği'ne ihraç etmek amacıyla Ukrayna üzerinden geçen boru hatlarına büyük ölçüde bağımlıdır. Ukrayna'dan Rusya'ya uzanan toplam yedi boru hattı bulunmaktadır. Boru hatlarının varlığı Ukrayna'yı Avrupa'nın enerji dağıtım ağına stratejik bir merkezi haline getirmekte aynı zamanda Kiev yönetimine enerji taşımacılığını zaman zaman politika aracı olarak kullanma imkânı tanımaktadır. Bu durum özellikle enerji fiyatları ve boru hattı ücretleri konusunda yaşanan anlaşmazlıklar sırasında Ukrayna ile Rusya arasında ciddi gerilimlere yol açabilmektedir (Özdil, 2017: 162). Örneğin, 2006 ve 2009 yıllarında yaşanan doğalgaz krizleri, Rusya ve Ukrayna arasındaki anlaşmazlıkların belirgin örnekleridir. Bu dönemlerde, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik doğalgaz fiyatlarını ciddi şekilde yükseltmesi ve buna karşın Ukrayna'nın transit ücretlerinde artırım yapması, ekonomik problemten öte siyasi bir gerilime dönüşmüş ve Avrupa'nın enerji tedarik güvenliğini riske atmıştır. Bu tür olaylar, Ukrayna'nın enerji politikası ve dış ilişkilerinin şekillenmesinde etkili olmuştur. Enerji kaynakları ve boru hatları üzerindeki politik manevralar, Ukrayna'nın Rusya ve Avrupa Birliği ile ilişkilerinde kritik bir rol oynamıştır. Ayrıca, bu

gerilimler Ukrayna'nın enerji kaynaklarını çeşitlendirmeye ve enerji güvenliğini artırmaya yönelik ihtiyacını da vurgulamaktadır.

Avrupa'nın doğalgaz ihtiyacının yaklaşık yüzde 80'i Ukrayna üzerinden geçen boru hatları aracılığıyla karşılanmaktadır. Bu miktar Rusya'nın toplam doğalgaz ihracatının yaklaşık yarısına denk gelen miktarı temsil etmektedir. Stratejist Zbigniew Brzezinski, 1990'larda Ukrayna'nın jeopolitiğinin Batı ittifakı için önemine dikkat çekerek, Avrupa Birliği ve NATO'nun doğuya doğru genişlemesinin gerekliliğini savunmuştur (Claessen, 2021:122). Enerji bağlantılarının derinliği, Rusya'nın Ukrayna'nın NATO ve Avrupa Birliği gibi Batılı uluslararası kuruluşlara katılımını engellemeye yönelik eğilimlerini açıklamada önemli bir faktördür. Özellikle güvenlik uzmanı Barry Buzan'ın vurguladığı gibi, Sovyet sonrası bölgede yer alan Ukrayna, Moldova, Beyaz Rusya ve Rusya'nın oluşturduğu jeopolitik yapı içinde daha net bir anlam kazanmaktadır. Buzan'ın analizinde bu devletler, Kafkasya ve Orta Asya'ya kıyasla daha istikrarlı bir yapıya sahip olup, bu coğrafyadaki güvenlik meseleleri Rusya'nın dış politikasında merkezi bir yer tutmaktadır (Buzan, 2003: 416). Rusya için bu bölgede özellikle Ukrayna'da yaşanan güvenlik meseleleri hem bölgesel istikrarı hem de Rusya'nın kendi güvenlik algılarını doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda Ukrayna'nın Batılı ittifaklara yakınlaşma çabaları, Rusya'nın enerji politikaları ve güvenlik stratejileri ile iç içe geçmiş bir yapı oluşturmakta, Rusya'nın Ukrayna üzerindeki etki çabaları, bölgesel güvenlik konularında neden bu kadar etkin ve dikkatli olduğunu gösterirken, aynı zamanda Ukrayna'nın uluslararası alandaki manevralarının da önemini ortaya koyar.

Zbigniew Brzezinski Ukrayna'nın Avrasya'da imparatorluk kurma kapasitesi için olmazsa olmaz bir parça olduğunu belirtmiştir (Özalp, 2016). Brzezinski'ye göre eğer Moskova, Ukrayna üzerindeki kontrolünü yeniden kazanabilirse, Avrupa ve Asya'da bir süper güç olarak tekrar ortaya çıkma potansiyeline sahiptir. Ayrıca Ukrayna, savunma bağlamında da Rusya için stratejik bir öneme sahiptir. Özellikle havacılık ve savunma sektörlerinde Rusya'nın Ukrayna'ya olan teknik ve endüstriyel bağımlılığı dikkat çekicidir.

Ukrayna'dan Rusya'ya yapılan askeri ihracatın yaklaşık %30'luk kısmı Rusya'nın kendi iç üretimiyle kolaylıkla ikame edemediği ürünlerden oluşmaktadır (Özalp, 2016). Eğer Ukrayna bu kritik alt sistemlerin satışını durdurursa Rusya'nın yüksek teknolojik sistemleri kendi imkanlarıyla tekrar üretmek için maliyetli yatırımlara başvurması kaçınılmaz hale gelecektir. Aynı zamanda Ukrayna'nın varlığı ve bağımsızlığı Putin'in yönettiği Rusya modeline karşı meydan okuma teşkil etmektedir. Avrupa ve Batı ile sıkı ilişkileri bulunan, aynı zamanda istikrarlı ve demokratik bir yapıya sahip olan Ukrayna, Putin'in Sovyet sonrası bölgesel alanda desteklediği yönetilen demokrasi anlayışına önemli bir alternatif model sunmaktadır. Alternatif model bölgedeki demokrasi ve yönetim anlayışları arasında çeşitliliği teşvik etmektedir. Bu nedenle Putin, Ukrayna'nın uluslararası itibarını zedelemek ve gücünü zayıflatmak amacıyla Kiev'deki hükümeti sık sık “faşist” ve “neo-Nazi” olarak nitelendirmiştir.

Rusya-Ukrayna Dinamikleri ve Küresel Aktörlerin Sahadaki Rolü

Rusya ve Ukrayna arasındaki çatışma, 21. yüzyılın en önemli jeopolitik krizlerinden biri olarak tarihe geçmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından iki ülke arasındaki ilişkiler zamanla gerginleşmiş ve sonunda açık bir çatışmaya dönüşmüştür. Rusya'nın 2014 yılında Kırım'ı ilhak etmesi ve ardından Doğu Ukrayna'daki ayrılıkçı hareketlere destek vermesi, çatışmaların fitilini ateşlemiştir. Ayrılıkçı hareketler uluslararası toplumda geniş çaplı tepkilere yol açmış, birçok ülke Rusya'ya karşı ekonomik yaptırımlar uygulamaya başlamıştır. Rusya ise eylemlerini, tarihi ve kültürel bağlarını gerekçe göstererek meşru olarak nitelendirmektedir. Öte yandan Ukrayna'nın Batı ile olan ilişkileri, özellikle Avrupa Birliği ve NATO ile yakınlaşma çabaları Rusya'nın güvenlik endişelerini tetiklemiş ve bölgedeki gerilimi daha da artırmıştır. Ukrayna'nın Batı yanlısı yönelimi, Rusya'nın bölgedeki etki alanını sınırlama ve NATO'nun genişlemesine karşı bir tepki olarak değerlendirilebilir. Küresel aktörlerin bu çatışmadaki rolleri ise karmaşık ve çok boyutludur. Amerika Birleşik Devletleri ve

Avrupa Birliği, Ukrayna'ya diplomatik ve askeri destek sağlayarak Rusya'ya karşı bir duruş sergilemiştir. Bu destek, sadece askeri yardım ve eğitimlerle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda ekonomik ve siyasi destekleri de içermektedir. NATO'nun bu çatışmadaki rolü de dikkate değerdir. NATO, Doğu Avrupa'daki üye ölkelerinin güvenliğini sağlama amacıyla bölgede askeri varlığını artırmıştır. Güçlenen NATO varlığı Rusya'nın güvenlik endişelerini daha da artırarak, bölgedeki gerilimi daha da tırmandırmıştır. Diğer yandan, Çin gibi bazı küresel güçler ise daha dengeli bir yaklaşım sergileyerek, çatışmanın diplomatik yollarla çözölmesi gerektiğini vurgulamıştır. Çin'in bu tutumu, kendi jeopolitik çıkarlarını ve Rusya ile olan stratejik ortaklığını yansıtmaktadır.

Rusya ve Ukrayna arasındaki ilişkiler Sovyetler Birliği'nin çöküşünden bu yana karmaşık bir evrim süreci içinde olmuştur. Sovyet sonrası dönemde Ukrayna'nın bağımsızlık kazanması başlangıçta Ukrayna ve Rusya arasındaki ilişkilerin kendi iç dinamiklerine göre şekillenmesine neden olmuştur. Ancak zaman içinde bu ilişkiler küresel aktörlerin bölgedeki çıkar ve stratejileri doğrultusunda yeniden tanımlanmıştır. Küresel düzeyde özellikle Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa Birliği (AB), Rusya'nın Ukrayna üzerindeki etkisini sınırlandırmak için çaba göstermiştir (Sakwa, 2022). 2014 yılında Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesi ve Donbas bölgesinde yaşanan çatışmalar, uluslararası arenada daha fazla çaba harcanmasına yol açmıştır. Yaşanan gelişmeler Batı'nın Rusya'ya karşı ekonomik yaptırımlar uygulama kararını almasına ve NATO'nun bölgedeki askeri varlığını artırma yönünde adımlar atmasına neden olmuştur (Kaczmarek, 2015). Atılan adımlar özellikle Kırım'ın ilhakı ve Donbas'taki çatışmaların ardından bölgenin güvenlik dinamiklerini etkilemek amacıyla alınmıştır. Bununla birlikte Rusya'nın Ukrayna üzerindeki artan etkisi, Asya'nın yükselen gücü olan Çin'in bölgedeki ilgisini de tetiklemiştir. Enerji ve doğal kaynak ihtiyaçlarına yönelik olarak Çin, Rusya ile olan ekonomik ilişkilerini daha da derinleştirmiş; Ukrayna ile ekonomik bağlarını genişletme yönünde adımlar atmıştır (Lukin, 2018).

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından yaşanan tarihsel gelişmeler Ukrayna krizinin yeni başlamayan bir kriz olmadığını ortaya koymaktadır. Avrupa Birliği (AB) başlangıçta Ukrayna ve Rusya ile “Ortaklık ve İş birliği Anlaşması” aracılığıyla ilişkilerini sürdürdü. Ancak Turuncu Devrim'in gerçekleşmesi AB'nin iki ülke ile olan ilişkilerinde önemli bir dönüm noktası oluşturdu. Batılı örgütlerin Rusya sınırlarına doğru gerçekleştirdiği genişlemeler ve Avrupa Komşuluk Politikası ile Doğu Ortaklığı'nın hayata geçirilmesi, Gürcistan Savaşı'nın patlak vermesi ile hem AB'nin hem de Rusya'nın dış politika yaklaşımlarında belirgin bir değişikliğe neden olmuştur. Yaşanan gelişmeler, bölgesel güvenlik ve dış politika stratejilerinde yeni dinamiklerin ve yaklaşımların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Gürcistan Savaşı'nın patlak vermesi özellikle batılı devletler için Ukrayna krizi öncesinde önemli bir uyarı işareti oluşturmıştır. Ayrıca bölgesel güvenlik dinamiklerindeki değişikliklere ve Rusya'nın bölgesel politikalarındaki önemli değişimlere ışık tutmuştur. ABD'nin bölgeye yönelik tutumu özellikle Rusya ve Avrupa arasındaki ilişkilerin gelişimi açısından kritik bir öneme sahiptir. Rusya'nın Avrupa ile ilişkilerini iyileştirme ve mevcut endişelerini giderme yönündeki çabalarının başarısızlıkla sonuçlanması, ABD'nin bölge politikalarının etkisini daha da belirgin hale getirmiştir. AB'nin Ukrayna ile Ortaklık Anlaşması'nın (AA) imzalama konusunda ısrarlı tutumu ve Rusya'nın müdahalesine karşı çıkışı, AB'nin bu süreçte sergilediği tutarsız yaklaşımını gözler önüne sermektedir. Bu krizin temelinde Rusya'nın kendi etki alanının genişlemesine karşı duyduğu endişe yatmaktadır.

2008 yılında ABD'nin Bükreş zirvesinde Gürcistan'ın NATO'ya üyelik potansiyeline dair verilen işaretler Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana donuk kalan Güney Osetya ve Abhazya meselelerini tekrar gündeme getirmiştir. Bu iki bölge Gürcistan'ın egemenliği altında olmasına rağmen, Rusya'nın desteklediği ayrılıkçı hareketlerin etkin olduğu bölgelerdir. NATO'nun genişlemesi ayrılıkçı bölgelerdeki gerginliği tetiklemiş ve Gürcistan'ın toprak bütünlüğüne yönelik endişeleri artırmıştır. Bu

durum, protestolar sonrası yaşanan siyasi gerginliği daha da körüklemiş, Rusya'nın protestoları ve siyasi gerginliği bahane ederek bölgeye müdahale etmiştir. Rusya müdahalesi Gürcistan'ın iç sorunlarını çözme konusunda önemli zorluklarla karşılaşmasına yol açmıştır. Avrupa Birliği, Gürcistan Savaşı sırasında çatışmayı sona erdirmek amacıyla siyasi diyalog süreçlerine aktif olarak dâhil olmuştur. Ancak Rusya'nın, Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü ve egemenliğini ihlal etmesi Batılı ülkeler tarafından şiddetle kınanmıştır. Yaşanan ihlaller bölgesel güvenlik politikalarında yeni bir gerginlik döneminin başlangıcını işaret etmiştir (Mikalay & Neuman, 2022: 1-15). AB'nin dönem başkanlığını yürüten Sarkozy ve Rusya'nın lideri Dmitry Medvedev arasında, Rusya'nın Güney Osetya ve Abhazya dışındaki bölgelerden çekilmesi konusunda bir mutabakat sağlanmıştır. Rusya, iki bölgeye bağımsızlık statüsü vermiş ve bu bağımsızlığı resmi olarak tanımıştır. Öte yandan ABD'de göreve gelen yeni yönetim, önceki hükümetin Rusya politikasını gözden geçirme kararı almıştır. Yeni yönetim Rusya ile ilişkileri yeniden yapılandırmayı amaçlayan ve iki ülke arasındaki gerginlikleri azaltmayı hedefleyen “reset politikası” benimsemeye yönelmiştir (Schwab, 2020). Bu politika özellikle diplomatik ve güvenlik alanlarında Rusya ile daha yapıcı bir iş birliği kurmayı hedeflemekteydi. Ancak Rusya açısından NATO ve AB'nin eski Sovyet sahasına yönelik genişlemesi kabul edilemez bir tehdit olarak algılanmaktadır. Bu tehdit algısı özellikle Gürcistan Savaşı sırasında somut bir şekilde kendini göstermiş, Rusya'nın bu genişlemeye karşı nasıl tepki verebileceğinin açık bir göstergesi olmuştur. AB bu anlaşmaya olan bağlılığını net bir şekilde ortaya koymakta yetersiz kalmış ve Rusya'nın anlaşma şartlarını ihlal etmesine karşı belirgin bir tepki göstermemiştir (Tyushka & Schumacher, 2021). AB'nin Gürcistan Savaşı'na olan tavrı, Rusya tarafından bir zayıflık göstergesi olarak algılanmıştır. Ancak Ukrayna krizinde AB'nin durumu farklı olmuştur. Rusya'ya karşı ortak bir cephe oluşturulamamıştır. AB içerisinde üye ülkeler arasında farklı politik ve stratejik önceliklerin bulunması özellikle Rusya ile ilgili konularda ortak bir yaklaşımın benimsenmesini zorlaştırmaktadır.

AB üye ülkeleri arasında Rusya'nın Gürcistan'daki askeri müdahalesine ve Gürcistan'ın ayrılıkçı bölgelerine yönelik eylemlerine karşı gösterilen tepkilerde önemli tutarsızlıklar gözlemlenmiştir. Bazı üye devletler Rusya'nın Gürcistan'daki askeri müdahalesini şiddetle kınamışken bazıları ise Gürcistan'ın ayrılıkçı bölgelerine yönelik eylemlerini Rusya'yı kışkırtmak olarak değerlendirmiştir. Rusya'nın kendi sınırlarına özellikle de Rusya tarafından tehdit olarak görülen NATO'ya yönelik herhangi bir genişlemeyi reddettiğini kanıtlaması Gürcistan Savaşı'nın önemli bir boyutunu oluşturur. Gürcistan Savaşı sırasında AB kurumları sürecin başlangıcından itibaren doğrudan müdahil olmaktan kaçınmıştır. Bununla birlikte AB, çatışmanın tarafları arasındaki askeri gerginliği azaltmak ve çatışmayı sonlandırmak için somut ve kararlı adımlar atmıştır (Gavasso, 2021). Sonuç olarak Rusya-Ukrayna ilişkileri ve bu ilişkilerdeki küresel aktörlerin rolü hem bölgesel hem de küresel düzeyde sürekli değişen dinamikler altında evrilmektedir. Bu karmaşık ilişkiler ağı sadece iki ülke arasındaki çatışmadan çok daha fazlasını temsil etmektedir; küresel güç dengelerini, uluslararası ilişkileri ve stratejik hesaplamaları derinden etkilemektedir. Rusya-Ukrayna çatışması bu nedenle, uluslararası toplumun güvenlik, diplomasi ve ekonomik politikalarına yönelik yeni meydan okumaları beraberinde getirmektedir. Küresel aktörler tarafından Ukrayna'daki siyasi gelişmelerin doğru bir şekilde analiz edilmesi, bölgesel barış ve istikrarın sağlanmasında kritik bir rol oynamaktadır.

Ukrayna Sorunu ve Güvenlik Algısını Etkileyen Faktörler

Son yıllarda Ukrayna uluslararası arenada dikkat çekici bir ülke olarak öne çıkmıştır. Ülkenin stratejik konumu, zengin doğal kaynakları, zengin tarihi ve kültürel mirası Ukrayna'nın güvenlik algısını ve politikasını şekillendiren temel faktörler arasında yer almaktadır. Ukrayna'nın Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını kazanmasının ardından Rusya ile olan ilişkileri sürekli olarak karmaşık bir yapıya sahip olmuştur. Karmaşıklık özellikle enerji bağımlılığı ve tarihi bağlar nedeniyle Ukrayna'nın güvenlik algısını

sürekli olarak etkilemekte ve şekillendirmektedir. Özellikle doğalgaz sevkiyatındaki kesintiler Ukrayna için sadece ekonomik bir güvenlik sorunu oluşturmakla kalmayıp aynı zamanda siyasi ve stratejik anlamda da Ukrayna'nın hareket alanını sınırlamaktadır (Dragneva & Wolczuk, 2016: 678-698). Sovyetler Birliği'nden ayrılan ülkeler sosyalist rejimin sona ermesiyle birlikte kademeli olarak AB ve NATO gibi Batılı kuruluşlara dahil olmaya başlamışlardır (Pabriks & Kudors, 2015:78).

Ukrayna ile Rusya arasındaki ilişkilerde görülen anormallik, istikrarsızlık ve çatışmalar Sovyetler Birliği'nin dağılmasından bu yana süregelen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. 2013 yılının sonlarında, Ukrayna hükümetinin AB ile yeni bir anlaşma imzalamama kararı almasının ardından patlak veren protestolar sadece uluslararası arenada geniş yankı bulmakla kalmamış aynı zamanda ülkenin kendi içinde istikrarsızlığı artıran önemli zorluklara sebep olmuştur (Dragneva & Wolczuk, 2016: 678-698). Protestoların sonuçları sadece Cumhurbaşkanı Yanukoviç'in Ukrayna'dan kaçışıyla sınırlı kalmamıştır. Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi ve etnik Rus azınlığı koruma bahanesi altında Ukrayna'nın doğu bölgelerindeki ayrılıkçı hareketlere destek olmasına yol açmıştır. Rusya'nın karışması bölgedeki siyasi ve etnik gerilimleri daha da artırmıştır (Korovkin & Makarin, 2019). 2014 yılında Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesi uluslararası toplumun geniş bir kesimi tarafından şiddetle kınanmış ve bu olay, NATO ve Avrupa Birliği gibi uluslararası örgütlerin doğu sınırında artan güvenlik endişelerine neden olmuştur. Uluslararası endişelerin sonucu olarak NATO, Doğu Avrupa'daki üye ülkelere yönelik savunma kapasitesini artırmış, askeri tatbikatların sayısını çoğaltmış ve bölgeye ek askeri birlikler konuşlandırmıştır. Avrupa Birliği de bu süreçte bölgesel güvenlik politikalarını güçlendirmek ve Rusya'nın eylemlerine karşı koymak amacıyla diplomatik çabalarını artırmıştır. Siyasi örgütlerin bu girişimleri bölgedeki güvenlik durumunu stabil hale getirmeye ve ileride benzer olayların önüne geçmeye yönelik uluslararası toplumun ortak çabalarını yansıtmaktadır. Ancak bu çabaların sınırlılıkları da görülmüştür, Ukrayna krizi sırasında

uluslararası müdahale ve iç siyasi baskılar neticesinde Başkan Viktor Yanukoviç görevden alınmış ve ardından geçici bir hükümet kurulmuştur. Hükümet değişikliği bölgedeki siyasi dinamiklerdeki değişimleri ve uluslararası müdahalelerin karmaşık sonuçlarını gözler önüne sermektedir. Yeni hükümet şubat ayında AB ile ticaret anlaşmasını imzalayarak üyelik yolunda ilk adımı atmıştır. Ancak aynı yılın Nisan ayında Rusya, Kırım'ı ilhak etmiştir. 2014 ve 2015 yıllarında Minsk Anlaşması, Ukrayna, Rusya, Fransa ve Almanya tarafından ateşkesi garanti altına almak üzere imzalanmıştır. 2019'un Nisan ayında Volodymyr Zelensky, Ukrayna'nın yeni Devlet Başkanı olarak seçilmiştir (Carpenter, 2022). 2021 yılında Zelensky'nin NATO'ya katılma talebinde bulunması, Rusya'nın "eğitim tatbikatı" adı altında Ukrayna sınırına askeri birikim yapmasına neden olmuştur. Askeri hareketliliğe tepki olarak Ukrayna, AB ülkelerinin desteğiyle Rusya'ya karşı ağır ekonomik yaptırımlar uygulamaya başlamıştır. Bu yaptırımlar arasında Rusya'nın merkez bankasına kısıtlamalar getirilmesi ve bazı Rus bankalarının ana küresel ödeme sisteminden çıkarılması gibi önlemler yer almaktadır (Aloisi & Daniel, 2022).

24 Şubat 2022'de Rus tanklarının Ukrayna'ya girmesiyle birlikte analistler, Rus lider Vladimir Putin'in saldırgan eylemlerinin altında yatan sebepleri detaylı bir şekilde incelemeye başlamışlardır. Ortaya atılan çeşitli yorumlar ve teoriler arasında liberal analistlerin görüşleri dikkat çekmektedir. Bu görüşlere göre Putin'in Ukrayna'ya müdahalesi Moskova'daki otokratik yönetim biçiminin bir yansıması olup, yerel destek kazanma çabasından kaynaklanmaktadır (Götz & Staun 2022: 1-16). Realist analistlere göre Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik hareketinin özellikle NATO'nun etki alanını genişletme çabalarına yanıt olarak Moskova ile Batı arasındaki güç dengesindeki çatışmayı yansıttığını savunmaktadır. Bu bakış açısı yaşanan olayların çok kutuplu uluslararası düzenin ortaya çıkışını işaret ettiğini ve "Pax Americana" döneminin sonuna yaklaşıldığını öne sürmektedir. Diğer yandan bazı uzmanlar Rusya'nın askeri hareketinin zamanlamasının devasa döviz rezervleri ve güçlü enerji sektörü ile desteklenen Rusya'nın konumunun göstergesi olarak

değerlendirilmesi gerektiğine inanmaktadırlar (Aloisi & Daniel, 2022). Bu perspektif, Rusya'nın askeri müdahalesini sadece bölgesel bir manevra olarak değil aynı zamanda uluslararası güç dengesi içerisinde kendi yerini pekiştirmek amacıyla bir hamle olarak görmektedir.

2014 yılında dönemin Ukrayna Devlet Başkanı Viktor Yanukoviç, Rusya'dan olası bir misilleme endişesiyle Avrupa Birliği'nin ekonomik teklifini reddederek Moskova tarafından sunulan yardım paketini kabul etmiştir. Bu durum Ukrayna'da kitlesel protestoların tetiklenmesine ve Yanukoviç'in görevden alınmasına neden olmuştur. Yanukoviç'in görevden ayrılmasının ardından Ağustos 2014'te Rusya, Ukrayna'ya ilk askeri müdahalesini gerçekleştirmiştir. Realist perspektife göre liberal müdahalecilik anlayışının aşırı vurgulanması ve güçler dengesine yeterince önem verilmemesi mevcut çatışmanın zeminini hazırlamıştır. 1990'dan itibaren Sovyetler Birliği'nin çöküşü Batılı liderler üzerinde derin etki bırakmış, eski güç siyaseti anlayışlarının artık geçerli olmadığı yönünde bir inanca yönlendirmiştir. 1992'de Bill Clinton'ın da vurguladığı üzere, Batı'nın Doğu Avrupa'ya demokrasi ve kapitalizmi yayma hedefi, dönemin politikasını belirgin bir şekilde şekillendirmiştir. Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nin NATO'ya katılımları Rusya tarafından olumsuz bir şekilde karşılanmıştır; ancak Rusya bu ülkelerin katılımlarını engellemek için herhangi bir spesifik eylemde bulunmamıştır (Richter, 2022). Bununla birlikte Moskova'nın Batı'ya duyduğu güvensizlik, 2008'deki Bükreş Konferansı sırasında Bush yönetiminin Gürcistan ve Ukrayna'nın NATO'ya katılım adaylıklarına verdiği desteğin ardından artış göstermiştir. Güvensizlik ortamı özellikle Amerika'nın Irak'ı işgal etmesi ve Kaddafi'nin Libya'da devrilmesi gibi olayların ardından daha da belirgin bir hal almıştır. Çoğu analist 2008 Bükreş Zirvesi'ni Rusya ve Batı ilişkilerinde kritik bir dönüm noktası olarak değerlendirmektedir. Rusya'nın tahmini olarak 400-600 milyar dolar arasında olduğu belirtilen döviz rezervleri, global ölçekte en yüksek rezervlere sahip ülkeler arasında yer almaktadır. Bu da Putin'e hem stratejik manevralar yapabilme yeteneği

kazandırmakta hem de olası ekonomik yaptırımlara karşı direnç oluşturmaktadır. 2008 yılında Rusya'nın döviz rezervlerinin zirveye ulaşması ve bu dönemde jeopolitik etki alanını yeniden kazanma yönünde atılan adımlar arasındaki paralellik göz ardı edilemez bir tesadüf olarak değerlendirilmemelidir. Putin, 2015 yılında imzalanan Minsk Anlaşması'ndaki süregelen gerilimleri Biden yönetiminin öncelikli dış politika gündemi olarak Çin'i belirlemesi ve ABD'nin Afganistan'dan ani çekilmesini Amerika'nın uluslararası arenada bir bocalama dönemine girdiği ve iktidar boşluğu yaşadığı şeklinde yorumlamıştır (Sahakyan, 2022). Bu algılar ışığında, Putin 2022'nin başlarında Ukrayna'ya yönelik işgal kararını almıştır.

Sonuç

Ukrayna özellikle son on yıl içerisinde küresel güvenlik dinamiklerinde önemli bir aktör haline gelmiştir. Sovyet sonrası dönemdeki bağımsızlık arayışı, jeopolitik konumu, zengin enerji kaynakları ve komşu ülkelerle olan ilişkileri, Ukrayna'nın yeni dönemde üstleneceği rolün belirleyicileri arasındadır. Kırım krizi Ukrayna'nın güvenlik perspektifini etkileyen en önemli dönüm noktalarından biri olmuştur. Rusya ile yaşanan gerilim hem bölgesel hem de küresel güçlerin Ukrayna'ya yönelik tutumlarının şekillenmesinde belirleyici bir faktör olmuştur. Batı'nın Ukrayna'ya yönelik takındığı destekleyici tutum, Ukrayna'nın NATO ve Avrupa Birliği ile ilişkilerini derinleştirmesini sağlarken aynı zamanda Rusya'nın güvenlik kaygılarını yoğunlaştıracak etkiye sahiptir. Ukrayna'nın enerji transit hatları üzerindeki hakimiyeti enerji güvenliği meselesini Avrupa'nın genel meselesi haline getirmektedir. Doğalgaz sevkiyatlarındaki kesintiler ve enerji kaynaklarına erişim, Ukrayna'nın hem iç hem de dış politikadaki kararlarını derinden etkileyen önemli faktörlerdendir.

Modern tarih, stratejik ortamı doğrudan etkileyen ve küresel aktörlerin davranışlarını yeniden şekillendiren önemli olaylara şahit olmaktadır. Rusya'nın Şubat 2022'de Ukrayna'ya yaptığı işgal, bu tür önemli tarihsel olaylardan biri olarak kabul edilmektedir. Ukrayna'nın işgali, Batı demokrasileri için büyük etkilere sahip

olacak ve II. Dünya Savaşı'ndan bu yana hüküm süren küresel düzeni derinden etkileyecektir. Rusya'nın Ukrayna'yı işgali, çeşitli dinamikleri derinden etkileyerek bir dizi farklı sonuca sebep olacağı genel bir görüş olarak kabul edilmektedir. İşgalin olaylar zincirine ve uluslararası güvenlik üzerindeki olası olumsuz yansımalarına dair değerlendirmeler, dünya çapında dikkatle takip edilmekte ve analiz edilmektedir. Jeopolitik bir perspektiften değerlendirildiğinde, Çin Halk Cumhuriyeti'nin bölgesel ve global stratejilerine ve uluslararası ilişkilerdeki konumuna bağlı olarak bu çatışmadan en büyük kazanç sağlayan taraf olabileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda Rusya'nın işgali sonucu ortaya çıkan askeri ve siyasi dinamikler hem eski liberal dünya düzenine sadık kalan devletlerle hem de giderek daha belirgin hale gelen liberal olmayan düzen arasındaki çatışmayı daha da keskinleştirecektir. Liberal dünya düzeninin temsilcileri arasında Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği, Birleşik Krallık, Japonya, Güney Kore, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi Asya'nın demokratik devletleri yer almaktadır. Öte yandan liberal olmayan düzen ise Çin Halk Cumhuriyeti ile Rusya başta olmak üzere İran, Kuzey Kore, Venezüella, Küba ve Nikaragua gibi daha küçük aktörlerin de dâhil olduğu farklı bir grup aktörün dinamikleri tarafından şekillendirilmektedir.

Ukrayna'daki çatışmanın Rusya'nın sınırlarının ötesinde, küresel, siyasi ve kurumsal dinamikler üzerinde derin ve uzun vadeli etkileri olması beklenmektedir. Eğer Rus saldırganlığı Ukrayna'nın coğrafi sınırlarını aşarsa, dünya genelinde devletlerin güvenlik algılamalarında ve stratejik planlamalarında köklü değişikliklere yol açabilir. Rusya'nın genişlemesi özellikle komşu ülkelerin ve NATO üyesi devletler üzerinde baskı yaratarak, güvenlik politikalarını yeniden değerlendirmelerine neden olabilir. Birçok ülkenin kendi egemenliklerini koruma ihtiyacı hissetmeleri mevcut ittifakları güçlendirme veya yeni güvenlik anlaşmaları arayışına girmeleri sonucunu doğurabilir. Özellikle Avrupa'da, Rusya'nın artan askeri tehdidi karşısında NATO'nun stratejik önemi ve üye devletlerin savunma harcamaları konusundaki tartışmaların yoğunlaşması muhtemeldir. Ayrıca Asya-Pasifik bölgesinde Çin'in artan etkisi,

küresel güç dengesini yeniden şekillendiren faktörler arasında yer alabilir. Bu gelişmeler uluslararası toplumda daha geniş bir güvenlik ve savunma odaklı yaklaşıma yol açarak, soğuk savaş sonrası dönemin liberal dünya düzeninde bir değişim işareti olabilir.

Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sonucunda ortaya çıkan toprak hırslarının somutlaşması, Finlandiya veya İsveç gibi ülkelerin NATO'ya katılma eğilimlerini artırabilir. Bu ülkeler, kendi güvenliklerini temin etmek amacıyla NATO üyeliğine daha sıcak bakmaya başlayabilirler. NATO'ya katılma konusunda isteksiz veya bu seçeneğe sahip olmayan diğer ülkeler, egemenliklerini korumak adına, Rusya veya İran gibi liberal olmayan aktörlere daha yakın bir tutum benimsemek zorunda kalabilirler. Bu gelişmeler uzun vadede Ukrayna çatışmasının küresel güvenlik düzeni için yeni ve ciddi bir tehdit oluşturduğunu göstermektedir. Rusya'nın agresif politikaları, uluslararası toplum içindeki güç dengelerini yeniden tanımlarken birçok ülkenin güvenlik stratejilerini de değiştirebilir.

2022'de Rusya'nın Ukrayna'ya karşı gerçekleştirdiği işgal küresel güvenlik dinamiklerini birçok açıdan etkilemiştir. Ukrayna işgali, enerji, gıda ve temel sanayi ürünleri gibi global pazarlarda belirgin sıkıntılara yol açmıştır. Güvenlik sadece askeri boyutuyla değil aynı zamanda insan güvenliği perspektifiyle ele alındığında yaşanmakta olan bu zorlukların gelecekte çeşitli problemleri tetikleyebileceği açıktır. Son olaylar ışığında küresel kuruluşların risk değerlendirmesi ve yeni gelişmelere reaksiyon gösterme yaklaşımlarında bir evrim yaşanması beklenmektedir. Küresel bir perspektiften bakıldığında yeni bir dünya düzeni ve sisteminin ortaya çıkışına zemin hazırlayabilir. Gelecekte Ukrayna'nın karşısında birkaç potansiyel yol bulunmaktadır. İlk olarak Ukrayna, Batı ile daha derin bir entegrasyona yönelebilir. Bu yol, ekonomik, askeri ve politik anlamda destek sağlayabilir ancak Rusya ile olan ilişkiler üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir. Alternatif bir yol olarak Ukrayna Rusya ile ilişkilerini yeniden inşa etmeye çalışabilir fakat Batı ile olan bağlarını zayıflatabilir. Williams (2023) tarafından belirtildiği üzere Ukrayna için ideal yol her iki taraf arasında bir denge kurarak kendi ulusal çıkarlarını öncelikli tutmaktır.

Ukrayna'nın geleceği, uluslararası toplumun desteğine ve bölgesel dinamiklere bağlı olarak şekillenecek olsa da bu zorlukların üstesinden gelmek için sağlam bir iç ve dış politika stratejisi geliştirmesi kritik önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

A, H., Shafitri, D. N., Ernianda, A., & Putri, A. (2022). Joe Biden Intervention in the Russian Invasion Effort Against Ukraine. *WIMAYA*, 3(1), 36-48. doi:<https://doi.org/10.33005/wimaya.v3i01.66>

Al, A., & Özdil, B. (2017). Karadeniz'in Uluslararası Politik Ekonomisi: Rusya ve Ukrayna İlişkilerinin Yeniden Analizi. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 5(2), 151-167. 10.14782/sbd.2017.70 adresinden alındı

Aloisi, S., & Daniel. (2022). *Timeline: The events leading up to Russia's invasion of Ukraine*. <https://www.reuters.com/world/europe/events-leading-up-russiasinvasion-ukraine-2022-02-28/> adresinden alındı

Buzan, B. (2003). *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge University Press. doi:<https://doi.org/10.1017/CBO9780511491252>

Carpenter, T. G. (2022). *Does Nonmember Ukraine Have a de Facto Article 5 Commitment from NATO?* Cato Institute: <https://www.cato.org/commentary/does-nonmember-ukraine-have-de-facto-article-5-commitment-nato> adresinden alındı

Chaban, N., & Lucarelli, S. (2021). Reassessing External Images of the EU: Evolving Narratives in Times of Crisis. *European Foreign Affairs Review*, 177-196. doi:<https://doi.org/10.54648/eerr2021014>

Cho, H. B. (2022). *Evaluation of the Ukraine Crisis and Prospects on Changes in International Order*. The Unification Policy Research Division. <https://www.kinu.or.kr/pyxis-api/1/digital-files/dbfbe52a-5cc7-4f93-94b7-6cbe592c8a40> adresinden alındı

Christopher, F., Godknows, N., Uki, I. E., Seaman, O. L., & Harcourt, E. H. (2021, Nisan). The UN Security Council Permanent Membership: The Troubling Trend of Expansion and Hegemony. *Open Journal of Political Science*, 11(2), 316-327. doi:10.4236/ojps.2021.112021

Claessen, E. (2021). The making of a narrative: The use of geopolitical othering in Russian strategic narratives during the Ukraine crisis. *Media, War & Conflict*. doi:https://doi.org/10.1177%2F17506352211029529

Dall'Agnol, A. C. (2018). Balancing in Unipolarity: who is afraid of balance of power? *Brazilian Journal of International Relations*, 7(3), 494-515. doi:10.36311/2237-7743.2018.v7n3.04.p494

Deudney, D., & Ikenberry, G. J. (2009). *The Myth of the Autocratic Revival: Why Liberal Democracy Will Prevail*. Foreign Affairs: <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2009-01-01/myth-autocratic-revival> adresinden alındı

Deyermond, R. (2018). The Collective Security Treaty Organization. *Routledge Handbook of Russian Foreign Policy*, 421-429. doi:https://doi.org/10.4324/9781315536934

Dragneva, R., & Wolczuk, K. (2016). Between dependence and integration: Ukraine's relations with Russia. *Europe-Asia Studies*, 68(4), 678-698. doi:https://doi.org/10.1080/09668136.2016.1173200

Eloranta, J. (2011). Why did the League of Nations fail? *Journal of Historical Economics and Econometric History*, 5(1), 27-52. doi:http://dx.doi.org/10.1007/s11698-010-0049-9

Götz, E., & Staun, J. (2022). Why Russia attacked Ukraine: Strategic culture and radicalized narratives. *Contemporary Security Policy*, 1-16. doi:https://doi.org/10.1080/13523260.2022.2082633

Gavasso, G. (2021). *The European Union's "Normative Power" and the European Eastern Partnership: spreading values in*

Azerbaijan, an EU-topia? Università Ca' Foscari Venezia.
<http://dspace.unive.it/handle/10579/19997> adresinden alındı

Goldgeier, J. M. (1998). NATO expansion: The anatomy of a decision. *The Washington Quarterly*, 21(1), 83-102.
doi:<https://doi.org/10.1080/01636609809550295>

Hansen, H. K., & Uldam, J. (2019). The European Union: security governance and collective securitisation. *West European Politics*, 42(2), 228-260.
doi:<https://doi.org/10.1080/01402382.2018.1510193>

Hill, W. (2018). 2. Building the New World Order, 1990–1991. W. Hill içinde, *No Place for Russia* (s. 39-67). Columbia University Press. doi:<https://doi.org/10.7312/hill70458-004>

Ikenberry, J. G. (2001). American Grand Strategy in the Age of Terror. *Survival*, 43(4), 19-34.
doi:<https://doi.org/10.1080/00396330112331343105>

İmanbeyli, V. (2014). Ülke-İçi Krizden Uluslararası Soruna Ukrayna-Kırım Meselesi. *Seta Perspektif*(36), 4-5. 07 05, 2022 tarihinde http://file.setav.org/Files/Pdf/20140320184806_ulke-ici-krizden-uluslararasi-soruna-ukrayna-kirim-meselesi-pdf.pdf adresinden alındı

İyiekici, B. (2011). *Nicos Poulantzas'ın kuramında olağanüstü rejim biçimleri*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

J.Beck, P. (1995). The League of Nations and the Great Powers, 1936-1940. *World Affairs*, 175-189.
<https://www.jstor.org/stable/20672433> adresinden alındı

Kaczmarek, M. (2015). *Russia-China Relations in the Post-Crisis International Order*. Routledge.

Khalifa, I. A. (2022, Mart 13). *The Russian-Ukrainian War in the Light of the International Collective Security System and Unilateral Measures*.

https://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/SSRN_ID4053826_code5115501.pdf?abstractid=4053826&mirid=1 adresinden alındı

Kim, E. (2019). *The Treaty of Versailles: How an Attempt at Peace Inadvertently Led to the Rise of the Nazi Party*. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3487196> adresinden alındı

Korovkin, V., & Makarin, A. (2019). Conflict and Inter-Group Trade: Evidence from the 2014 Russia-Ukraine Crisis. *American Economic Review*, 1-72. *American Economic Review*: <https://www.aeaweb.org/articles/pdf/doi/10.1257/aer.20191701> adresinden alındı

Kroenig, M. (2016). *The Renewed Russian Nuclear Threat and NATO Nuclear Deterrence Posture*. Atlantic Council. <https://www.jstor.org/stable/resrep03450> adresinden alındı

Kupchan, C. A., & Kupchan, C. A. (1991). Concerts, Collective Security, and the Future of Europe. *International Security*, 114-. doi:<https://doi.org/10.2307/2539053>

Kuzio, T. (2015). Competing Nationalisms, Euromaidan, and the Russian-Ukrainian Conflict. *Studies in Ethnicity and Nationalism*, 15(1), 157-169. <https://doi.org/10.1111/sena.12137> adresinden alındı

Lukin, A. (2018). *China and Russia: The New Rapprochement*. Polity.

Mankoff, J. (2014). Russia's Latest Land Grab: How Putin Won Crimea and Lost Ukraine. *Foreign Affairs*, 93(3), 60-68.

Manookian, R. (2022, Nisan 5). The United Nations Security Council : collective security, judicial review and the World Court. Monash University. doi:<https://doi.org/10.26180/19536157.v1>

Mearsheimer, J. J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W. W. Borton Company.

Mikalay, M., & Neuman, M. (2022). Framing the Eastern Partnership in the European Union's and Russia's institutional

discourse. *Journal of Contemporary European Studies* , 1-15.
doi:<https://doi.org/10.1080/14782804.2022.2043256>

O.P.Mitryasova, V.D.Pohrebennyk, O.S.Petrov, Ye.M.Bezsonov, & V.M.Smyrnov. (2021). Environmental Water Security Policy In The Eu, Ukraine And Other Developing Countries. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, 2, 125-130. doi:<https://doi.org/10.33271/nvngu/2021-2/125>

Özalp, G. O. (2016). Avrasya Bölgesinin Stratejik Önemi Ve Türkiye-Bölge Ülkelerin Savunma Ve Güvenlik Alanlarında İlişkileri. *Akademik Bakış Dergisi*(54), 596-617.

Özdal, H. (2015). *Rus dış politikasında Ukrayna (1991-2014)*. Ankara Üniversitesi.
doi:<http://hdl.handle.net/20.500.12575/37138>

Pabriks, A., & Kudors, A. (2015). *The War in Ukraine: Lessons for Europe*. Riga: he Centre for East European Policy Studies.
<http://appc.lv/eng/wp-content/uploads/sites/2/2015/05/gramata-ar-vaku.pdf> adresinden alındı

Pestova, A., Mamonov, M., & Ongena, S. (2022). *The price of war: Macroeconomic effects of the 2022 sanctions on Russia*. London: VoxEU, CEPR Policy Portal.
doi:<https://doi.org/10.5167/uzh-218249>

Poole, J. B. (2020). *Verification 1995: Arms Control, Peacekeeping And The Environment*. Routledge.
doi:<https://doi.org/10.4324/9780429266928>

Poulantzas, N. (2018). Political Power and Social Classes ([edition unavailable]).
<https://www.perlego.com/book/731307/political-power-and-social-classes-pdf> adresinden alındı

Radchenko, S. (2020). ‘Nothing but humiliation for Russia’: Moscow and NATO’s eastern enlargement, 1993-1995. *Journal of*

Strategic Studies, 43(6-7), 769-815.
doi:<https://doi.org/10.1080/01402390.2020.1820331>

Richter, W. (2022). *With the European Security Order in Shambles, Further Escalation Must Be Prevented*. Swp Berlin: doi:10.18449/2022C16 adresinden alındı

Sönmez, A. S., Bıçakçı, H., & Yıldırım, C. (2015). Kırım sorunu bağlamında Rusya-Ukrayna ilişkilerinin analizi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1(3), 656-670. doi:<https://doi.org/10.24289/ijsser.279144>

Sahakyan, M. D. (2022). The Ukrainian Crisis Multipolar World Order:Nato,Russia And China. *AsiaGlobal Online*, 1-8.

Sakwa, R. (2022). *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*. Bloomsbury Publishing.

Sarıkaya, B. (2017). Evaluation of The Ukrainian Crisis Within The Context of Regional Security Complex Theory. *Afro Eurasian Studies Journal*, 6(1-2), 9-31. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/afes/issue/44772/556881> adresinden alındı

Sarotte, M. (2021). *Not one inch: America, Russia, and the making of post-Cold War stalemate*. New Haven: Yale University Press. doi:<https://doi.org/10.1080/14682745.2022.2077313>

Shahi, A. (2021). Nonoffensive Defense: Defense, Disarmament, and Collective Security. 172-186. London: UNIDIR. doi:<https://doi.org/10.4324/9781003110965>

Skvorets, V., & Kudinov, I. (2021). Socio-Cultural Transformation of Post-Soviet Ukrainian. *Philosophical Sciences*, 1(2), 33-41. doi:[https://doi.org/10.21847/1728-9343.2021.1\(2\).236142](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2021.1(2).236142)

Sperling, J., & Webber, M. (2018). The European Union: security governance and collective securitisation. *West European Politics*, 42(2), 228-260. doi:<https://doi.org/10.1080/01402382.2018.1510193>

Tyushka, A., & Schumacher, T. (2021). *The European Union and Its Eastern Neighbourhood*. Routledge.

Volkan, V. D. (1985). The Need to Have Enemies and Allies: A Developmental Approach. *Political Psychology*, 6(2), 219-247. doi:<https://doi.org/10.2307/3790902>

Waltz, K. N. (2010). *Theory Of International Politics*. Long Grove: Waveland Pr Inc.

Wilson, G. (2014). *The United Nations and Collective Security* (Cilt 3). Routledge.

Wood, M., & Stthoeger, E. (2022). *The UN Security Council and International Law*. Cambridge University Press. doi:<https://doi.org/10.1017/9781108692373>

Zakaria, F. (2022). *Opinion Putin's Plan A in Ukraine has failed. We can't let his Plan B succeed*. Washington Post: <https://www.washingtonpost.com/opinions/2022/04/14/west-cant-let-russia-win-in-ukraine/> adresinden alındı

BÖLÜM VI

A Life Dedicated to Turkishness: Ganire Pashayeva

Melek KAYMAZ MERT

Introduction

The concept of Turks and Turkism were mentioned in the Orkhon-Yenisey inscriptions of the Gok Turk Empire in the 13th century. This ideology continued its existence for centuries along with the political existence of Turkish states and empires. In the 19th century, when national liberation movements were developed, Turkish nationalism gained special importance. It has become a political and ideological platform since the 19th century. Ismail Gaspiralı (1851-1914) was the first to put forward the ideas of Turkism (Turanism). He put forward the idea of creating a common language of Turkish literature for the first time in the book "Russian Islam" and in the newspaper "Tercüman", which he was an editor. This was an important step in the rise of Turkish nationalism to the level of an ideology encompassing all Turkish people. "Unity in language, unity in notion and unity in effect" became an important slogan of him. (İbrahimov, 2022, p.198).

The outbreak of the First World War (1914-1918) accelerated the national movements in the regions of Tsarist Russia. As a matter of fact, in this war, the idea of pan-Islamism and Pan-Turkism developed in the regions, including Russia and the Ottoman which were on the opposing sides. The Ottoman Empire participated in the war as Muslim jihadists against Christian aggression, anti-Russian sentiments with an idea of national liberation. At that time, the ideas of unity of Turkish-Islamic nations, that is, Turkism and Islamism, played an important role in the world views of Azerbaijani Turkish thinkers Hasan Bey Zerdabi, Ahmed Bey Ağaoğlu, Ali Bey Hüseyinzade, Muhammed Emin Resulzade and others. (Alakbarlı, 2018, p.199). A famous sociologist, poet and publisher Gökalp was one of the important representatives of the Turkism movement then. Gökalp did very valuable contribution in the field of Turkism and wrote the book "Fundamentals of Turkism", which was the ideological work of Turkism for that period and explained the essence of the ideology. He devoted his whole life to the comprehension of Turkism. (Gökalp, 1966).

Ganire Pashayeva, who founded her thought on Turkism and grew up in this style since her childhood, was almost a contemporary representative of Turkism and Turkish unity. She compiled hundreds of works for this purpose in her short life and did important work to make the friendship of the two countries eternal. She tried to inspire Turkish awareness at every opportunity she met with young people, especially at universities, drew attention to the oppression experienced by Azerbaijani Turks, and talked about the great importance of Turkish unity against the outside world and the West. At a time when there were negative conversations about Türkiye in the European Parliament, she defended Türkiye and had the courage to say "I am Turkish. If there is no Türkiye, there is me". (Sabah Newspaper, 2023).

This work aims to reveal her contributions to the Turkish world and Turkish-Azeri amity by examining the biography of Azerbaijani MP Ganire Pashayeva, who passed away recently. In the article, which is a biographical study, some of her works, "Karabakh

Stories, From One Homeland to Another Homeland: Elmas Yıldırım, The Word Flag of the Turkish Spirit: Ahmed Cavad, A Life Dedicated to Independence: Yusuf Vezir Çemenzeminli, The Rising Sun from Karabakh: Hurşidbanu Natevan and." and "Smell of Homeland" and some of her other works will be introduced. In addition, her active participation in conferences organized especially by universities and municipalities in Türkiye, the importance of friendship between Türkiye and Azerbaijan and the awareness of Turkishness that she tried to inspire in Turkish youth will be emphasized. In this context, the relevant literature will be scanned and her works will be examined as primary sources. It will be revealed in the news published in the Turkish media about her activities in Türkiye

Her Early Years, Education,Duties and Memories

Ganire Pashayeva was born on March 24, 1975 in Tovuz, Azerbaijan. She was kneaded with Turkish nationalism since her childhood. Her father, Alasgar Pashayev, was a politician and literature teacher who fought for the independence of Azerbaijan. As a family, they hosted important intellectuals of the Turkish world such as Bahtiyar Vahabzade, Hüseyin Arif and Abbas Zamanov in their homes. (Azerbaijan National Assembly, 2023).

Her mother, Ms. Tehran, was a chemistry teacher. They were four siblings, two girls and two boys. Her uncle is Prof. Dr. Gazanfer Pashayev, who is a well-known folklorist. He had studies on Kirkuk Turkmens. Ganire Pashayeva's sister, Kemale Pashayeva, was appointed as the head of the Public Relations Department of the Baku Higher Petroleum School, established within the Azerbaijan State Oil Company (SOCAR) on September 17, 2012. Her brother, who is well known to the Azerbaijani public, is Hüseyin Alasgar oğlu Pashayev, who worked at the Ministry of Economic Development of the Republic of Azerbaijan on November 12, 2012 (Çelikdönmez, 2023)

After her primary and secondary education, she graduated from the Department of Pediatrics at Azerbaijan Medical University

and the Department of International Law at Baku State University. She started working as a reporter at ANS television in 1998, where she held various positions. In 2005, she became the head of the public relations department of the Heydar Aliyev Foundation. She participated in the general elections held on November 6, 2005 as an independent candidate and entered the National Assembly of Azerbaijan as a Tovuz Deputy. (NTV Newspaper, 2023).

Apart from her duty in the National Assembly of Azerbaijan, which she entered as an independent deputy in 2005, she served as a member of the Standing Committee on Inter-Parliamentary Relations of the National Assembly. She was also the Chairperson of the Azerbaijan-Georgia Inter-Parliamentary Working Group, a member of the Azerbaijan-Türkiye. Azerbaijan-India and Azerbaijan-Japan Inter-Parliamentary Working Groups and the board representative of the Republic of Azerbaijan in the Parliamentary Assembly of the Council of Europe. Pashayeva also served as the Chairperson of the Cultural Commission of the National Assembly of Azerbaijan. She was also an honorary citizen of Georgia. Lastly, she served as the Vice President of the World Alpaut Federation since 2017 (Alpaut Federation Web Site, 2017)

She achieved many successes throughout her life and was deemed worthy of awards. She was awarded the International Friendship and Peace Award in Istanbul in 2013(Hürriyet Newspaper, 2013).She got the Turan Union Prize by the Central Asian Writers and Historians Union in 2020.(Tadiv,2020). She was awarded as a successful woman at the ANGIAD Women's Platform Awards Ceremony in Istanbul,2014. In 2010, the "Peace and Reconciliation" award of the Organization of Islamic Cooperation, in 2013, the European Parliament's "Freedom and Democracy" award were given to her (Ankara Masası,2023).

Furthermore,in her country, Pashayeva has been awarded some of Azerbaijan's highest awards.In 2006, the Order of Honor of the Republic of Azerbaijan,in 2009, State Order of the Republic of

Azerbaijan,in 2012, National Hero of the Republic of Azerbaijan(Ankara Masası,2023).

Her Academic Actions in Türkiye

Ganire Pashayeva gave great importance to maintaining the amity between Türkiye and Azerbaijan, and for this purpose, she attended speeches and organized conferences at various universities in Türkiye.

On May 15, 2013, she attended a conference titled "One Nation, Two States" which was in cooperation with Ordu University and Ordu Governorship.In her speech, she said “The stronger Türkiye becomes, the stronger Azerbaijan becomes, and the stronger Azerbaijan becomes, the stronger Türkiye becomes because Azerbaijan and Türkiye are the growing powers of this region. She drew attention to the cooperation and unity of forces in order to strengthen the relations between the two Turkish countries with the words "Our relations should be so close in every issue, we should be so connected to each other that no one can tear us apart."(Ordu University Website, 2013). She attended another conference organized by Abant İzzet Baysal University in 2013 and talked about Hocalı Massacre (IBU Ajanda, 2013).

In 2014, Giresun Municipality and Giresun University Rectorate presented her “Honorary Citizenship Certificate”.” In her speech during the ceremony, Ganire Pashayeva said the following: “First of all, I would like to commemorate all our Turkish and Azerbaijani elders, especially the great Atatürk, with mercy and gratitude. I want to receive this honorary citizenship, which is the greatest reward of my life. I have always been someone who appreciates Türkiye. Because I love Türkiye as much as I love Azerbaijan. Whatever I try to do for Azerbaijan, I try to do in Türkiye, even if I go to the other side of the world” (Milliyet Newspaper, 2014).

She gave a conference on "The Role of Young People in the Future of the Turkish World" at Erciyes University in Kayseri on

October 17, 2017. She addressed university students at the conference as follows: “Our universities are sacred hearths because they educate our youth well. You are the children of this country. There is a difference between homeland and state. The state is the State of Türkiye, within its borders. But the homeland is bigger. You have duties for the country. You also have duties towards your state” (Erciyes University Web Site, 2017).

She attended a conference titled “Türkiye-Azerbaijan Brotherhood, Relations and the Karabakh Problem” organized by Çanakkale Onsekiz Mart University Cultural Community on 28 March 2016 (Çanakkale Onsekiz Mart University Official Website, 2016) She gave a lecture on the subject. "Hocalı Massacre" at Fırat University on 24 September, 2020. She attended the conference titled "Turkish World, Türkiye-Azerbaijan Relations and Karabakh Issue" at Gaziantep University (GAUN) Maveria Congress and Art Center on 21 December 2017. (Center for Eurasian Studies Web Site, 2017).

On November 30, 2017, she attended a conference titled "The Power of Union in Solving Serious Problems in Karabakh and the Turkish-Islamic World: The Example of the Azerbaijan-Türkiye Union" at Düzce University. Ganire Pashayeva, who told the difference between the state borders and homeland borders, emphasized that the concept of ‘homeland’ should be understood well. Pointing out the importance of the understanding of whoever rules Eurasia, rules the world", Pashayeva emphasized the greatness of the Turkish world, from Türkiye to Azerbaijan, from Northern Cyprus to the Turkic Republics, from the Balkans to Kirkuk. Although it was not accepted by international institutions that Azerbaijani lands were under occupation, this decision could not be implemented and she described Türkiye as the last castle in this geography. Ganire Paşayeva said that Türkiye is the most powerful state in the Muslim Turkish geography. She also stated that the Western world, which accepted the so-called Armenian genocide, ignored the Hocalı massacre. (Düzcetakip Newspaper, 2017).

Ganire participated as a speaker at the conference titled "Bleeding Wounds of the Turkish World, Shusha, the Cradle of Destroyed Civilization" held at Kars Kafkas University in 2017. Giving information to the young people about the history of Shusha, Pashayeva addressed them as follows: "Our precious young people, our bleeding wounds are so many that our people are divided into small and small groups in different parts of the world. The Crimean issue belongs to the Crimean Turks, the Ahıska issue of the Ahıska Turks, the Karabakh issue of the the Azerbaijani Turks, the Kirkuk issue of the 'Iraqi Turks. However, if we were with 10 million people on the side of the Iraqi Turks in the Kirkuk case, that Kirkuk would not be in such a situation. If we were behind the Karabakh case with 10 million of people, it would not be in that situation today."(GZT Newspaper, 2017).

Pashayeva, who made a presentation at the session titled "The Importance of Common Culture in Turkish and Muslim Geography" at the "New World Order and Map of the Future Conferences" held within the scope of Abant Meetings organized by the International Vuslat Platform on November 14, 2018, recently emphasized the importance of common culture and history in Turkish-Muslim geography. She said that the importance of this issue has started to be talked about a lot. Stating that all Turkish states share the same pain and trouble, she explained, "For example, Türkiye is our largest, I always say that Türkiye is the strongest castle of the Turkish-Muslim world. Even Türkiye has difficulty in fighting against injustice. What can this power be provided? The only thing that can provide strength is unity." (Habertürk Newspaper, 2018).

On April 1, 2016, as a Deputy of the Azerbaijani Parliament and Deputy Chairperson of the Türkiye-Azerbaijan Inter-Parliamentary Friendship Group, Ganire Pashayeva attended the conference titled "Türkiye-Azerbaijan relations in the light of new developments" organized by the General Mine Workers Union of the Zonguldak Branch of the Türkiye. Explaining that the only way to exist in a new world is to be strong, Paşayeva pointed out that the

Turkish world can achieve this through unity and solidarity. Referring to the terrorist attacks in Türkiye, Pashayeva said, "Terrorist organizations PKK, PYD, etc., these are the visible face. Who gives the weapons, money, and political power to them? Our people need to see that back, too. They know very well that Türkiye is the biggest castle in the Turkish world. If this castle weakens, divides, disintegrates, the Turkish world will also weaken, the entire Muslim world will also weaken. Therefore, protect Türkiye wherever you live. Today is the day to protect Türkiye. Today is the day to defend Türkiye against those who try to weaken it. "It is a day to fight. It is a day to not allow it to be weakened. We must not allow it to be fragmented and divided" (Bartın Newspaper, 2016).

Afşin Municipality invited her to the conference titled "The So-called Armenian Genocide and the Karabakh Issue" in 2015 (Maraştahaber Newspaper, 2015). In her speech at the conference titled "Disgrace of History: Hocalı Genocide" held at Mehmet Akif Ersoy University (MAKÜ), she expressed that the fates of Azerbaijan and Türkiye are like the one. Mustafa Kemal Atatürk once said, "Azerbaijan's joy is our joy, its fate is our destiny." Recalling his words, Pashayeva explained that young people should know well the brotherhood and friendship between Türkiye and Azerbaijan. Stating that the Hocalı Massacre was one of the most tragic events experienced by Azerbaijan, Pashayeva said: "If you go to the Karabakh village of Artvin, they will tell you about the oppression they experienced. Then you will understand that Hocalı is also the key to Istanbul. The important thing is to know our history well. Young people, if you read the history of both Azerbaijan and the Turkish nation, you will be stuck in one place. You should read the history widely. You know the Russian-Turkish wars well. The Russians wanted to land in the warm seas. You and we are sitting in the warm seas. Where will they land? Russians have been ignoring the murders committed by Armenians. Russians have always been behind the Armenians. Azerbaijan tried to fight back unarmed. While the Christian world was on the side of Armenia, the Muslim

world was not on the side of Azerbaijan. Only Türkiye stood by us."
(Anadolu Ajansı Web Site, 2023)

On November 3, 2014, she participated in the Ismail Bey Gaspıralı Conference organized by Bartın University as a speaker. (Bartın University Official Website, 2014). On March 25, 2018, she participated in the Science, Culture and Art Days Talk at Sivas Cumhuriyet University (Cumhuriyet University Official Website, 2018).and “Denizli International 2nd Yaren Poets Festival” organized by Denizli Metropolitan Municipality on 5 November 2016. She made a speech titled Turkish World Relations (Past, present, future and common vision). (Denizli Municipality Official Website, 2016). On December 11, 2011, Eastern Mediterranean University accepted her as a speaker at the conference organized on human rights. (Kıbrıspostası Newspaper, 2023).

On November 28, 2017 she attended a conference organized by Bafra Municipality and mentioned that Türkiye and Azerbaijan are brother countries (Milliyet Newspaper, 2017). In September 2017, she attended a conference titled "Two States, One Nation" at Antakya Cultural Center (TRT Avaz ,2017).

In her speech at the Kocaeli Book Fair on May 8, 2018, she said “Use the 15-20 minutes you spare to complain at home, tell those scarf-wearing MPs how many lives the terrorist organization they support, has taken. Talking about the importance of history to young people, Pashayeva said that everyone living in the Turkish states should act as a unit. Drawing attention to the importance of social media applications, Pashayeva told, "You know what terrorist organizations have caused in Türkiye. There are forces behind these terrorist organizations. For example, support camps for the PKK terrorist organization are being established in Belgium and Brussels. Members of a party in the German Parliament wear scarves in support of the terrorist organization. Each of you criticizes these at home, right? So, do they hear your voice? You all know they can't hear you, right? We are all on social media. You can use the 15-20 minutes you spend complaining at home on social media. Go on the

internet and look at the names of those MPs who wear scarves. Then, reach out to their accounts one by one on social media sites and send them a message. In your message, tell them how many innocent people this terrorist organization has killed. Tell them what they did. It doesn't matter if you don't know German. You can translate the Turkish sentence you wrote on the internet into German. Maybe it won't be a perfect translation. However, you can get a translation that is sufficient to say what you want to say. How many of you have done this? Look, I'm not asking about Karabakh or Ahıska. Isn't Türkiye our state? Martyrs come every day. Those martyrs are the same age as our young people here. Why are they giving their lives? They give for you, for us, for this country. If they are sacrificing their lives, is it too much for us to give 20 minutes a day?" she said (T24 Newspaper, 2023).

On February 20, 2023 she came to Türkiye to attend “Hocalı Massacre” conference organized by Uşak University Social Activities Club (Usak Newspaper, 2023).

She met with young people at various universities in Türkiye at every opportunity and tried to instill Turkish awareness and the importance of love of homeland. She attended thousands of conferences in Türkiye and invited young people to be alert against internal and external threats. One of her main goals throughout her life was to tell the world about the injustices and genocides experienced by the Turks throughout history. It was very important, especially for the younger generations, to be aware of the past so that those difficult days would not be repeated. She tried to emphasize the importance of Turkish awareness and love of homeland, based on historical realities, in numerous conferences and events she attended in Türkiye. Thus, she became the most well-known Azerbaijani MP in Türkiye.

Some of Her Books and Articles Dedicated to Turkism

In one of her most famous works in Türkiye, "The Smell of the Homeland", Ganire Pashayeva told the story of Ahıska Turks who were exiled from their homeland. The book tells the story of

Ahmet and Ismail, the sons of two Ahıska Turk families who had to immigrate to Istanbul. These two children are actually the grandchildren of two brothers who were separated from each other years ago under the conditions of exile. They tell each other like “Only those who experienced that fate can understand each other. In the freezing cold winter months of 1944, thousands of Ahıska Turks were exiled from their warm homes by Stalin's order. Ahmet said, “We are also from Ahıska. We share the same feelings. My family was also exiled from Kazakhstan under those difficult conditions. This place has become our homeland, but somewhere inside me, another homeland exists. My grandfather and father remember and miss Ahıska every evening. "Ahmet's grandfather said one day: "Exile is the most pessimistic thing in the world! They take you from your land and take you to the unknown. They treat you badly, hurt your pride. You stay hungry and thirsty for days. They want you to forget the land of your birth. You hold on to life, believing that one day justice will be provided. "The grandfather, who finally reunited with all his grandchildren, asked them to bury him into his homeland." If you can get permission, take my body to Ahıska. Make my grave in such a place that I can see the garden of my house and mulberry trees. One day, all the members of our family will gather under that mulberry tree.” (Paşayeva 2016)

Ganire Paşayeva also mentions some historical facts in the book. For example, she tells how Azerbaijani Turks were forcibly removed from their homeland and their lands were given to Armenians. She also writes about how thousands of Turks were labeled as Turanists and exiled. Ganire Paşayeva, who tells about the oppression suffered by the Turks living within the borders of Soviet Russia in those years through the exile of the Ahıska Turks, reflected historical realities that were about to be forgotten in this work.

Ganire Paşayeva sheds a light to the facts as historical evidence in her book "Hocalı Genocide: From the Memories of Witnesses", tells about the experiences of 613 civilians who were massacred by Armenians in 1993. This tragedy went down as a

disgrace on human history (Paşayeva and Mehmetova, 2013). Baganis Ayrım, which was also a massacre experienced by Azeri Turks was told by her in her another book. The book describes the massacre committed by Armenian gangs and USSR army soldiers on March 24, 1990. While telling the events from the words of those who witnessed that period personally, newspaper news and some columns of the period were quoted. The days when people, including the elderly and babies, were burned alive, trees and houses were set on fire and looted were reflected in black and white photographs. (Paşayeva, 2011).

There are 23 stories in the book titled "Karabakh Stories", which she compiled and published together with İmdat Avşar. These stories tell about the experiences of Azerbaijanis who were massacred by Armenia in their homeland, Karabakh, in the 20th century. Approximately one million Azerbaijani Turks were exiled along with those expelled from Armenia. Some of them were martyred in defense of their homeland. Tens of thousands of children became orphans. She wrote the real stories of these people and wanted them to be passed down from generation to generation in brotherly Türkiye and other countries because a perception operation is being carried out by the Armenians on this issue. "Although Armenians killed thousands of Muslim Turks in Hocalı, their remorse blunted and they believe that Armenians were subjected to genocide. Lies are shown as truth and oppressors are shown as oppressed. This propaganda is carried out through literature, art and cinema. We, Turks, must announce to the whole world the oppression and injustice we suffered in Hocalı, East Turkestan, Kirkuk, Ahıska, Crimea and many other parts of the world, both through literary works and the media." (Paşayeva and Avşar 2020, p.10)

In her book "Flag of the Turkish Spirit: Ahmed Cavad", written with Faik Alekberli, Ganire Paşayeva includes the life story and poems of the poet Ahmed Cavad, who fought for the ideal of Turkish Unity throughout his life and how he participated in the Balkan Wars for his aim. Ahmet Cavad equated the troubles of the

Azerbaijani people with the troubles of the Turkish people. He took part in the "Caucasian Volunteer Corps" in the First World War and sided with the Ottomans against the Russian and Armenian troops. He followed in the footsteps of Ziya Gökalp and Namık Kemal, and his poem "Çırpınırdı Karadeniz", which he wrote with the spirit of Turkism, was composed in Türkiye, and the Turan ideal was reflected in many of his works. (Paşayeva and Alekberli 2022, p.14)

In another book she wrote with Faik Alekberli, "From One Homeland to Another Homeland: Elmas Yıldırım", the famous poet of the Turkish world, Elmas Yıldırım whose real name was Abdulhasan Elmaszade - is told. Love of homeland and the idea of Turkism was emphasized in Elmas Yıldırım's life. In his poems, he described the difficulties experienced by Azerbaijani Turks when Soviet Russia invaded Azerbaijan. He had to live in Dagestan and suffered from homesickness. (Paşayeva and Alekberli 2022, p.7) Here he likened the Bolsheviks and Armenians to 'red thorns.' He never accepted the idea of "Soviet Azerbaijan". He spent almost his entire life in exile. He spent a significant part of his life in Van, Tunceli, Malatya and Bingöl in Türkiye. Having a bust of him in one of these provinces will be very suitable for him to be recognized by the new generation and not to be forgotten. It will also become an important symbol for the brotherhood of Azerbaijan and Türkiye (Paşayeva and Alekberli, 2022, p.11).

In her work titled "A Life Dedicated to Independence: Yusuf Vezir Çemenzili", she wrote about another famous Azerbaijani poet, Yusuf Vezir Çemenzili. Çemenzili, who fought hard to keep alive the Turkish consciousness of the Azerbaijani people and who were oppressed under the pressure of Soviet Russia, purified the Turkish language from foreign languages, and organized Turkish schools. He made great efforts to increase the number of schools and to instill Turkish awareness in these schools. (Paşayeva and Alekberli, 2023, p.11).

In her book "Rising Sun and Moon from Karabakh: Hurşidbanu Natevan, Fatime Hanım Kemine", she included the lives

and poems of female Azerbaijani poets Hurşidbanu Natevan (1832-1872) and Fatime Hanım Kemine (1841-1898). They are famous female poets of Azerbaijani literature. They reflected the life of Azerbaijani women in their spiritual poems and brought a new breath to poetry. (Paşayeva and Alekberli, 2022, p.7).

A different theme prevailed in her book "God is in the Loving Hearts". In this book, she explained the predicament of modern people obliged to loneliness and how this scrape can be surpassed with love. Love of God is a source of all existing loves and God cannot exist in any heart without love (Paşayeva, 2015).

In addition to her books, she has also written academic articles such as "Legal Situation of Semi-Autonomy in the USSR: The Case of the Karabakh Autonomous Region" (Paşayev, 2010). She also contributed to some theses written in Türkiye such as "The Parameters Affecting The Foreign Policy of Azerbaijan written by Ufuk Aygün(2018) and Sugra, Caferova(2016) named " Women in Azerbaijan History (XVI-XVIII. Century).

Conclusion

Ganire Paşayeva was one of the contemporary representatives of the Turkism movement that we inherited from Ziya Gökalp and Namık Kemal. A lover of Atatürk, Türkiye and the republic, known for her nationalist views and an important activist defending the common interests of our country and Azerbaijan all over the world, was known for her poems and compositions as well as her books.

In thousands of works, conferences, interviews and studies that she fit into her short life, she tried to explain the importance of love of homeland, unity and solidarity, especially to the new generation in Türkiye Paşayeva, who died on September 28, 2023, left behind countless works. Her death caused great sadness in Türkiye because she was very well-known figure in the country. It is very important to introduce her thoughts and works to the Turks of the World and to transfer them to future generations and to

immortalize them in this way. The belief that she should be given more place in academic articles written in Türkiye is the dominant thought in this article.

REFERENCES

Alakbarlı, F. (2018). *Ali Bey Hüseyinzade'nin Dünya Görüşünde Türkçülük ve İslamcılığın Teorik ve Felsefi Temelleri*, Azerbaycan İlahiyat Enstitüsü Dini Araştırmalar Dergisi,.1(199),200.

Alpagut Federation, 2017.
<https://alpagutfederation.org/azerbaijani-mp-ganira-pashayeva-was-elected-first-vice-president-of-the-world-alpagut-federation/>

Anadolu Ajansı,2013 “Azerbaycan Milletvekili Paşayeva: Yanımızda sadece Türkiye vardı”
<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/azerbaycan-milletvekili-pasayeva-yanimizda-sadece-turkiye-vardi/752855>

Aygün, U. (2018). Azerbaycan'ın dış politikasını etkileyen parametreler 1991-2010. Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Azerbaijan National Assembly,2023. “Ganire Paşayeva Biyografisi” <https://meclis.info/deputy/qnir-pasayeva/>

Bartın Newspaper, 2016. “Paşayeva: Bugün Türkiye'ye sahip çıkma günü” <https://www.bartın.info/dunya/pasayeva-bugun-turkiye-ye-sahip-cikma-gunu-h23363>

Bartın University Official Website,2014. “Bartın Üniversitesi Ganire Pasayevayı Agırladı”
<https://w3.bartın.edu.tr/haberler/bartın-universitesi--ganire-pasayevayı-agırladı.html>

Cafarova, S. (.2016.) *Azerbaycan tarihinde kadın (XVI-XVIII. yüzyıl)*. MS thesis. Sakarya Üniversitesi.

Canakkale 18 Mart University Official Website, 2016
“Azerbaycan Milletvekili Ganire Paşayeva ÇOMÜ’de Konferans Verecek”, <https://www.comu.edu.tr/haber-14603>

Çelikdönmez, Ö. (2023). “Ganira Alasgar Gızı Pashayeva’nın ardından!”, Dikgazete, <https://www.dikgazete.com/yazi/ganira-alasgar-gizi-pashayeva-nin-ardindan>

Center For Euroasian Studies,2017. “Azerbaycanlı Vekilden Karabağ Konferansı”, <https://avim.org.tr/tr/Bulten/Azerbaycanli-Vekilden-Karabag-Konferansi>

Cumhuriyet University Offial Website ,2018. “Söyleşi: Ganire Paşayeva “<https://www.cumhuriyet.edu.tr/haber/5778-soylesi-ganire-pasayeva>

Denizli Municipality Officail Website, 2016. “Şiirin kalbi Denizli’de atacak” <https://www.denizli.bel.tr/Default.aspx?k=gosteri-ve-etkinlikler&id=16567>

Duzcetakip Newspaper,2017 “Azerbaycan Milletvekili Ganire Paşayeva Üniversitede Konferans Verdi” http://duzcetakip.com/haber-768azerbaycan_milletvekili_ganire_pasayeva_universitede_konferans_verdi.html

Erciyes University Official Website, 2017 “Azerbaycan Milletvekili Paşayeva, ERÜ’de Konferans Verdi”, <https://www.erciyes.edu.tr/tr/detay/azerbaycan-milletvekili-pasayeva-erude-konferans-verdi/e401bcd8-8af8-4e8b-b261-9093910639e7>

Fırat University Official Website, 2020. “Fırat Üniversitesi’nde Hocalı Katliamı Konulu Konferans Düzenlendi”, <https://www.firat.edu.tr/tr/page/news/firat-universitesinde-hocali-katliami-konulu-konferans-duzenlendi-199>

Gökalp, Z. (1966). *Türkçülüğün esasları*. Ötüken Neşriyat AŞ.

GZT Newspaper, 2017.” Ünlü Azeri vekilden üniversite öğrencilerine tokat gibi tarih dersi.”

Habertürk Gazetesi ,2018 “Yeni Dünya Düzeni ve Geleceğin Haritası Konferansları" <https://www.haberturk.com/bolu-haberleri/16631832-yeni-dunya-duzeni-ve-gelecegin-haritasi-konferanslari>

Habertürk Gazetesi, 2023. “Azerbaycan Milletvekili Ganire Paşayeva neden öldü?” <https://www.haberturk.com/azerbaycan-milletvekili-ganire-pasayeva-kimdir-ve-olum-nedeni-nedir-ganire-pasayeva-neden-vefat-etti-kac-yasindaydi-ve-hastaligi-neydi-3625959>

Ibrahimov, M. (2022). *Türk Devletleri Birliği Gerçeği ve İşbirliği Perspektifleri*, Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi Azerbaycan Kültür Başkenti Susa’nın 270. Yılı Armağan Sayısı: 195-212

İBU Ajanda (2013). <https://ajanda.ibu.edu.tr/azerbaycan-milletvekili-pasayeva-rektor-coskunu-ziyaret-etti/>

Kıbrıspostası Newspaper, 2011. “Azerbaycan Milletvekili Ganire Paşayeva DAÜ’de öğrencilerle biraraya geldi”, <https://www.kibrispostasi.com/c91-EGITIM/n94416-azerbaycan-milletvekili-ganire-pasayeva-daude-ogrencilerle-birar>

Marastahaber Newspaper, 2020. “Azerbaycan Milletvekili Ganire Paşayeva Afşin’de Konferans verdi!” <https://marastahaber.com/ilce-haberleri/azerbeycan-milletvekili-ganire-pasayeva-afsinde-konferans-verdi-74072h.html>

Miliet Newspaper, 2014. “Azerbaycan Milletvekili Paşayeva Giresun’un Fahri Hemşehrısı Oldu”

Milliyet Newspaper,2017.” <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/samsun/azeri-milletvekili-ganire-paseyeva-bafrada-konferans-verdi-12432646>

NTV Newspaper, 2023 “Azerbaycan Milletvekili Ganire Paşayeva'nın biyografısı” <https://www.ntv.com.tr/turkiye/ganire-pasayeva-kimdir-neden-oldu-iste-azerbaycan-milletvekili-ganire-pasayevanın-biyografisi,aYiPdjuvSK023gIKM1dnCFA>

ORDU University Website, 2013.” Azerbaycan Milletvekili Dr. Ganire PAŞAYEVA Ordu Üniversitesi’nde”
<https://www.odu.edu.tr/Haberler/813/azerbaycan-milletvekili-dr-ganire-pasayeva-ordu-universitesi-nde>

Paşayeva, G. (2010). *Azerbaycan Diasporunun İnkişaf Istigametleri, Dirçeliş-* XXI Esr Dergisi, C.142: S.120,140

Paşayeva, G. (2011). *Ermenilerin Yaptığı Soykırımın Kurbanı: Bağanıs Ayırım.*Azerbaycan: Azerbaycan İşveren Sendikaları Konfederasyonu

Paşayeva, G. (2016). *Vatan Kokusu.* Ankara: Tulpars Yayınları

Paşayeva, G. and Alekberli, F. (2022). *Bir Vatandan Bir Vatana: Elmas Yıldırım.* İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.

Paşayeva, G. and Alekberli, F. (2022). *Hurşidbanu Natevan Fatime Hanım Kemine: Karabağ’dan Doğan Güneş ve Ay.* İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.

Paşayeva, G. and Alekberli, F. (2022). *Türk Ruhunun Söz Bayrağı: Ahmed Cavad.* İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.

Paşayeva, G. and Alekberli, F. (2023). *Bağımsızlığa Adanmış Bir Ömür: Yusuf Vezir Çemenzili.* İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları

Paşayeva, G. and AVŞAR, İ. (2020). *Azerbaycan Edebiyatında Karabağ Hikayeleri.* İstanbul: Tedev Yayınları.

Paşayeva, G. and Mehmetova, H. (2023). *Hocalı Soykırımı: Tanıkların Dilinden.* Bakü: ELM VE TEJSİL Yayınları.

Paşayeva, G.(2015).*Allah Seven Kalpleredir,*İstanbul:Tuti Kitap

Sabah Newspaper, 2023 “Ganire Paşayeva'nın Avrupa'yı eleştirdiği konuşması yeniden gündem oldu”
<https://www.sabah.com.tr/video/dunya/ganire-pasayevanın-avrupayi-elestirdigi-konusmasi-yeniden-gundem-oldu-video>

Usak Newspaper,2023
“<https://www.usakhabermerkezi.com/egitim-ogretim/azerbaycan-milletvekili-ganire-pasayeva-hocali-konferansi-icin-usaka-geldi-h5986.html>”

T24 Newspaper, 2023. “Azerbaycan Milletvekili Ganire Paşayeva, gençlerle buluştu” <https://t24.com.tr/haber/azerbaycan-milletvekili-ganire-pasayeva-genclerle-bulustu,622331>

TRT Avaz, 2017.
<https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/pasayeva-turkiye-guclu-olursa-turk-devletleri-guclu-olacaktir/59c4c1a001a30a0ab8174b0f>

Hürriyet Newspaper, 2013,
<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/surpriz-acilim-23062171>

Tadiv,2020. <https://tadiv.org/haberler/prof-dr-ganire-pasayevaya-turan-birligi-odulu-5501.html>

Ankara Masası,2023.
<https://www.ankaramasasi.com/haber/2101770/ganire-pasayeva-kimdir>

BÖLÜM VII

Causation and Process Tracing Method in Social Sciences

Çağlar EZİKOĞLU¹

Introduction

The labyrinthine nature of social phenomena presents an intricate puzzle for social scientists, compelling them to navigate the complexities of causation and uncover the hidden pathways that shape human behavior and societal dynamics. In the pursuit of understanding the intricate tapestry of social interactions, scholars have turned to sophisticated methodological tools, among which process tracing emerges as a powerful lens through which causation can be dissected and comprehended. This paper delves into the realm of causation and process tracing in social science, aiming to unravel the multifaceted layers that underlie the causal mechanisms governing social phenomena.

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, caclarezikoglu@gmail.com

As scholars grapple with the challenge of discerning causation within the intricate fabric of social reality, process tracing has emerged as a methodological cornerstone. Causation in social science extends beyond simple linear relationships, often resembling a complex web of interrelated factors. Traditional methodologies, while valuable in their own right, may struggle to capture the dynamic and nonlinear nature of social causation. Process tracing, however, offers a nuanced and context-sensitive approach, enabling researchers to trace the intricate sequences of events and mechanisms that give rise to social outcomes.

The interplay of causation and process tracing invites scholars to transcend the surface-level observations and delve into the underlying mechanisms, shedding light on the 'how' and 'why' of social phenomena. This paper seeks to explore the symbiotic relationship between causation and process tracing, examining how the latter serves as a methodological compass to navigate the causal landscape in social science research. Through a comprehensive review of theoretical frameworks, methodological considerations, and empirical applications, we aim to contribute to a deeper understanding of the complex interplay between causation and process tracing in the quest for unraveling the mysteries of the social world.

Causation and David Hume

“People have some general thoughts about causation, like the idea that causes necessitate their effects or causes have the power to bring about their effects. David Hume criticised these beliefs in terms of the relationship between cause and effect. Hume thought that causal connections were unobservable and people could not know the causal connection between the first event and the second event in all cases” (Hume, 1995). Mumford gives an example of this:

“We can see one event, such as someone taking a pill, and a second event when they get better, but we never see causal connection between two events... The problem is deeper than merely that, I cannot see inside someone’s body. Even in the simplest

case, Hume alleges that we can never see the causal connection.” (Mumford, 2012, p.46)

Indeed, David Hume did not believe that the relationship between causes and effects could not be generalised. Ayer points out that “Hume is concerned with causality as the ground of factual inference; it has to supply the bridge which carries us safely from a true belief in one matter of fact to a true belief in another” (Ayer, 2000, p.69). The main problem for David Hume is the necessary connection between causes and effects in all cases. Hume claims that there is no necessary connection between cause and effect if the relations are between external objects and the power of the will over the body or mind (Honore, 2014). In these situations, experience could be important to learn about causes according to Hume’s approach.

“The importance of causal inference rather than general theories of causation in order to understand the relationship between cause and effect. Causal inference is defined as the discovery of causal relations rather than a consequence of them. The nature of relation depends so much on that of the inference that he is obliged to advance in this seemingly preposterous manner of examining causal inference before explaining the nature of causal relation” (Hume 1995).

Counterfactuals

Counterfactual thinking is a concept in psychology that involves the human tendency to create possible alternatives to life events that have already occurred; something that is contrary to what actually happened (Garrett, 2009). Counterfactual thinking is used to understand the relationship between cause and effect in terms of alternative causal relations. The basic idea of counterfactual theories of causation is that the meaning of causal claims can be explained in terms of counterfactual conditionals of the form “If A had not occurred, C would not have occurred” (Menzies, 2014). According to this theory, if event C would not have occurred if event A had not occurred, then A is a cause of C. Firstly, David Hume mentions

counterfactual thinking when he defines causation: “We may define a cause to be an object followed by another, and where all the objects, similar to the first, are followed by objects similar to the second. Or, in other words, where, if the first object had not been, the second never had existed.” (Hume, 1995)

In the 20th century, one of the most important defenders of counterfactual analysis, David Lewis, defined the notion of causal dependence between events, which plays a central role in his theory of causation: “Where *c* and *e* are two distinct possible events, *e* causally depends on *c* if, and only if, if *c* were to occur *e* would occur; and if *c* were not to occur *e* would not occur.” (Menzies, 2014)

On the other hand, this approach can be criticised from different perspectives. Many problems have surfaced against Lewis and other defenders of counterfactual analysis. Pre-emption and over-determination have become important critiques of this phenomenon (Paul, 2009). For instance, cases of pre-emption are cases where A causes C, but if A had not caused C, one or more back-up causes would have caused C instead. According to Lewis and other counterfactual theories, if A had not occurred, C would not have occurred (Menzies, 2014). However, if A had not occurred, C would have occurred in a pre-emption case, because other potential causes are not calculated in counterfactual analysis. The other main problem for counterfactual theories is over-determination. If two or more than event can occur in case, Lewis’ theory cannot explain which the actual cause of the effect is. Paul (2009) points out that causal over-determination in its standard form involve symmetrical causal contributions by multiple causal process. Intuitively – but only very roughly – speaking, over-determination can occur when more than one event, which each such event is part of a distinct, sufficient causal process, causes an effect. It means that if A causes C and if B causes C, counterfactual theories could not know which event is an actual and sufficient cause for C. This phenomenon is named over-determination (Menzies, 2014).

Process tracing is a qualitative method used to evaluate and develop theories in social sciences. It is an analytical tool for explaining causal inferences and descriptive mechanisms from diagnostic evidence, which is often understood as part of a temporal sequence of events or phenomena (Collier, 2011). Van Evera identifies process tracing methods below:

“In process tracing the investigator explores the chain of events or the decision-making process by which initial case conditions are translated into case outcomes. The cause-effect link that connects independent variable and outcome is unwrapped and divided into smaller steps; then the investigator looks for observable evidence of each step”. (Van Evera, 1997, p.64)

Clearly; there has been an important growth of about qualitative methods in political science with a wide range of new studies addressing core methodological issues like case studies. As seen above, case studies offer some ways for testing theories or hypotheses. Process tracing can be one of the most fitting methods for uncovering causal mechanisms in case studies. Analysts or political scientists often use process-tracing methods when they seek to make causal inferences about a single case or a few cases. Before explaining the importance of process-tracing method in political science research, this study needs to summarize the meaning of process tracing method. George and Bennett (2005, p.6) identify that; the researcher examines histories or interviews and other sources to see whether the causal process a theory hypothesizes or implies in a case is in fact evident in the sequence and values of the intervening variables in the case. As seen explaining process tracing method, this method attempts to identify the intervening causal process between an independent variable and the outcome of the dependent variable. The other important point of process tracing method is that using alternative explanatory hypotheses for explaining causal mechanisms between variables (Mahoney, 2015, p.202). Bennett (2010,p.208) says that; process tracing involves the examination of diagnostic pieces of evidence within a case that contribute to supporting or overturning alternative explanations. The

goal is to establish whether the events of processes within the case fit those predicted by alternative explanations. Van Evera (1997,p.32) applies four tests to confirm or eliminate potential alternative explanations: Hoop Tests, Smoking Gun, Straw in the Wind and Doubly Decisive Tests. Van Evera aims to explore these alternative explanations are necessary or sufficient to establish causation (Van Evera, 1997, p.32-33 and Bennett, 2010, p.210). As Bennett (2010, 211) notes, single tests that accomplish this are rare in social science, but this leverage may be achieved by combining multiple tests, which together support one explanation and eliminate all others (Collier, 2011, p.827). Bennett summarizes the importance of process tracing when the researchers establish causal inference or causal mechanism:

“Process tracing is not a panacea for causal inference, as all methods of causal inference are potentially fallible. Researchers could fail to include an important causal variable in their analyses. Available evidence may not discriminate strongly between competing and incompatible explanations. Actors may go to great lengths to obscure their actions and motivations when these are politically sensitive, biasing available evidence. Yet with appropriate evidence, process tracing is a powerful means of discriminating among rival explanations of historical cases even when these explanations involve numerous variables.”

Overall, process tracing method is one of the most appropriate approaches for explanatory puzzles in light of the causal inferences between variables. This method’s tests help to confirm or affirm explanations to establish causation. Moreover, this study needs to explain the relations between causal mechanism and process tracing method.

Process Tracing and Causal Mechanism

The first difficulty with the current vogue of mechanism-centered causal analysis is that how causal mechanism defines. Gerring (2010,p.1500-1501) demonstrates that, “causal mechanism may refer to (a) the pathway or process by which an effect is

produced, (b) a micro-level (microfoundational) explanation for a causal phenomenon, (c) a difficult-to-observe causal factor, (d) an easy-to-observe causal factor, (e) a context dependent (tightly bounded or middle-range) explanation, (f) a universal (i.e., highly general) explanation, (g) an explanation that presumes probabilistic, and perhaps highly contingent, causal relations, (h) an explanation built on phenomena that exhibit law-like regularities, (i) a technique of analysis based on qualitative or case study evidence, and/or (j) a theory couched in formal mathematical models (Gerring, 2008; also see Hedstrom, 2005, p. 25; Mahoney, 2003; Mayntz, 2004; Norkus, 2004)". Causal mechanisms can be defined as "...a complex system, which produces an outcome by the interaction of a number of parts" (Glennan, 1996, p.52).

This study prefers to use Mahoney's classification to explain causal mechanisms rather than these explanations. According to Mahoney, causal mechanisms refer to three different explanations; (1) something that intervenes between a cause and outcome, (2) the specific defining aspects of the causal factor that affect the outcome, or (3) a potentially invariant general property or process (Mahoney, 2015, p.206). Mahoney explains the importance of causal mechanisms in process tracing methods and shows how research can make a causal mechanism;

"For the purposes of illustrating process tracing here, I use the term mechanism to refer to a factor that intervenes between a cause and outcome. I treat mechanisms in the same way as causes and outcomes; they are particular events or specific values on variables. Mechanisms are different from causes and outcomes because of their temporal position: they stand between a cause and outcome in time. Thus, in the expression $X \rightarrow M \rightarrow Y$, the letters refer to events or specific values on variables, with X being treated as the cause, M as the mechanism, and Y as the outcome" (Mahoney, 2015, p.206).

The other important point for the causal inference and process tracing methods is collecting and evaluating evidences or data. Bennett demonstrates this phenomenon;

“In process tracing and in applying these tests, it is essential to cast the net widely in considering alternative explanations. Other standard injunctions advocate gathering diverse forms of data, being meticulous and evenhanded in collecting and evaluating data, and anticipating and accounting for potential biases in the evidence. Further, as with all forms of causal inference, specific process tracing tests must be evaluated in relation to a wider body of evidence. These desiderata are especially important in process tracing on social and political phenomena for which participating actors have strong instrumental or ideational reasons for hiding or misrepresenting information about their behaviour or motives.” (Bennett, 2010, p.211).

As seen Bennett’s view, process tracing method needs sufficient evidence to prove one explanation and eliminate other alternative explanations. This study offers elite interviewing methods to collect sufficient evidences to make a causal mechanism between dependent and independent variables.

Conclusion

In conclusion, the exploration of causation through the lens of process tracing methodology has proven to be a valuable and insightful approach in understanding the complex dynamics of causal relationships. Through the systematic examination of the sequence of events and the identification of intervening mechanisms, process tracing provides researchers with a powerful tool to unravel the intricate web of causation.

This paper has highlighted the significance of process tracing in various disciplines, ranging from political science to history, demonstrating its versatility and applicability across diverse domains. By emphasizing the importance of temporality and context, process tracing allows for a nuanced analysis of causal mechanisms,

thereby enhancing our ability to make more informed and accurate causal inferences.

KAYNAKÇA

Beamer, G. (2002). "Elite Interviews and State Politics Research", *State Politics & Policy Quarterly*, Vol. 2(1), 86-96.

Bennett, A. (2011). "Process Tracing and Causal Inference" In *Rethinking Social Inquiry: Diverse Tools, Shared Standards*, 2nd ed., ed. Henry E. Brady and David Collier, 207–19. Lanham, MD. Rowman and Littlefield.

Collier, D. (2003) "Qualitative versus Quantitative: What Might this Distinction Mean?" *Newsletter of the APSA Organized Section on Qualitative Methods*

Collier, D. (2011). "Understanding Process Tracing." *PS: Political Science and Politics* 44, no. 4 (October), 823–30.

Dexter, Lewis A., ed. (1970). *Elite and Specialized Interviewing*, Evanston, IL : North-western University Press.

George A. and Bennett A. (2005). *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*, MIT Press.

Gerring, J. (2004). "What Is a Case Study and What Is It Useful For?" *American Political Science Review*, 98(2), 341–54.

Gerring, J. (2010). "Causal Mechanisms: Yes, But...." , *Comparative Political Studies*, 43 (11), 1499-1526.

Gerring, J. (2008). "The mechanistic worldview: Thinking inside the box", *British Journal of Political Science*, 38, 161-179.

Glennan, S. (1996). "Mechanisms and the Nature of Causation" *Erkenntnis*, January, 44(1), 49-71.

Hedstrom, P. (2005). *Dissecting the social: On the principles of analytical sociology*, Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Honore, T. (2014). 'Causation in the Law', *Stanford Encyclopaedia of Philosophy*,

<http://plato.stanford.edu/entries/causation-law/> (Accessed date: 01/04/2014)

Hume, D. (1995). "An Enquiry Concerning Human Understanding, Chapter VII 'Of the idea of necessary connection', Charlottesville, Va. : InteLex Corporation.

King, G., Robert O. K. and Verba, S. (1994). *Designing Social Inquiry: Scientific Inference in Qualitative Research*, Princeton University Press, 1994.

Mahoney, J. (2015). Process Tracing and Historical Explanation, *Security Studies*, 24(2), 200-218.

Mayntz, R. (2004), Mechanisms in the analysis of social macro-phenomena, *Philosophy of the Social Sciences*, 34, 237-254.

Menzies, P. (2014). "Counterfactual Theories of Causation", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2014 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <http://plato.stanford.edu/archives/spr2014/entries/causation-counterfactual/>, (Accessed Date:01/04/2014)

Mumford, S. (2012). "Metaphysics: A Very Short Introduction", Chapter 5, Oxford.

Norkus, Z. (2004), Mechanisms as miracle makers? The rise and inconsistencies of the "mechanismic" approach in social science and history, *History and Theory*, 44, 348-372.

Paul, A L. (2009). "Counterfactual Theories", Beebee, H. & Hitchcock, C. (eds), *The Oxford Handbook of Causation*, OUP, Oxford, 2009.

Tansey, O. (2007), "Process Tracing and Elite Interviewing: A Case for Non-probability Sampling", *PS: Political Science and Politics*, 40(4), 1-23.

Van Evera, S. (1997). *Guide to Methods for Students of Political Science*, Ithaca, NY: Cornell University Press.

Siyaset Biliminde Güncel Tartışmalar

iyaset bilimi, toplumların düzenlenmesi, güç ilişkilerinin analizi, devletin rolü ve demokratik süreçlerin incelenmesi gibi pek çok önemli konuyu içeren bir disiplindir. Her geçen gün dünya değişiyor, toplumlar evriliyor ve siyaset bilimi de bu değişimlere ayak uydurarak güncel tartışmalarla şekilleniyor. Günümüzde siyaset bilimi, kendine özgü dinamikleri, çeşitliliği ve hızlı değişimleri ile ön plana çıkan bir disiplindir. "Siyaset Biliminde Güncel Tartışmalar" adlı bu eser, bu dinamik alanın farklı yönlerini ele alarak okuyucuları çağdaş siyasi tartışmaların içine davet ediyor. Kitap, çeşitli konuları kapsayarak siyasetin zengin mozaiklerini ortaya koymakta ve okuyuculara geniş bir bakış açısı sunmaktadır.

Siyaset bilimi, salt teorik bir çerçeveden çok, güncel olayları anlama ve yorumlama becerisi gerektiren bir alandır. Bu kitap, okuyuculara sadece temel teorik bilgileri sunmakla kalmayıp aynı zamanda güncel olayları değerlendirme ve analiz etme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olacaktır.

"Siyaset Biliminde Güncel Tartışmalar" adlı bu eseri okurken, siyasetin dinamik doğasını anlamak ve eleştirel bir bakış açısıyla dünya olaylarına yaklaşmak için gerekli araçlara sahip olacaksınız. Bu kitapla, siyaset bilimine ilgi duyan herkese bilgi vermek amaçlanır ve siyasetin karmaşıklığını keşfederken kendi düşünce dünyalarını zenginleştirmeleri beklenir. Güncel siyasi tartışmalar, bu kitapta ele alınan konular aracılığıyla canlı ve etkileyici bir şekilde okuyuculara sunulmaktadır. Yazarlar, eleştirel düşünceyi teşvik ederken, okuyucuların kendi görüşlerini oluşturabilmeleri için gerekli zeminleri hazırlamaktadır. "Siyaset Biliminde Güncel Tartışmalar" adlı bu eser, siyasete ilgi duyan herkese, öğrencilerden akademisyenlere kadar geniş bir kitleye hitap etmektedir.

Kitap, her biri uzmanlık alanında deneyimli yazarlar tarafından kaleme alınmış bölümler aracılığıyla, siyasetin farklı boyutlarına odaklanmaktadır. Bu sayede, okuyucular, özgün ve güncel analizlerle donatılmış bir perspektif kazanacak, aynı zamanda siyasi süreçleri derinlemesine anlamak için gerekli bilgiye sahip olacaklardır.

